

4 Ш
М
ЦРТЕ
И П

избор радова са књижевног конкурса • Андра Гавриловић • 2011.

ЦРТЕ И РЕЗЕ

4

избор радова са књижевног конкурса
• Андра Гавриловић 2011 •

ЦРТЕ И РЕЗЕ

4

избор радова са књижевног конкурса

• Андра Гавриловић 2011 •

Издавач

Ресавска библиотека Свилајнац

Трг хероја 19

тел 035/321-531, тел./факс 035/321-532

www.resavskabiblioteka.rs

office@resavskabiblioteka.rs

resbiblio@gmail.com

За издавача

мр Јелена Томић

Уређивачки одбор

Мирко Демић (председник), Гојко Божовић
и Оливера Мијаиловић (чланови)

Коректура и лектура

Уредништво

Електронска обрада текста

Ненад Новаковић

Прелом и дизајн

Зоран Јевремовић

Штампа

Штампа, Јагодина

Тираж

100

Образложење Уредништва

Четврти пут заредом, 2011.г. Ресавска библиотека у Свилајнцу расписала је конкурс за доделу Књижевне награде ”Андра Гавриловић”, за прозно стваралаштво и то за приповетку и есеј-књижевну критику на српском језику.

Већи број стваралаца него претходне године одазвао се и узео учешћа својим радовима. У складу са захтевима конкурса приспели су радови 92 аутора из земаља у региону и дијаспоре. Жири је прочитао 155 прозних радова, од тога 24 есеја-књижевних критика, осврта и 131 приповетку. Уочено је да радови одражавају тренутна стремљења и достигнућа аутора, али су и пројекција књижевних струјања и трендова на књижевној сцени у земљама региона.

Присутна је тематска и жанровска разноврсност (чак у оквиру задате књижевне врсте) од глишићевски реалистичке приповетке до ерудитних прозних остварења без намере да се држе фабуле, од епских прича о бојевима у прошлости, до горких искушења у интимним драмама појединаца у новијим ратовима, од митских бића вампира, змајева па до ванземаљаца, али и урбаног миљеа који кокетира са хомосексуалношћу. Књижевна критика вредновала је збирке песама, духовно, молитвено летописну поезију, приповетке, романе, књиге есеја, чак часописе или фанзин сцену.

Жири је радио у саставу Мирко Демић, књижевник, Гојко Божовић, књижевни критичар и Оливера Мијаиловић, професор књижевности. Приликом вредновања и издвајања радова жири је настојао да укаже на радове у којима књижевни израз настаје као плод промишљања или их одликује особен приповедачки поступак.

После детаљног разматрања радова пристиглих на конкурс жири је приступио гласању и у првом кругу издвојио 16 радова (4 књижевне критике и 12 приповедака). У други круг и најужи избор за награду одабрани су радови петоро аутора: Милице Миленковић

(шифра Поетеса) и Миле Медиговић-Стефановић (шифра Scherzo) за есеј-књижевну критику, затим Микице Илића (шифра Душегубка), Милана Д. Воркапића (шифра Врњика) и Драгана Бабића (шифра Септимус) за приповетку.

Једногласно је одлучено да награда ”Андра Гавриловић 2011” коју чине повеља и новчани износ од 20.000 динара припадне **Милану Д. Воркапићу** из Врњачке Бање за приповетку *Ел Команданте и Екипа* и **Мили Медиговић-Стефановић** из Београда за есеј-књижевну критику *Уметничке експозитуре Кањошевог лика*.

У избору радова ”Црте и резе 4” са конкурса за 2011.годину заступљени су су поред првонаграђених и радови још 14 аутора, који су се издвојили и наметнули својим високим дOMETИМА.

Захваљујемо се свим ствараоцима на учешћу.

У Свилајнцу,
04.02.2012.године

Мирко Демић (председник жирија),
Гојко Божовић и
Оливера Мијаиловић (чланови)

INDIA
LIBET
KET

Милан Д. Воркапић

(Награда "Андра Гавриловић 2011" за приповетку)

ЕЛ КОМАНДАНТЕ И ЕКИПА

Јутрос док смо протестовали за тридесет и шест неисплаћених личних доходака, срео сам Радисава. У његовој фирми поделили отказе па нам се солидарно придужили. Као, постићи ћемо нешто овом галамом. Добро ми Радисав рече да не би требали пушити, јер може лако планути празна слама коју данима млатимо. Нас двојица смо се ретко сусретали и увек у некој журби. Само онако у пролазу: "Здраво" - "Здраво" - "Како је?" и тако смо слагали године.

А сад седимо на прљавим палетама, пушимо и имамо времена за одгађане разговоре. Присјећамо се нашега села и заједничког дјетињства, заједничких другара, заједничких успјеха и неуспјеха. О овим данашњим заједничким мукама не разговарамо. Причамо о Маријиној удаји.

- Све нас позвала, целу Екипу. Дошао је и Петар из Норвешке, па ће и он свратити.

- Петар? - изненадих се. - Петар Први смо га звали, зар не?

- Нисам га видео ... не памтим ... Можда дванаест, тринаест година ...

- Да, да - додах замишљено. - А њему, чујем, иде добро. Снашао се?

- Ех, снашао се - уздахну Радисав. - Као да мени не би ишло да сам тамо? Све је организовано, довољно је да хоћеш радити и поштено живети.

Пушимо и ћутимо. Другарице раднице машу неким транспарентима, све се усталасало, јер се појавио један с камером и микрофоном. Радисав се загледа у врх цигарете па као да говори у микрофон поче кроз уздах:

- А знаш ли ти да смо ми задња генерација деце која се играла?

- кратко поћута па настави говорити цигарети:

После дође рат, па беда и санкције, па видео игрице и компјутери ... Гледам данас те седмаке и осмаке ... Њима је игра пиво и марихуана. За промену се боду ножевима и разбијају киоске. А сећаш ли се шта смо ми све измишљали и како смо витлали по цео дан? Сећаш ли се наше Екипе?

* * *

Чим би завршила школска година, код баке је стизао из Града Жељко самозвани Ел Команданте, а за пар дана би стизао мој рођак Марко звани Војвода. Тиме би Екипа била комплетирана. Тако је било и те 1991. Једва смо их дочекали, јер се нисмо видели од зимског распуста кад је Жељко себе крстио у Ел Командантеа. Он је иначе био крупнији и јачи од свих, а сад се још више протегао, почеле се назирати паперјасте длачице испод носа, глас му од зимус добио неку промуклост. А сад донео и маскирну беретку са неким грбом. Био је и најстарији. И Војвода је ишао у осми, али је био млађи од Ел Командантеа скоро десет месеци. А Ел Команданте донео беретку коју смо само гледали на телевизији. Тако је био недостижан.

Њих двојица су били главни; ем су најстарији, ем су из Града. Они су одређивали игре и бирали учеснике. Њихова се беспоговорно слушала. Војнички.

Нас осталих седморо смо били задовољни улогама, срећни што нас изаберу у своју екипу. Игре су биле реприза њихових градских игара, исјечци ратних филмова, оживотворење њихових измишљотина, грубо осакаћене нашим скромним могућностима.

Та 91. је била посебна. И као да смо предосећали да је и последња. Спектакуларности је придонио и ванредни догађај: Војводин ћале донио нову ваздушну пушку. Сензација! Војвода се није ни поздравио са баком и деком, но одмах заједно са мном дојурио код бунара. Па ни са нама се није поздравио но само у хипу избацио:

- Види је!

Ишла је од руке до руке, удивљено смо је проматрали. Права пушка. Дуки је и омирисао. До сада смо се играли неким пластичним пиштољима, водоводним цевима прикуцаним за парче даске, а види ти ово. Пушка. Кундак се сјаји, цев црна са претећим отвором. Узе је и Ел Команданте, стручно погледа па нанишани у врх трешње.

- Дај ми један метак да видим како носи - обрати се Војводи спутивши цев.

- Немам ... - узмуца се Војвода. - Ћале ми не да, плаши се да кога не повредим.

Ел Команданте презирииво пљуну, подиже једном руком пушку у ваздух и на празно окину:

- Нема везе. Бити ће добра за једну нову ратну игру. Може? - окрену се према нама.

- Може!!! - жељно заграјасмо.

У трен нас изделише на крволочне непријатеље и патриоте. Ја, Петар Први, Марија и Радисав смо припали у Ел Командантеову групу. Дуки, Саша и Каћа су били под Војводином командом. Ратни задатак: наша група мора обранити напуштену кућу покојне бабе Мире. Задатак непријатеља: освојити кућу покојне бабе Мире без обзира на жртве, јер се ради о изузетно важној стратешкој тачки. Почетак акције: одмах после ручка. Завршетак акције: до вечере. Тактика: дозвољена употреба целокупног расположивог оружја укључујући бомбе од блата. Сва ратна лукавства дозвољена. Поступак са ратним заробљеницима: предати војном суду.

Нас је било више за једнога војника, али њихова пушка је вредила за тројицу. Помало смо завидели онима које је Војвода изабрао.

Војвода, пушка и нападачи замакоше кроз воћњак на ручак. Ел Команданте је са рукама на леђима смркнул шеткао око нас. Знали смо да сад смишља план који нам мора изложити прије ручка. Полагано се зауставио, наслонио леђима на бунар и високо подигао обрве:

- Прво! Овај план је строга војна тајна и немој да неко писне о детаљима, јер ће бити најстроже кажњен. Дакле, план је овакав. Они имају ту пушку, а са њом и стратешку и психолошку премоћ. Ако се домогнемо те пушке, њихов морал је нула; готови су. Дакле, морамо пушку освојити по сваку цену. А да би то остварили, ми нећемо поступити како то нападач очекује; нећемо заседу поставити у баба Мириној кући. Чекаћемо их у свињцу и кад приђу, сви јуришамо на Војводу и отимамо пушку. Баба Мирин свињац ће бити Ел Аламеин,

место крвавог обрачуна легално изабране власти и паравојних формација. Јасно?

- Јасно, Ел Команданте!!! - хорски кликнусмо.

- Добро. Нека јединица сад крене на ручак. Покупите све расположиво оружје што имате, понесите и канап за везивање заробљеника.

Постројисмо се и војнички поздрависмо. Ел Команданте отпоздрави:

- За победу!

- За победу! - Гракнусмо и разјурисмо се на ручак. Клицали смо за побједу, а знали смо да је за Ел Командантеа победа само ако отме пушку, тај статусни симбол који је моментално Војводи обезбеђивао неупитни положај алфа мужијака. Добро смо ми знали ћуди и самољубље Ел Командантеа; његов положај не смије ничим бити доведен у питање.

Ручали смо војнички брзо, нешто с ногу и опрезно се почели прикрадати Ел Аламеину.

Пришуњао сам се ватреном положају мислећи да сам први стигао, кад зачух:

- Пссст. Сагни се, будало.

То је из свињца заповједнички шиштао Ел Команданте који је, изгледа, пропустио војнички ручак. Четвероношке допузах, унутра су већ били на положају Петар Први и Радисав. Стезали су дрвене мачеве и давали ми знак да мирујем.

- Фали нам Марија? - тихо сам приупитао за бројно стање.

- Њу сам као мамац поставио у кућу да им ништа не буде сумњиво. То ти је фора из филма "Угриз пустињског пацова". Страшан филм - прошапута Ел Команданте не скидајући поглед са стазе којом су требале стићи паравојне формације. Најприје је дотрчао Сашин Шарко и одао њихово прикрадање.

- Пропаст. Сад ће нас нањушити и открити нашу заседу, цркао дабогда ... Пропаде ми Блицкриг. - Бјесно је шиштао Ел Команданте.

- Дођи Шарко, дођи! - Позва га ненадано Марија из куће и спаси засједу, јер пас радосно отрча до ње.

- Свака јој част - отпухну Ел Команданте. - За ово ћу јој послије битке лично на груди окачити одликовање.

- Значи, и ти си приметио да јој расту груди? - нацери се Петар Први мунувши га лактом у ребра.

- Мрш, стоко! Зар тако о нашој другарици? За ово би могао бити стрељан, друже Петре. - бесно се окрену Ел Команданте видљиво црвених ушију.

- А кад јој будеш прикачио орден, мораш јој и честитати, пољубити другарицу - наставио је Петар Први - скакати по Ел Командантеовим пренапрегнутим живцима.

- Тишина, ево их - просикта Радисав.

Пригнути уз тарабу, шуљали су се дрски освајачи предвођени Војводом чија је десница чврсто стезала ваздушну пушку, уздах свих нас. Ел Команданте је суженим зеницама пратио само Војводу:

- Да нико није пуцао пре мене - храбро је шапутао док смо се ми упитно погледавали са чиме то имамо пуцати. - Спреми се за борбу прса у прса - шапну задњу команду пузећи ка излазу из свињца.

У трену кад је Војвода био тик поред наше заседе, Ел Команданте тресну вратима свињца и продера се:

- Јуриш, јунаци!!! Напред, другови!!!

Блицкриг је у потпуности успео. Мрски освајачи су претрашени стали и потпуно изненађени примили страховити напад. Ел Команданте се у једном скоку, храбро ризикујући живот, нашао очи у очи са, до зуба наоружаним, Војводом. И даље не марећи за опасност голим рукама је ухватио за цев пушке и снажним трзајем је истргнуо из одрвењених Војводиних руку. Победа је била потпуна. Разоружали смо иреденту, натерали их да са подигнутим рукама у вис, крену у двориште баба Мире. Ел Команданте се славодобитно кочоперио заплењеном пушком и својом лукавошћу. А онда се поново смркнуо како доликује човеку на високом положају, и прислонио цев пушке у потиљак противничком официру. Каква жалосна судбина; до пре пар минута је тај Војвода кочоперно са том пушком предводио своју иредентистичку банду, а сад му је та иста пушка претећи била прислоњена у потиљак. Што ти је живот.

Марија, сва озарена, истрча из куће и поче шутирати заробљенике.

Стој - енергично подвикну Ел Команданте. - Ми смо регуларна војска и не смијемо малтретирати заробљенике иако се ради о

сецесионистима. Формира се преки војни суд чије одлуке морамо поштовати. До тада их претресите и вежите.

Војни суд који су чинили Петар Први и Ел Команданте се повуче под крушку. Заседање је изузетно кратко трајало. Оштро војнички су поздравили један другога и смркнути кренули ка нама да нам саопште своју одлуку.

Предосећао сам да ће и та одлука, као и тактика битке, имати за циљ да Ел Команданте по сваку цену задржи пушку. Заробљеници, иако везани, пркосно су стајали код баба Мириног дрвљаника. Петар Први се попе на пањ за цепање дрва, Ел Команданте оштро командова: "Мирно" па се и сам укрути са пушком о рамену.

- Господо! - заокружи нас погледом са пања Петар Први, - Као потпарол војног суда задужен сам да вам саопштим одлуку истога. Дакле, кривица је ухапшенима доказана. Заробљеницима Дукију, Саши и Каћи је узета олакшавајућа околност што су заведени па им је смртна казна замењена тешком робијом у подруму баба Мире и то у трајању до вечере.

- Ја овај суд не признајем. Мени може судити само мој револуционарни суд! - пркосно се испрси Дуки.

- Мир у судници! - прекину га ПР војног суда и настави: - За вријеме трајања казне одузимају им се сва грађанска права као и лична имовина.

- Но пасаран! - клицала је сад Каћа.

- Ако осуђеница не буде поштовала овај суд, могле би и коприве радити - опасно ПР војног суда сузи зенице, па нешто гласније дода:

- Вођа ове опасне сецесионистичке банде, дрски и ничим изазвани Марко, звани Војвода, а којем је кривица такођер доказана, осуђује се на смрт стрељањем. Казну ће извршити наш врховни командант и фактор мира на овим просторима, прослављени Ел Команданте. Тело злочинца закопати на тајном месту. Казне се имају извршити одмах, јер преки војни суд не признаје жалбени поступак.

Колико је Ел Команданте био спреман понизити Војводу ради те пушке, Боже мој мили. Сад ће га и стрељати његовом властитом пушком. Ако је и игра, много је. Сви смо то знали, али тко да се супростави свемоћном Ел Командантеу, врховном команданту.

- Нека иступи осуђеник на смрт - командовао је Петар Први не силазећи с пања. Но, како је осуђеник игнорисао одлуке суда, наредише мени и Марији да га приведемо и прислонимо уза зид. Док смо га гурали кроз травуљину, оклизнух се на балегу и падох у коприве пре осуђеника. Псујући сам устајао и брисао ногу док је Марија сама прислонила осуђеника уза зид.

- Имаш ли последњу жељу? - испитивачки Петар Први гледајући непријатеља право у зенице.

- Милости не тражим, нити бих вам је дао. - цинично пљуну Војвода у правцу судија.

- Повуците се! - оштро командова Петар Први мени и Марији.

- Стрељачки вод, напред!

Ел Команданте, чврста погледа и корака, са пушком на готовс иступи на неких пет, шест метара испред осуђеника.

- Пушку на готовс! - груну ПР команду.

Стрељачки вод подиже ваздушну пушку.

- Ниии-шани! - појача се команда.

Тренутај је био изузетно драматичан; на моменат смо сви заборавили да је ово само игра. Осуђеник се пропе на прсте:

- Пуцајте, ја и сада држ...-

- Пали!!! - прекину га команда.

Војвода уз болан јаук паде у траву.

- Како добро глуми - оте се Марији.

Осуђеник се трзао и јаукао као да га жива деру. ПР скочи са пања, извуче пластични пиштољ из појаса да докрајчи осуђеника хицем у главу. Ногом га извали на леђа па одскочи:

- Кр ... Кр ... Крвав је - поче се трести гледајући нас са страхом.

Притрчасмо. Само је стрељачки строј остао на својем месту. Војводино лице је било обливано крвљу што је липтала из ране на челу. Жене припаднице оружаних снага, вриснуше од ужаса и дезертираше у правцу својих кућа. (Ма, никада ти женско није било за војску). ПР војног суда поче дрхтавим рукама одвезивати стрељаног непријатеља. Ел Команданте се бешумно изгуби, са пушком, наравно. Ја се усрао од страха, срце хоће да ми искочи кроз стегнуто грло. Чим смо некако успели распетљати чвор на осуђениковим рукама, он се ухвати за крваво чело не престајући да се грчи и запомаже.

Што од његовог запомагања, што од издаје жена војних обавезника, у двориште почеше утрчавати узневерени родитељи и мировни посматрачи из целог села. Шта нам све не изговорише, извређаше, негде пуче и шамар. Војводи ставили марамицу на чело, стрпа га отац у "стојадина" и одјури у Град до амбуланте. Војска се повукла, обе противничке стране заплашено чекају што ће посматрачи урадити. Бану и милиција. Траже Ел Командантеа, али он као да је у земљу пропао. Нема ни њега, ни пушке.

Пред вече довезоше рањеника. Војводи на челу квадратични тампон учвршћен фластерим у облику крста.

- Извадили му дијаболу - крстио се његов отац. - Она будала крадомице напунила пушку и пуцао му чело ... То није нормално дете ... Сва срећа да није нишанио мало ниже, дете би ми остало без ока.

* * *

На свадби смо седели заједно, Екипа из села. Пришла нам и младенка, честитамо јој.

- Сјести ћу мало с вама док се остали не окупе. - Припали цигарету, па озарена одмах устаде:

- Ево га и Петар.

Једва смо га препознали; углађен, беспрекорно ошишан и обучен, витак и са тим неким западњачким шмеком што га одмах одваја од нас. Он је још 95., чим је завршио зуботехничку успио некако стићи до Норвешке. Онако сјајан војник у детињству, па још потпарол војног суда, бежао је од војне обавезе чак до Норвешке. Сад их амнестирали па се и он после толико година појавио. Иако би младенка требала бити у центру пажње, ми се сви окупили око Петра. Сви имамо стотину куртоазних питања и само једно право, искрено: Можеш ли ми помоћи да и ја одем у ту Норвешку? Он се само шеретски смешка и подиже дланове да нас смири:

- Добро, добро! Дошао сам ево после шеснаест година. Стално сам у хладној Норвешкој, бројим зубе Норвежанима.

- Ма, бројиш ти евриће - упаде Саша.

- Не жалим се што се тиче новца ... Гура се. Него, нисам ја важан; да чујем вас. Где сте, шта сте? Шта радите, како живите? И,

како видим, нисмо сво на окупу? Но, причајте! Жељан сам чути све, ништа не знам. Ево, младенка прва нека почне.

- Ја? - отпи Марија гутљај вињака. - Младенка са 33 године - презирно се насмјеши. - Мало касно, морало се ... Закачила сам. Иначе радим као чистачица у боници. Плата никаква али барем стаж уплаћују. Да ми није бријања, имала би једва за хлеб и млеко.

- Бријања? Држиш салон, приватни бизнис? - подиже Петар обрве.

- Ама, бријем мртве. Сваки дан неко цикне и треба га обријати, окупати, обући. Нас две то радимо и зарадимо више него бабице. Порођај је једном недељно, а умире се сваки дан. Људи у тузи не питају, одмах кеширају ... Муж ми ради на црно код приватника на грађевини. Није лоше само кад би му плаћао редовито ... Некако се живи. Само кад дође беба ... Морао би ти наћи оном мојем посао у Норв...

- Знам, знам. Договорићемо се. А ти Радисаве?

- Ја ништа. Нити сам ожењен, нити имам намеру. Где да сиротиња прави још већу сиротињу. Пре неки дан сам отпуштен као технолошки вишак. Била јака фирма, али кажу да се мора приватизовати, па смо радили без плате годину дана, па стечај, па отпуст... И тако. Мати држи седам коза, сиримо сир и од тога се некако живи. Него, има ли шансе...?

- Да и тебе поведем у Норвешку? - доврши Петар питање.

- Како си знао?

- Како не бих знао? За ова два дана сва родбина ме молила да им децу поведем, сви пријатељи гледају у мени спаситеља, познаници ме преклињу, нуде њиве за помоћ. Слушајте, свима да вам кажем: Хоћу помоћи, хоћу. Сви који дођете, наћи ћу вам неки посао. Помоћи ћу да нађете стан, па и новца ћу нешто позајмити док прву плату не добијете, али само морате решавати те папире. Ја то нити могу, нити смем, нити имам времена. И још нешто. Немојте као мој кум. Молио он пре три године, преклињао и ја му помогнем да дође. Каже, дај да се ради само да се добро заради. Нађем му посао на рибарском броду. То ти је велики брод-фабрика. Све што ухвате одмах прерађују у конзерве. Добар комфор, добра плаћа али јако тешко. Месецима нема повратка у луку, ради се док се брод не накрца конзервама.

Напорно, али зато је плата боли глава и за норвешке појмове. А мој ти кум чим је брод пристао, спаковао се и отишао. Јавио ми се тек из Србије, као: најлепше је у својој земљи.

- Ама издржао би ја, вјеруј ми - као зубима се хватао Радисав за сламку спаса.

- Океј, океј... Него, где су остали? Хоће ли још неко од Екипе доћи? Где је Ел Команданте? Он ме највише интересује.

- Ниси чуо?

- Не.

- Па чуди ме, јер је о њему било по свим новинама и на телевизији - благо се осмехну Каћа. - Пар година смо читали фељтоне и његове изјаве. Сад је у затвору, а шушка се да није жив, други се куну да је на слободи, а други га замењује на робији.

Па шта се десило?

Таман негде оно кад ти оде у Норвешку, он ти отишао у неку гарду. Бога питај где је све био и шта је радио. Данас га траже из Босне, Хрватске, са Косова. После рата он шверцовао аутомобиле, држао неке локале. шлепере цигарета и вискија испоручивао, бензин из Румуније превозио шлеповима. Но, јавили се неки силни докази о масакрима и шта ти ја знам. Осудили га на 18 година робије, а изгледа да ће га и у Хаг морати предати.

- Па, кад боље размислим, он другачије и није могао завршити. Сећате ли се како је пуцао Марку у чело? ... А Марко, Војвода Марко? Где је он?

- Тајац је кратко трајао. Каћа уздахну:

Наш Војвода ти је нестао у рату. Прича се да су га Хрвати рањеног заробили. Но, то није проверено, углавном се никада није појавио. Не зна се како је завршио и да ли му је неко опет пуцао у чело ... Нико не зна ... Нека му је покој души - одли мало вињака из чаше.

- Да... да... - трептао је Петар видљиво збуњен. - А ти Каћо?

- Ја? Ех, ја. Ову "параду пијанства и кича" сам већ три пута одрадила и поништила. Имам три деценије, три неуспешна брака, троје деце, три здрава зуба ... Све на три, сунце ти жарко. Права Српкиња - усиљено се насмија. Онда се уозбиљи и уздахну: - Конобаришем, чистим станове, отпушавам канализације, таксирам

на црно, Богу хвала, не курвам се... Барем не још... Петре, ја не тражим ту Норвешку. Немам коме децу оставити, немам пасош, немам ја ништа. Мати ми непокретна, и њу морам пазити. Кажи Норвешкој да не рачуна на мене.

- Каћо, како да ти помогнем? Реци - саучеснички спусти Петар глас.

- Лако. Ожени ме - грохотом се насмија Каћа показујући безубе десни. Остали прихватише смех. Но, Радисав устаде и глумећи намрштеност унесе јој се у лице:

- А што лажеш? Нудиш брак Петру, а удала си се четврти пут.

Петар се опет збуњено окрену према Каћи:

- Удала си се и четврти пут?

- Ах... Тај брак и није за зајебанцију - уозбили се Каћа припаљујући цигарету. - Договорила сам се с последњим мужем... Судски смо се растали и фиктивно се повенчала са његовим оцем, мојим свекром.

Ха... - потпуно се збуни Петар. - Па... шта сте и зашто то урадили? Не разумем?

Човек у годинама и за годину, две ће умрети, а ја ћу наследити његову пензију. Не можемо другачије доћи до било каквог новца, то нам је једино да преживимо. Муж неспособан за посао од кад га милиција грешком испребијала.

- Како грешком?

- Био он у Београду кад су избиле оне демонстрације против Слобе и Мира. Нисмо ми ни знали за те демонстрације, јер нас политика није интересовала. Набрао он џак јабука, ових наших старих кожара, непрсканих. Надао се, јадан, да нешто заради. А ти неки навијачи му отму џак на улици па удри кожарама по полицији. Кад полиција навали, они побегоше, а мој несрећник држи онај џак и сакупља расуте кожаре. Обори га милиција па удри, па удри и пендрецима и кундацима, не бирају где ударају. Кожу му огулили као са кожаре. Мислили да он доноси тим навијачима јабуке како би гађали милицију. Једва се полужив довукао: два сломљена, а три напрсла ребра, без предњих зуба, крв пишао три мјесеца, хиљаду модрица и буботака. Никада му се здравље није повратило, јебале га кожаре.

Тајац. Петар се nelaгодно мешкољио и да би прекинуо ову мучну тишину, упита:

- А Дуки? Где је он?

- Он ти се не дружи више са нама. Има сад другу Екипу. - настави Каћа. - Он ти је неки буца у Странци. Видимо га понекад на ТВ у другом реду иза политичара. Они у првом реду се смењују, свађају и пљују. Али Дуки и његови пајтоси из другог реда се само смешкају и увек остају. Чујем да Дуки има три стана у Граду, неке пословне просторе, хотел и још неких некретнина. Он ти се пита око тих приватизација, тендера, набавки ... чега ли. Променио више странака него ципова. И он је неожењен.

- Саша? Где је он?

- Саша је сам себи пресудио. Он се први оженио, још из средње школе. Прошле године му се син предозирао ... седми разред. Није прошло ни недељу дана, Саша се обесио ... А баш пре неки дан причамо како смо последња гененација која се играла, а ови сад се дрогирају и боду ножевима, шамарају наставнике. А немају као ми да чувају краве, не пешаче до школе, не купе сено и не саде крумбир. А не играју се. Боже, шта то њима фали? Имају и они Екипе, али за диловање и силовање. Нема...

Музика груну толико гласно да се ништа више није чуло. Марија устаде и угаси цигарету. Одзевала је нешто што је требало значити да мора ићи, јер почиње весеље. Сви смо јој климнули главом и топло се насмешили јер од те топовски гласне музике није вредило покушавати нешто говорити. Крену и коло, неко запуца из пиштоља, почеше се лепити новчанице на ознојено чело музиканата.

Увек ми је сметало то гранатирање назови музиком, а данас ми је спасоносно пријало. Екипа, или оно што је од ње остало, није морала више разговарати. Замишљено и одсутно смо седели утопљени у музичкој тутњави.

СВЕТЛОСТ

Они, њихов: био је свестан да уместо тога мора почети да се навикава на заменицу у једнини. Од сада па надаље, то ће бити граматика његовог живота.
Џулијан Барнс, "Линије брака"

Данас је подигао ролетне на прозорима први пут након скоро пола године. Схватио је колико му недостаје дневна светлост и одлучио да је пусти у стан. Ипак, падала је киша која је почела претходне ноћи и још увек марширала улицама. Чуо ју је кроз сан, први спокојан сан који је уснио у последње време током прве ноћи у којој није сањао: ништа му није реметило ритам дисања, никакве грозне слике и дубоко потресне успомене нису долазиле да би првом зором нестајале јутарњим криком тек пробуженог старца. Ноћас је спавао спокојан и није сањао ништа. Није био сигуран да ли је то било због кише или неке друге необјашњиве коинциденције, али се јутрос пробудио мирнији него иначе и схватио колико му недостаје светлост, а управо је та ограничена количина која је успела да се пробије кроз облаке и кишу њему била потребна и сасвим довољна. Подигао је ролетне, погледао кроз прозор и онда му окренуо леђа.

Њихова дневна соба – његова дневна соба – је постала спаваћа, у њу се преселио оне вечери када је почео да спава сам. Први сан је био најтежи и те ноћи није успео да заспи. Склапао је очи безброј пута пре но што је зора стигла, али није успевао, сан му није долазио. Оно што га је спречавало била је мешавина успомена које су му у маниру брзих возова тутњале пред очима и стрепње поводом догађаја који су морали да се одиграју током следећих неколико дана. Такав немир никада раније није осетио, иако је иза себе оставио неколико ратова, масовних несрећа, катастрофа и губитака. Али ниједан рат, нити збир свих земаљских ратова није могао да се пореди са језом и страхом које је осећао те ноћи. Спавати сам у брачном кревету је

нешто најтеже што је током брака морао да искуси, али се то, срећом, није често дешавало јер је његова супруга ретко била одсутна. Те ноћи, међутим, ипак опет јесте, и следећих ноћи, такође. Када је легао те вечери, сетио се речи свог оца, давно преминулог, које су се односиле на брак и представљале фрагмент очевих дидактика које је покушао да усади у свог јединца: ”Могу само да се надам, сине, да ћеш успети да нађеш некога ко ће те подржавати, волети и пратити, онако како твоја мајка то чини за мене и како се ја трудим да јој узвратим. Брак је у већини случајева једно велико благо, посебно ако су у њему уроњени проблеми који се не решавају; али ако си у браку са неким ко може да ти помогне да те проблеме решиш, онда је брак најлепша веза коју двоје људи могу да остваре.” Тих речи се сетио и данас, управо када је отварао прозоре и дизао ролетне, и имао је осећај као да их је први пут чуо јуче, а не пре педесетак година, вече уочи свог венчања. И, да, данас се сложио: отац је био у праву – брак заиста јесте нешто најлепше што може да се деси. Он је то доживео и могао да потврди.

У браку је био тачно педесет и шест година и неколико недеља, а сећање на тај априлски дан 1955. је у њему био живо све то време. Били су у браку дуже но што је ико могао да претпостави и предвиди тада када су у њега ступали, али ипак много краће но што се иједно од њих двоје надало. Очекивали су да буду заједно заувек и, како су старили, а календари им све брже бежали, та граница се константно померала: што су дуже били у браку, то су дуже и желели да у њему остану.

Оно што их је храбрило, што им је давало снагу и наду у тај брак, била је константно јака приврженост оној другој особи, и поред свих проблема које сваки брак мора да има и на које их је његов отац отворено упозорио, много лепих момената који су обележили те деценије су му остали урезани у памћење – укључујући рођење деце и унука, детаљи њихових одрастања, професионални и породични успеси и слично – али данас се он могао сетити само једног трена: њеног одласка.

Тај мајски дан пре око шест месеци је такође пратио кишну ноћ, али је јутро донело разведравање и оптимизам. Све је изгледало много боље обасјано светлом, и он се надао да ће тај дан бити

прекретница на боље. Њена болест, којој су обоје годинама били посвећени, је баш тог дана сигурно морала да посустане и напусти их, осећао је то у својим костима и видео на њеном лицу које је научио да чита врло добро. Провели су врло пријатно јутро, она је чак и устала из кревета и мало се шетала по стану у којем су након одласка своје деце остали сами; пријала јој је светлост и топлота која је улазила кроз отворене прозоре и балконска врата. Опет су пили кафу и причали као некада, када су били много млађи и виталнији и цело то јутро, атмосфера их је напросто терала да се врате оним особама које су некада били. Тог јутра нису имали по скоро осамдесет година, а она није умирала.

Након ручка, исцрпљени налетом енергије који их је нагло покосио, задремали су једно крај другог, на брачном кревету који су купили недуго након венчања. Неколико сати касније, у рано предвечерје, док су сунчеви зраци и даље надирали, мада много слабије, кроз прозоре и врата које су намерно оставили отворене, он се пробудио, одбивши притом да отвори очи. Пар секунди је лежао нем, леђима јој окренут, срећан као мало пута пре тога, и размишљао како су успели, како су напokon победили смрт и како сада могу да наставе свој живот срећни као што су раније били. Ипак, окренувши се тада, око шест сати поподне тог дванаестог мајског дана, ка особи коју је волео више но што је то могао да искаже, он је затекао, хладно клонуло тело жене која га је у сну напустила.

Видевши напола тмурно време које му је одговарало јер је пратило његово расположење, схватио је да су летње врућине прошле и да се неће вратити једно време, барем не до следеће године, али није био сигуран да ће их он тада дочекати. Било му је драго што је лето прошло, то најгоре лето његовог живота, најврелије и најсветлије лето које је видео за својих седамдесет и девет година, лето чија му је светлост сметала, нападала га, гонила и није давала мира. Због ње је и држао спуштене ролетне свих тих месеци, још од оног дана који је синую након кишне ноћи и после којег Сунце није престајало да пржи, огромна светиљка која је упирала у њега и његову самоћу, Сунце чија су му светлост и топлота тако сметали.

Желео је да буде у мраку, у тами, и није напуштао стан скоро шест месеци. Све послове око гробља је препустио деци, након што је

једва смогао снаге да присуствује сахрани током које није прозборио ни са ким. Обавезе набавке хране и плаћања рачуна је такође њима оставио и заиста није имао потребу ни жељу да напушта њихов, свој, стан. Међутим, јутрос, када је видео кишу која је падала целу ноћ, он се присетио оног дана који не може да заборави, погледао је календар, померио га са маја на октобар – иако је знао да ће и он ускоро истећи – склонио отворену флашу ракије са стола и скувао кафу. Попивши је, схватио је шта мора да уради и за шта је дошло време. Обукао се, обријао и кренуо ка њој.

ПЕТОДИНАРКЕ

I

Наставник физике уписа час, затвори дневник и из џепа на кошуљи извуче наочари и пресавијен папир. Цвикере отра о бледуњава панталоне, а затим их посади на врх носа. Значајно одмјери разред преко наочара, покретима руке размјести оне који му се учинише сувише блиски, кажипрст и палац десне руке усади под брчине, равномјерно их подиже навише, разви папир и отпоче са диктирањем...

Пажљиво анализирам задатке, присјећам се волшебних формула, упоређујем логику задатака са начином рјешавања. Исписујем поступке, а затим и рјешења. Потом на цедуљице кришом преписујем урађено и шаљем иза себе. "Пушкице" обилазе разред, а наставник, правећи се да не види слабо прикривену диверзију, посматра тамне облаке, који већ данима круже Славонијом и најављују једну од оних горопадних олуја иза којих, осим мучне сеоске горчине и очаја, не остаје ништа. Хоризонт повремено поцијепна снажни бљесак, а онда се, опомињуће далеко или ужасавајуће близу, зачује и удар грома. Још једном прегледах задатке, увјерен да се грешка није могла поткрасти и да ће је наставник, ако је већ и примијети, приписати мојој брзоплетости, никако незнању.

Звоно прекину надања неколицине и досаду осталих. Редар покупи папире и уредно их сложи на наставников сто. Он најави да ће већ сљедећи час донијети резултате, а потом шмугну према зборници, ужурбано тражећи цигарете по џеповима.

Десетак минута касније, док се времешни и можда управо због тога изузетно досадни наставник историје давио у плитком газу кржаве Марице, испод клупе сам провјеравао тачност задатака. И таман када сам се почео радовати "насуво", зачу се куцање. Наставник се трже, спусти мач и штит и позва непознатог да уђе. На вратима се указа разредникова глава. Уђе, а за њим се ушуња и један

дјечак, очигледно наш вршњак, који стидљиво стаде уз таблу, главе оборене према поду.

Разредник се, наравно, извињава што прекида наставу, али морао је, колико одмах, довести новог ученика. Дјечак се зове Жељко Нишевић и избјегао је са породицом. Рат их је за сада распоредио ту, у нашем селу, а закони налажу да Жељко мора наставити са школовањем, тако да је он од овога тренутка ученик "шестог аце". Сједиће, разредник се сада обрати дјечаку, у претпосљедњој клупи у средњем реду, са Миланом, а када час заврши сви се можемо упознати с њим. Разредник свакако рачуна на нашу добродошлицу и сваку помоћ, а сада се, уколико нема питања и ако више није потребан, враћа на час...

Дјечак, и даље оборене главе, пође напријед. Дође до клупе, спусти, испрва, торбу, а потом и себе. Наставник историје, заборавивши позвати дјечака да се представи и да каже штогод о себи, настави витлати тешким мачем, сјекући Турке и бранећи нејако српство, док смо ми криомице виркали преко рамена и посматрали придошлицу.

Био је то омалени, црни дјечак, подебео, са руменим, округлим образима, који су одавали угојено, здраво сељачко дијете. Он је, свјестан ужасне ситуације у којој се нашао, и даље тупо зурio пред себе. Када је звонило, сачекао је да сви устанемо, пођемо према сљедећој учионици и тек онда је пошао за нама. Бијаше огрнут некаквом чудноватом, два броја већом јакном, испод које се налазио дебели црно-сиви џемпер, који је на крајевима био распаран. Смеђе, сомотне хлаче завршавале су се огромним, ружним, квргавим цокулама. Упркос том одјевном нескладу, који је морао бити чудан и најлошије обученима међу нама, на њему су најзанимљивији били ти огромни, црвени образи, који су напросто пуцали од неке нама непознате једрине. То руменило, схватио сам касније, није било посљедица избјегличког стида. Оно је на њему било увијек, као нос или уши, без обзира на годишње доба или тренутак дана. Смијао се или бивао уплашен пред тежином контролних задатака, његово црвенило је увијек било ту, као да је против његове воље пришивено на то округло лице са којег ништа – ни срећа, ни туга, ни страх – није могло да га скине. Буљили смо непристојно у новог разредног друга,

знајући – и ми и он – да ће проћи недјеље, можда чак и мјесеци, док не постане дио разреда, док га не прихватимо као свог.

Велики одмор протутњи и ми се покуњено вратисмо у учионицу. Повадисмо свеске из разбацаних торби. Сашаптавамо се. У кабинет уђе наставница биологије. Уписа час, па пружи очи по разреду. Питања су, нема сумње, већ спремна. Ускоро ћемо видјети да ли је и прва жртва. Наставница пребира и тражи, а онда угледа ново лице и извијеним обрвама упита за његово поријекло. Једна од дјевојчица из предњих клупа (биће да је она брбљива Славица) рече ко је дјечак, а онда га наставница прозва и замоли га да каже нешто о себи. Дјечак уста, али не и његов поглед.

Да, зове се Жељко Нишевић. Дошао је у наше мјесто са породицом, из једног крајишког села. Побјегли су, каже, када се запуцало. Лутали су пренасељеним цестама недјељама, тражили су било какво склониште, али пред ратом - пред људима - заштите није било. Сељаци су се од мјеста до мјеста, тражили су било какав кућерак, који би могао да им замијени изгубљени, спаљени дом, али све је било узалуд. Ствари на трактору су кисле. Понешто су бацили, ту и тамо би поклонили стару фотељу или још старији табуре горима од њих и већ су мислили да бјеже даље, у Србију, код неких далеких, готово заборављених рођака, који им се сигурно не би обрадовали, када су у овом селу добили кућерак од општинских власти. Смјестили су се, поправили и намјестили оно што се дало поправити и намјестити. Отац сада ради као кућни мајстор – поправља дотрајале инсталације у сеоским домаћинствима, цијепа дрва, мијења гумице на поквареним чесмама, кречи загарављене собичке, а мајка брине о дједи, кући и ручку. То је, мање-више, све, остало је чисти вишак.

Његова прича потресла је, чини се, једино забринуту наставницу биологије, која је, до краја часа причала о страхотама рата и добротинствима људи, заборављајући да управо ти други творе оно прво. Причала је о ономе што смо ми слушали и наслућивали у тихим, завјереничким причама забринутих родитеља и што је за нас било само нејасна, фантазмагорична кажа, проклетство које није могло опоганити наше дјетињство.

Жељко Нишевић тако учини, а да се томе није ни најмање надао, своје треће јунаштво.

II

Дан гази дан, а у ”шестом це”, сем све тежег школског градива, ништа ново. Смјењују се теореме, физички и хемијски закони, двокораци и стој на рукама, ерозивне површине, палатализације, сеобе Срба.

Жељко Нишевић и даље ћути. Једва проговара и када га наставници нешто упитају. Нико од нас му и не прилази, сви смо обесхрабрани његовим нападним ћутањем које понекад траје данима. Постаје једноличан; на њему се ништа, чак ни гардероба, данима не мијења. Упркос том његовом неподношљивом ћутању, понешто сам успијевао да сазнам о овом необичном дјечаку. Недовољно и занемарљиво мало, али у мојој дјечачкој, уображеној памети – сасвим довољно. Не само што се Жељко Нишевић ни у чему није истицао и што није посједовао било какве вјештине – он најчешће није знао ама баш ништа.

Када је први пут стао пред неку ни сувише лаку, ни одвећ тешку једначину, нисмо се чудили што је креду спустио и прије него што ју је подигао, јер су грозоморне математичке законитости спетљале и много бистрије главе него што су то биле наше. Али, када смо видјели да се он мучи са најпростијим сабирањем или да не зна који су главни градови највећих земаља свијета – помислили смо, и често међу собом причали, да у глави новог ученика засигурно много дува. Али, право изненађење смо тек требали доживјети...

На часу српског језика и књижевности, у оквиру наставне јединице која је била посвећена култури изражавања, читали смо одломке из романа свјетских и домаћих писаца. Наставница нас је тјерала да читамо што изражајније, да пазимо на интерпункцију и да, колико је то у нашој моћи, гласом дочаравамо атмосферу одломака. Некима је то полазило за руком, док је већина само протрчавала кроз реченице, не марећи много за смисао написаног. Ред је дошао и на Жељка Нишевића. А он, као да је ударен на највеће муке, прогута врео кромпир и поче. Али, даље од прве реченице није могао. Свака дужа ријеч за њега је била непремостива препрека о коју се замуцкујући саплитао. Испрва смо мислили да је у питању некакав избјеглички шок, посљедица доживљеног ратног страха, али – Жељко Нишевић заиста није умιο да чита. Наставница му је помагала, подстицала

га, покушавала је да разговара с њим, али је све било залуд. Ученик ”шестог це” Жељко Нишевић није најбоље разаберао слова и нама у образе удари иста онаква румен која је данима стајала на образима чудноватог дјечака-аналфабете. У том тренутку смо га презирали и мрзили, јер је био распоређен у наш, а не у неки други разред, не схватајући да он ни у другој учионици не би знао оно што не зна у нашој.

И он је схватио колико се силно обрукао пред онима који никада неће бити његови пријатељи управо због тога што је немјерљиво лошији од њих. Знао је да му се они смију и подсмјавају, да се кришом крсте и преврћу очима, па је бјежао у још дубљу самоћу и већу тишину. Наставници су му поклањали двојке, а он је све то примао равнодушно, као да га се ништа не тиче, као да тако мора бити и као да ништа што би он учинио то не може промијенити. Тако је и бивало: наставници су га прозивали и постављали му питања, он је тупо зуррио пред себе или је гледао кроз њих, негдје, бог зна гдје, а онда би они, уз забринут израз лица и лагано одмахивање главом, поред његовог имена у дневнику, уписивали танушне двојчице.

Полако сам заборављао на Жељка Нишевића, његове муке и незнања. Постао ми је неважан; ништа мање и ништа више од неког недефинисаног обличја које постоји, а да ни оно само не зна због чега. Нисам га поздрављао, нисам му слао ”пушкице”, он није тражио, а ја му нисам давао да преписује домаће задатке. И када је једног дана, усред малог одмора, пришао мом столу, нисам ни помишљао да је у питању било шта осим његове уобичајене шетње до краја учионице и натраг. Преварих се.

- Ти си у разреду најбољи из енглеског – рече тако да то није звучало ни као питање, ни као потврда. Одлучих, ипак, да сам себи поласкам.

- Да, јесам.

- А да ли би хтио да ми покажеш неке лекције? Мени то лоше иде. Мама ми је рекла да нађем некога ко ће ми помоћи, а она ће платити...

Скамених се од изненађења! Жељко Нишевић је проговорио и још ми нуди посао! Да ли је то могуће? Или он то тјера шегу са мном - а касније ће и са осталима - да нам врати за сва подругивања,

да наплати сва понижења која је морао да поднесе пред нашим надменим погледима?

- Које лекције? - упитах га опрезно.

- Не треба мени много. Само да ми покажеш како се неке лекције читају, како се преводе и да ме научиш како се...

- Анализирају реченице?

- Да. Мама ће платити, само ако хоћеш...

- Хоћу. Када?

- Можеш ли сутра доћи код мене? Субота је, нема школе. Ми станујемо поред православног гробља. Знаш ли гдје је то?

- Знам, наравно.

- Дођи око три. Чекаћу те на почетку гробља, са дунавске стране, да нас не тражиш окол.

Климних главом и он оде. Нестаде, као да га није ни било. Иза њега, а преда мном, остала је да лежи његова несвакидашња понуда. Нико ми никада није предложио посао, а он сада хоће да плати једино што ја, у ствари, и имам – знање! И колико ће уопште да вреднује оно што га научим? Довољно да ћу моћи да се размећем? Или тек толико да неколико дана нећу морати тражити паре од родитеља за ужину и нове удице? А можда ће зарада бити неочекивано велика, па ћу у ”Сому” пазарити нови телескоп поред којег сам пролазио небројено пута, одмјеравајући наслијепо његов крај, замишљајући како би стајао у мојој шаци? А ако нешто пара претекне, напосок нећу морати кришом посуђивати новац од деде да би мами купио поклон за рођендан? Играо сам се тим мислима док сам овлаш понављао градиво из енглеског језика.

И док сам размишљао како да Жељку Нишевићу објасним изражавање будућности са *going to* по глави ме тресну ново питање: шта ће Жељку Нишевићу уопште лекције из енглеског језика? Подједнако ужасан је био и из других предмета, али није одлучио да се колико-толико поткује знањем из српског језика, математике или географије. Не, он је изабрао енглески језик. Зашто?

Његов избор је можда одлука његових родитеља. Али, ни то није одговор на питање – зашто? Чему жеља да њихов син савлада основне кораке из страног језика? И да ли је то уопште могуће? Жељко Нишевић је имао несавладивих проблема са матерњим

језиком; у какве ће тек ченгеле упасти његова памет када се под присилом сусретне са потпуно непознатим ријечима и реченицама? Али, закључих поспано, то већ није моја брига...

III

Поранио сам. Нисам желио да ме Жељко Нишевић чека. Бојао сам се да не помисли да ми је овај посао неважан, јер га у том случају може понудити неком другом, заинтересованијем од мене. А мени је била слатка и помисао на лаку зараду и није ми падало на памет да било шта препуштам случају. Журба је, срећом, била беспотребна. Он ме је већ чекао. Поздрави ме, а потом ме поведе кући, која се налазила на самом улазу у један од сокака који су водили ка сеоском православном гробљу. Поред тог трошног и непримјетног кућерка сам вјероватно прошао стотину пута, у сулудим дјечачким бициклистичким тркама, али га никада нисам примијетио.

Била је то прастара набијача, каквих је у селу било много. Већ помало оронела од дотрајалости, изгледала је као стари болесник који се једва ослања на сопствене ноге. Рогови крова су били видно испупчени, цријеп испуцао, фасада ољуштена. Оквири прозора су били уништени временом и влагом, цигле у дну куће су поодавно напукле, из зидова је цикљала трава. Тамнозелена капија била је накривљена, изваљена из шарки. У дворишту ме дочека нервозно кевтање привезане цукеле и роктање прасића, који су се гуркали у омаленом, на брзину склепаном свињцу, који се незграпно ослањао на јужну страну куће. На улазу у кућу стајаху два-три пара импровизованих опанака (насталих скраћивањем каквих плићих гумених чизама), умрљана блатом и животињским изметом. Стакло на улазним вратима бијаше мусаво, док се фарба по ивицама штокова листала у неправилним резанцима.

У предсобљу ме дочека јак, опор мирис неког кувања. Топлота и пара су долазиле из сусједне просторије, у коју се улазило одмах из ходника и у коју ме Жељко Нишевић уведе. На прастаром лименом шпорету стајала је повећа шерпа, на њој поклопац, а поред ње, наслоњена једном руком на дрвену столицу, стајала је Жељкова мајка. У тренутку сам схватио да је син физичка копија мајке; све је на њима било исто – црте лица, дужина руку, кратки, меснати прсти на рукама, боја очију, облик обрва. И наравно – исти румени образи.

Она обрису руке о флекаву прегачу, а онда ми их срдачно пружи. Руковасмо се и упознасмо. У кућу уђе и Жељков отац – дугоња мрких бркова, носећи у рукама нарамак дрва. И он пословично отра руке о радне панталоне и почасту ме другарским ударцем по плећима. Из друге собе улетише двије дјевојчице и дјечак, којима је било тешко одредити године, али је било јасно да су рођени у кратком временском размаку.

Послије краткотрајног упознавања Жељко и ја се осамисмо у неки собичак и започесмо нашу одисеју кроз граматику енглеског језика и уџбеничка поглавља. Ишло је и теже него што сам очекивао. Жељко није знао ни најпростије ријечи, ни најједноставнија граматичка правила, тако да сам, на концу првог ”часа”, морао да му задам, и то пред родитељима, тушту задатака, које је био дужан да научи, ако треба и напамет, до нашег следећег виђења. Док сам декламовао задатке, трудећи се да пред његовим родитељима намјестим што озбиљнију, ”учитељску” позу, њему се образи зажарише још више, што смјеста насмија све у соби. Жељкова мајка ми тутну новчаницу у руку, а ја је, не гледајући о којем се износу ради, прослиједих у џеп. Утом услиједи и љубазни позив домаћина да останем на ручку. Предосјећајући да би се то могло десити, ја сам, на другом уласку у дневни боравак који се ничим није разликовао од кухиње, кришом погледао шерпу и у њој сам, на своје запрепашћење, угледао једно од најмржих ми јела – каљу! У кипућој води пливала је раскувана главица купуса, мјешајући се са мрквом, којекаквим зеленишем, парадајзом, луком и покојим комадом меса. Ужаснут могућношћу да би могао, потјеран крутом пристојношћу, пристати на јело које сам и у сопственој кући годинама вјешто избјегавао, захвалих се на позиву, објашњавајући да ме код куће сигурно већ чекају и да нема ни смисла, ни потребе да касним. Жељку још једном значајно напоменух да научи задане лекције, а онда шмугнух напоље.

Тек када стигох на шеталиште завукох руку у џеп и извукох новчаницу. Петодинарка. То је било довољно за, рецимо, пет пловака, 30 удица или нови мепс. Уколико Жељку Нишевићу одржим бар још пет часова - а требаће му, знам, много више – ускоро бих могао имати најбољу пецарошку опрему у улици.

Тако се некако и збило: из суботе у суботу сам одлазио породици Нишевић, подучавајући њиховог првенца љепотама енглеског језика, које су за њега морале бити ништа друго до грозоте, стравичне муке на које је ненадано ударен. Уз моје стрпљење и непрестано понављање једних те истих лекција и његов нестварни труд да непознато савлада – полако смо напредовали. Не много, али довољно да Жељко Нишевић на полугодишту коначно и заслужи неку двојку. Његова мајка ми је послије сваког предавања у руку туткала ”плату”, а онда би улиједио позив на ручак. Некада сам прихватао, а некада одбијао те позиве, водећи рачуна само о једном – о врсти јела.

Слагао сам пару на пару, родитељима нисам говорио да ”радим” и моја свотица се из суботе у суботу увећавала, баш као и Жељково знање и због тога смо обојица били задовољни и поносни. Али, без обзира што ми је подучавање Жељка Нишевића доносило лијепу зараду, о каквој моји другови из школе или улице нису могли ни да сањају, и даље нисам волио тог дјечака. Сажалевао сам га, презирао, мрзио – сва та осјећања сажимала су се у неку нову емоцију коју нисам успијевао дефинисати, али која је у мени буктала све снажније и снажније, пријетећи да пређе у неку врсту необјашњивог презира. Скраћивао сам, стога, наше часове, правдајући то све тежим градивом, не задржавајући се чак ни да на брзину, ”с ногу”, поједем коју гужварицу с маком.

Ти наши часови утврдили су ме у ономе што сам већ знао – Жељко Нишевић је заиста био зачуђујућа незналица. Изузму ли се кућни послови, којима је, очигледно, био вјешт, Жељко Нишевић није знао ама баш ништа. У паузама између лекција сам га безобразно испитивао о најразличитијим стварима, провјеравајући колики је коначни степен његовог фантастичног незнања. Та граница се из часа у час помјерала, а он је, не примјећујући моја ситна испитивања и подбадања, као ни невјерицу која је слиједила након његових одричних одговора или немушних одмахивања главом, непрестано понављао: write, wrote, written...

IV

Полугодиште се примиче крају, а на ученике ”шестог це” осу сва расположива паљба – контролни задаци, писмене задаће и

усмена пропитивања. И док се неколицина бори да надмаши просјек дотадашње одличности, други се спасавају замуцкујући и на папиру и пред таблом, надајући се да ће наставници у тим мисаоним и реченичним испрекиданостима назријети трунчицу знања, сасма довољну за пролазну оцјену. Једино се поред посљедњег имена у дневнику двојке уписују без иједног питања. Сви смо, наравно, љути због тога, али Жељка Нишевића ништа од тога не погађа.

Мало изненађење догоди се тек на часу енглеског језика, када се Жељко јави да одговара. Сви га погледаше зачуђено: наставник, јер се управо спремао да поред његовог имена графитном оловком упише подразумијевајућу двојку; разред, јер нико није вјеровао да ће чути Жељка Нишевића да на часу проговара; напосљетку - зачудих се и ја, јер нисам очекивао да ће, упркос нашим часовима и некој незнатно малој количини градива која се угњездила у његову главу, скупити довољно храбрости да се заиста и јави. Па ипак, то се догоди. Наставник, предосјећајући могућу бруку, Жељку даде најлакше лекције; управо оне које смо данима понављали у његовом собичку. Иако замуцкујући, Жељко прочита и преведе двије лекције и зачуђени наставник закључи Жељку Нишевићу исто тако зачуђену тројку. Сви смо били затечени. Жељко Нишевић понајвише. Једва је, на малом одмору послје часа, измуцао једно "хвала", пруживши ми руку. Зблануто узвратих, једва схватајући да је Жељко Нишевић десетак минута раније учинио прави подвиг. Недуго затим, за другим услиједило је и прво јунаштво Жељка Нишевића.

Разредник још једном прекину старог наставника историје. Озбиљним гласом позва Славицу Ненић да изађе пред таблу, а онда јој у руке тутну некакве новине, показа јој шта треба да прочита и склони се у страну. Славица поче:

Прича која слиједи – ако још неко има вјере у ријечи – покушава да опише оно што се дешавало у августу 1995. године. Изабрана је чудесним игром случаја међу хиљадама других - сличних или горих. Свјесна је своје немоћи, али и потребе која је јача од разума. Нисмо је пронашли; она је пронашла нас. Говори је мајка и супруга, коју смо спарног, августовског предвечерја затекли у несагледној колони прогнаних, прекривену ситном прашином крајишких цеста...

***

Зовем се Милена.

Од оца Ђорђија и мајке Ружице.

Живјела сам у Оћестову, селу надомак Книна, у близини тромеђе Баније, Книнске Крајине и Републике Српске. Сада преживљавам у овој приколици.

Мајка сам четворо дјеце. Осим најстаријег сина – све једно другом до уха.

Имам и мужа, Милисава. Четири мјесеца је на линији. Сутра ће бити четрдесет дана како о њему немамо ни гласа. А да се нешто и чуло – како ће доћи до нас? Како ће нас било какав глас пронаћи на овој цести?

На трактору смо осми дан. Вози га мој најстарији син. Он, уосталом, то једини у породици, поред Милисава, и зна. Од њега је и научио. Када су веће гужве и када се не крећемо - он легне, покрије се неким ћебетом или шаторским крилом и спава. Одмара.

Да ме убијеш не знам како је почело.

Јутро је било обично, као и свако друго јутро тих дана. Напето, у сталном ишчекивању, освртању, послушкивању.

Стругала сам – ако се добро сјећам - по дну оне наше пластичне кутијице. Покушавала сам, знаш, "навући" барем једну кашичицу кафе.

Није ишло.

Склонила сам џезву са шпорета. Потом сам, чини ми се, сјела за стол. Не знам у шта сам гледала. Можда у дјецу која су се играла пред кућом, под орахом? Можда у трактор, који је већ данима стајао под шупом, натрпан свакојаким стварима, углавном старудијом; ту су два кревета, двије фотеље, сто, столице, десетине кеса у којима се налазила одјећа, постељина, документи, на брзину покупљене успомене? Можда у родитеље, који сједе на тријему куће? Њему је 73, њој 71 година.

Сирена је почела да завија усред ручка. Дигли смо се од стола и изашли смо напоље. Хтјели смо да видимо шта се дешава. Када је сирена престала са завијањем – настала је тишина. Комиције су мировале. И небо је. Вратили смо се у кућу и више нисмо излазили.

Прве гранате пале су око осам сати увече. Почело је да звижди са свих страна. Бомбе су погађале куће, шрапнели људе.

Највише се пуцало на јужној страни села. Одатле су допирала запомагања, јауци, псовања, проклињања.

Једна граната је пала на нашу нускућу. Пламен се убрзо проширио и ушао је у кућу. Дјеца су вриштала, а моји родитељи су само запомагали. Милица и Ана, моја кћери, вукле су ме за рукаве и крајеве мајице, а млађи син је ћутао и гутао сузе. Одједном у собу улети Жељко и дрекну на нас:

- Брже, излазите напоље! Зар не видите да ће нас све поклати? Брже, излазите, немојте само стајати!

Тек тада смо се одледили. Излетјели смо из куће. Трактор је већ био упаљен. У кабинџи је сједио Жељко. Рукама нам је показивао да се попнемо у приколицу, да се углавџо међу намјештај или да напросто, ако негдје има трунка мјеста, сједнемо. Намјестили смо се, колико је то било могуће, а онда смо кренули.

Из села смо лако утекли, иако је зујало са свих страна. Чини ми се да је неколико метака погодило оквир приколице или кабинџу трактора. Чини ми се, али се не сјећам. Покушаваџ да заборавим. Али, како да заборавим сва та лица, та позната и драга лица која трче тражећи спас?

Шта је с њима било? Не знам.

Шта ће бити с нама? Не знам.

Жељко је три дана и три ноћи возио трактор без престанка. У вожњи сам му додавала сендвиче или воду, тек толико да се окријепи. Није хтио да стане. Није желио да се одмори. Три дана и три ноћи. Седамдесет и два сата.

Вјечност је, синко мој, непреводива у мјерне јединице.

Када би се укочио од дугог сједења, устао би и онда би стојећи сатима возио по којекаквим гудурама, путељцима, макадаџима, клонећи се било каквих насељених мјеста, тражећи слабо или никако коришћене путеве. Возио је као суманут, вјешто избјегавајући рупе и џомбе, тражећи излаз, налазећи исте или сличне нама.

Стао је у зору четвртог дана, када смо наишли на огромну колону каџиона, комбија и трактора. Гужва је била неописива, налик овој данашњој. Више од пола дана нисмо могли ни мрднути. Тек тада је Жељко оставио волан; тек тада се попео на приколицу,

легао међу ствари, покрио се и заспао, заклевши ме да га пробудим чим се колона покрене.

И тако већ осам дана. Возимо се, стојимо, једва помјерамо. Жељко је непрестано у кабини, спава свега три – четири сата дневно.

Сљедећег мјесеца напуниће дванаест година...

***

Жељка Нишевића, једанаестогодишњег хероја, више никада нисмо срели. Нити смо о њему чули било какав глас.

Славица спусти новине.

Нико у разреду није проговорио ни ријеч.

Нико се није усудио да погледа у чудесног хероја.

Ни он није проговарао.

И разредник је ћутао.

Наставник историје гледао је у прошлост.

Али је свима, полагаано, па све јаче и јаче, у образе ударала некаква мучна румен.

Презирао сам самога себе. Трудио сам се да не мислим о томе, али тек сада су ме опекле и понизиле оне петодинарке које сам тако сласно скупљао.

Мучну тишину прекинуло је звоно.

Мјесец дана након тог потресног сазнања одселио сам се у далеки град. На растанку сам се поздравио са свима. Али не и са Жељком Нишевићем.

V

Годину дана касније сам поново дошао у вољено село, код бабе и деде, на зимско ферије.

Данима сам обилазио старе пријатеље, другаре и познанике. Жељка Нишевића нисам нашао.

Рекоше ми да се одселио.

Али, нико није знао да ми каже гдје.

ПРИЧА О МАЛОЈ ПРИЧИ

Прочитала сам данас једну кратку причу и није ми се допала. И она се наљутила. Покупила је све што је донела са собом, ћутке и надурено, окренула се и отишла.

Остала сам да седим на кревету, умотана у ћебад и јастуке, и гледала сам је како одлази.

Не могу баш да кажем да ми је било свеједно. Било ми је жао што се наљутила, нисам имала намеру да је увредим. Али, шта се ту може? Не морају мени, ваљда, све приче које прочитам да се допадно. Наљутила – па шта? Одгризла сам залогај сендвича и отпила гутљај сока и наставила да гледам за причом. Држала је испод руке све своје реченице и увређено одлазила. Била је мала, ситним корацима је одмицала.

Није ми се допала зато што је ништа нисам разумела. ”Али, зар је то разлог да се овако увреди?!”, питала сам се бришући уста салветом и сакупљајући мрве око себе.

”Хеј, причо!”

Нисам издржала.

Она је застала, али се није окренула. Мало је тек померила главу у страну и наћулила уво.

”Еј! Што се љутиш?” Довикнух за њом.

Није се померила. Лице нисам могла да јој видим, али сам знала да је гледала некуд испред себе и чекала да ли ћу још нешто да кажем или урадим.

Знала сам да се неће окренути, знала сам и да неће ништа одговорити, и знала сам да ће чекати још који тренутак и да ће онда кренути и да је више нећу моћи зауставити. Све сам то знала.

”Каква прича!”, помислих. ”И шта ја сад' да радим?”

Требало је брзо нешто смислити. Или да наставим да лешкарим и продужим уживање у управо поједеном сендвичу или да се мрднем...?

Прича је кренула даље. Скочих из кревета и појурих за њом. Стигла сам је, није ми требало много.

Њено лице је било озбиљно, гледала је право испред себе и корачала лагано. Лагано и одлучно.

”Што се љутиш?”

Ђутала је. Приметила сам да се труди да јој се израз лица не промени. Главу је држала забачену мало у назад и гледала на горе.

”Криво ми је што се љутиш,” рекох јој.

Ишле смо тако, једна поред друге. Пратила сам њен корак и наставила да говорим. Ширила сам руке и слегала раменима, објашњавајући шта се десило.

”...ништа те нисам разумела. Из тих мало реченица, колико имаш, шта могу да закључим...?”

”И то је био довољан разлог да ме заклопиш међу корице и заборавиш?”, улетела је у моју реченицу и као рафал изрецитовала своје.

На време сам се зауставила да не одговорим, јер да сам искрено одговорила, био би то крај нашем разговору. И крај свих наших разговора.

Ђутала сам, гледала испред себе. Чекала сам да се нешто само од себе деси. Она је ходала уједначеним ходом, и ја исто тако. Држала сам корак са њом и у себи се питала: ”Па добро, шта јој је? И шта сад’ треба да урадим?”

”Знаш, вероватно да ја немам слуха за те кратке приче. Мада, опет, и кад крену да описују и убацују гомилу неважних детаља, то је тек тешка досада. Али, биће ипак да је по среди то што сам узела да те прочитам у једном...”, завртела сам главом тражећи праву реч, ”не баш згодном часу...”

Био је то увод у нешто као извињење или, можда, пре исказивање жеље за помирењем. Хтела сам да покажем да сам спремна да пођем и од споствене одговорности, ако треба.

”Узела си да ме прочиташ у једном...”, завртела је главом на исти начин као и ја, имитирајући мој покрет, ”часу твоје савршене лењости”, и, окренувши се ка мени, додала, ”а такви тренуци су код тебе не престају. То нису тренуци, то су дани и године!”

Била је узрђана и увређена.

”Она ме вређа! На моју доброту узвређа увредом! Не могу да верујем. Шта мени све ово треба!?” мисли су престојале једна другу.

Дошло ми је да станем, да јој кажем... да јој кажем нешто увредљиво, нешто чиме бих јој показала колико је ценим. И да се окренем и одем. Ко је она да је молим за помирење, да се пред њом понижавам?! Пред њом, тол’ко малом да једва може и да се примети! Људи би могли да помисле да разговарам са самом собом, толико је мала. И шта хоће? Шта умишља?

Моје ћутање било је затишје пред буру. Пред ураган!

”Ти си се увредила?! Ха, ха, ха... Па ти си се увредила, ха, ха, ха...”, закикотала се.

Погледала ме је у два наврата и успела да се зацени од смеха. За стомак се држала.

А смејала се као звончићи кад звоне. Био је то чист и заразан смех да сам се и ја, мада ми није било до смеха, насмејала на кратко. И тек ми тад, када сам се насмејала, ништа више није било јасно.

Из даљине, али из велике даљине, зачула сам глас упозорења: Није касно! Окрени се и остави је! Губиш време са њом. Прави те будалом. Остави је!

Али било је касно. Од ове смешне приче више нисам могла да се одвојим.

”Ха, ха, ухуу...”, она се и даље смејала.

Признајем, било је лепо гледати је како се смеје. Била је тако срећна – а ја сам се осећала, мада је то било крајње лудо и помислити, као неко ко је учинио срећном и због тога ми је било драго.

Онда се присетих да се она смеје мени.

”Доста више! Шта ти је то толико смешно? Ниси ми се допала зато што те ништа нисам разумела! Толико си кратка да... Ту нема никаквог објашњења! Не зна се шта је шта! И, уосталом, ти си та која си се увредила и увређена отишла, и сад ми говориш да сам лења и да ми године пролазе у лењости само зато што хоћеш да ме увредиш.”

Била сам задовољна собом. Рекла сам истину, а да нисам изговорила ниједну једину увредљиву реч. Истина је моје једино оружје! Била сам поносна на себе, мада то нисам показала.

Некако је успела да се умири. Престала је да се смеје, довела своје реченице у ред, које су се биле испомерале од оноликог смеха,

и неколико пута дубоко уздахнула и издахнула. Поново је заћутала, а ја се уплаших да је дошао крај нашем разговору. Али – није.

”Ја нисам увређена. Ја сам тужна.”

Рекла је тихо. Нешто ми се стегло у грудима.

”Зашто си тужна?”, упитих.

”Хтела си да ме одбациш.”

То је било тачно и ја још увек нисам видела ниједан једини разлог зашто би на њу требало обратити пажњу, осим, ето, из учтивости. У њој нисам видела ништа забавно нити поучно. Безвезна прича. Али, шта с тим? Колико ли само има безвезних прича, па шта? И кад би се све тако вређале, нико ништа више не би читао, из страха да неког не увреди, а шансе да се то деси су огромне... У осталом, можда и нађе неког свог читаоца, па његовом одушевљењу нека се радује. Шта јој ја могу? Нека иде даље.

”Толико је људи само прелетело погледом преко тебе и окренуло други лист. На брзину те прочитали и наставили даље без икаквог освртања, и потпуно заборавили да су те икада читали. Мораш да рачунаш и на такве читаоце. Мени само једно није јасно: Зашто данас тако реагујеш?”

Ћутала је.

Помислих, вероватно се никада никоме није допала, а сад наша мена болећиву, па се дури...

Боже, каква је ово прича?! У мени је дозревала одлука да прекинем са овим бесмисленим разговором.

”Ја уствари нисам прича. Ти си толико мало пажње мени посветила да не видиш да ја уопште нисам прича...”

Учинио ми се да ће да заплаче.

”Него шта си?”

Знам, моје питање је било грубо и одмах сам зажалила због тога.

”Ја сам гласник. Дошла сам да те позовем. Да те водим...”

”Где?”

”У други свет.”

”Из ког света ти долазиш?”

”Из твог.”

”Који је то мој свет?”

Почела је да плаче. Крокодилске сузе клизиле су низ болну гримасу.

Моја намера је била да се ми једном заувек разиђемо, али у миру, без суза, без туге и вређања. А она никако није могла од мене да се одвоји у миру. Или је била увређена, или је плакала... Не знам како, али сам знала да могу да је умирим и зато сам остала уз њу.

”Све си заборавила!”, говорила је кроз сузе, ”Скроз си заборавила! Већ неколико пута су ти долазиле, како их ти називаш, приче, али ти их ниси препознала. Ни чула. Јер ниси хтела! Увек ти је нешто фалило: или су биле предугачке, или су биле прекратке... Увек ти је нешто фалило.”

Нисам могла да одвојим поглед од ње. Обема рукама сам се држала за главу. У исто време, гледајући је како болно плаче, неко бледо, бледо сећање поче да се помаља. Загледана у њу, почела сам да препознајем нешто што ми је ко зна од куда било блиско.

Можда сам је некад раније већ читала? Пребирала сам по сећању... Али, не! Ипак, била сам сигурна да сам је данас први пут видела.

Бришући сузе, говорила ми је:

”Нека буде како ти хоћеш: ако хоћеш, ја ћу да одем и, ако хоћеш, никада више нећу да дођем, нити ја, нити било ко...”

Док је изговарала последње речи ”никада више нећу да дођем, нити ја, нити било ко...”, од звука тих речи све око нас, све што је могло да се види, је попримило сиву неку сенку, и почело да тугује. Уплашила сам се. Била је то она туга која не може дуго да се трпи. Под којом се све савија и гаси. Од које се цео свет смањивао и нестајао.

Нисам могла да дозволим да све око мене нестане. Нисам могла да поднесем да останем у таквој пустоши.

Овде је накада много тога постојало, и управо је нестало.

”А ако хоћеш, остаћу и...”

”Знаш ли колико пута до сада сам желела да нешто остане, а то је отишло – неповратно? Да ли знаш колико пута?”, упитала сам је, скоро сам викнула. (Изговорила сам нешто што никад пре нисам, што нико никада није разумео, што сам и престала да говорим.)

Тутала је. Шта би и могла да каже?

Наставила сам:

”А зашто је било тако? Ако ми кажеш зашто, можда ћу моћи да прихватим и тај твој свет, можда и сваки свет – ако ми кажеш зашто је отишло све што сам хтела да задржим?”

Гледала сам је право у лице.

Ђутала је, а речи су проваљивале из мене.

”Зашто је морало тако да буде? Зашто је неповратно отишло? Све сам учинила да остане, да буде ту, разумеш ли, све, а отишло је. Нестало. И зато нисам спремна ни малим прстом да мрднем да бих разумела неки свет, па ни мој, ако такав уопште постоји, нити било чији. Какав свет! Шта ме брига и за какав свет!” Већ сам викала и махала рукама. ”Ако ми икад ико буде објаснио зашто...”

”...зашто си изгубила нешто што си волела?”, довршила је реченицу уместо мене, а ја сам наставила:

”Много пута сам изгубила оно што сам волела. Шта год да заволиш, изгубићеш,” рекла сам сасвим смирено и тихо, као што се изговара оно што је поуздано тачно и притом очигледно.

”Јеси ли била спремна и да умреш за оно што си волела?”

Очи су ми се пуниле сузама. Ово је већ дрскост и безобразлук! Она себи даје за право да ме то пита! Па то се не пита!!!, помислила сам. Сада сам стварно хтела да се извучем из овог бесмисленог разговора и да одем.

”Нисам била спремна да умрем. Живело ми се. До живота ми је било стало више него и до чега другог. При том, ни својим животам нисам могла да сачувам оно што је неповратно отишло. Толико је безвредан и овај живот и све у њему. Јесам ли издала живот тиме што сам наставила да живим у забораву на оно до чега ми је било стало, или бих га издала да сам пустила да умрем од туге?”, упитала сам је.

”Тражила си љубав која је јача од свега за шта знаш. Зато ниси могла ни да живиш ни да умреш. Зато је то било тако,” одговорила је.

Јао! Каква глупост! Хтедох то да кажем, али нисам имала више воље да наставим да се са њом објашњавам. И само рекох:

”Било, кажеш?! Било?! Било некада – а сада? Шта је сада? Јесам ли је пронашла?!”

”Ниси. Пронашла је она тебе.”

”Где је?”

Причица (мада је она рекла за себе да уопште није прича) је стала и погледала у мене. Лице јој се сијало. А очи! А тек очи!

Скренула сам поглед у страну. Али су њене радосне очи и даље остале преда мнош. Одавно нисам срела неког ко је радостан, и једноставан, и искрен, и ко се, при том, занима за мене. Због мира који ме је наједном обузео, осетих да се међу нама рађа поверење. Да постаје неко коме бих могла да кажем шта ме мучи, да се поверавам.

Ништа више нисмо говориле, ни она ни ја. Настала је потпуна тишина. Мене је наједном обузелo неко силно осећање. И кренуло да пробија напоље. Хтела сам да је загрлим. Да је снажно загрлим. Онако, без разлога. Била сам радосна што та причица постоји и што је сада ту, пред мене. Хтела сам да јој кажем – хвала!

Окренула сам се и ухватила је обема рукама – као блиског пријатеља, као да је толико тога већ међу нама, као да се одавно знамо. И гле, њене реченице се погужваше од мог додира и празнина под њима је зашустала.

Тргла сам се и узмакла корак у назад. Невероватно! Стајало је ту тек, како би рекли људи, мртво слово на папиру – а не и моја причица са којом сам до малопре разговарала! Под прстима су ми се згужвале њене реченице. И најневероватније од свега – чинило се као да је никада и није било. Не оне приче која је због мене плакала, која се због мене љутила и због мене се смејала. Као да ми се све само учинило да се десило. Никаквих трагова њеног присуства није било. Чак, чак!, у сећању је кренуо да бледи малопређашњи разговор, разговор који је трајао до пре пар секунди.

Била је потпуна тишина.

Гледала сам беспомоћно око себе.

”Па, можда је и није било?”, глас сумње је проговорио. ”Разговарала си са самом собом, са својим давно заборављеним жељама... Није ту био нико други.”

Села сам на кревет и спустила главу у дланове. ”Зар је могуће? Зар је могуће да је то био разговор са самом собом?”

У соби није било никог осим мене. Реченице су у миру почивале на папиру. Загледала сам се у њих. Али, још увек сам јасно могла да чујем њен звонки глас, смех. Мада су у сећању веома брзо бледели и звукови и слике! Могла сам да посматрам којом брзином се сећање

брише и нестаје. Невероватно! Секундама се могла мерити брзина заборављања њеног присуства. Заборав се тако брзо дешавао да сам, тек на самом крају, пре но што се избрисао цео овај догађај, успела да отргнем део сећања, неколико њених реченица из нашег разговора и мало њеног смеха.

Да! Она је била ту! Била је! Знала сам то.

Неко је због мене дошао и тај неко је плакао као што и ја умем да плачем, туговао тугом сличном мојој, вређао са сујетом сличном мојој, дурио се умишљеношћу сличном мојој, и, можда, смејао смехом сличном мојем?! Толико је тај неко личио на мене! Једино се није плашио мојим страхом. Тај неко ми је пришао без страха. И тај неко је нестао без трага, а ја не знам ни како је дошао ни како је отишао. Од куда је дошао тај неко без имало страха?

Спустих поглед на њене реченице и још једном их прочитах.

БЕЗ СТРАХА

- *Ти си тужна?*

- *Да. Сама сам.*

- *Зашто си сама?*

- *У свету у којем живим нема никога. Ја сам једина.*

- *Дођи у мој свет.*

- *Не могу. И моја самоћа би дошла за мном.*

- *Овде има места и за твоју самоћу.*

- *Ја говорим о празнини.*

- *Ти говориш о љубави јачој од свега за шта знаш.*

- *Зато ми је потребна самоћа, да ли разумеш? Самоћа као заборав. Ни ти не постојиш! Тебе нема!*

Рекавши ово, окренула се и отишла.

Само једном се запитала: "Како је знао?"

Али, више ништа није било исто...

"Отишла је, а нисам успела да је разумем. И неће се вратити. Можда ме негде чека?", полугласно сам изговарала.

Волим самоћу, али овог пута ме је заболела. На столу су биле мрвице од поједеног сендвича и полупразна чаша сока. Погледом сам тражила моју причицу. Недостајала ми је.

"Ако је стварно дошао неко из мог света, ако такав свет заиста постоји, можда ћу успети да га пронађем? Или, када ми још једном

неко отуда приђе, ако ми још једном приђе, ако будем те среће да ми још једном приђе, након толиких мојих одбијања, дакле, ако се још једном деси да се сретнемо, ја ћу препознати! Препознаћу! И...”

Устала сам и почела да шетам по соби, све брже. Хтела сам да се захвалим свом непознатом посетиоцу, толико непознатом да ствара сумњу да је уопште и био овде. Хтела сам да се захвалим и за ову радост коју је за собом оставио.

Седох за сто и написах причу о малој причи. У њу сам, као у ковчежић, спустила звонки смех. Ако га нешто заглуши у мојој души, ако некада не успем да га се сетим, имам свој ковчежић – отворићу га и моћи ћу да чујем!

Тако написах причу о малој причи, без страха да ће јој се неко наругати или да ће је згужвати и бацити. Умеће она на време да побегне од таквог грубијана.

ЛЕОПОЛДОВ ГРАД

Марија Миндл је замолила свог бившег момка Леополда Бергера да се нађу испред Великог точка тачно у два.

”Молим те, немој да касниш”, рекла је.

Она му је и раније стално пребацивала да касни. Зато је овај пут пошао поприлично раније. Не због тога што му је стало да она мисли да се он променио, већ само због тога да би јој ускратио бар један повод за гунђање. Он је већ одавно сматрао потпуно бесмисленим све њихове састанке и преговоре, све њене покушаје да га врати себи, али пошто га није узнемиравала таквим идејама сада већ, колико дуго? – више од месец дана – помислио је да се можда коначно смирила и да је разлог њиховог састанка овај пут другачији. Звучала је зачуђујуће мирно и уверљиво. На крају крајева, он никада није желео да њихов коначни растанак изгледа онако: са сузама у ропцу и претњама да ће одузети себи живот.

За целу деценију, колико је живео у Бечу, Леополд никада није прошао дуж целе Пратерске главне алеје, иако је све време живео негде у непосредној близини. Пре десетак година, када се доселио на студије медицине из малог брдског села у Горњој Аустрији, његово прво пребивалиште у престоници било је у стану који је тада делио са још неколико студената, недалеко од Дунавског канала. Но, у то време, све његове активности биле су усмерене према другој страни, преко Францовог моста ка центру града и тамо даље ка Медицинском универзитету. Ту негде, у старом комшилуку, на рубу велике шуме, срео је и Марију. Давно је то било, више се и не сећа тачно где и како. Чини му се да су једном чак и прошетали кратко кроз парк. Или је то било у забавном парку? Свакако, највећи део Пратерске шуме, која се простирала на преко 600 хектара југоисточно од метро станице Пратерштерн и забавног парка, остао је до данашњег дана незанимљив за њега. Никада није имао времена нити интересовања да туда, на пример, трчи или вози бицикл, као остале Бечлије. Није

волео пикнике, нити излежавање поред језера и друга замајавања по ливадама. Вожњу старим кочијама препуштао је туристима. Марија му је стално пребацивала да није нимало романтичан!

Касније, пошто је свом презимену додао ”др”, запослио на клиници и почео добро да зарађује, купио је себи стан, сасвим случајно на другом крају Пратера, у новој резиденцијалној четврти у околини стадиона. Од његове најновије до његове најстарије адресе у Бечу пружала се широка Главна Алеја, пресецајући шуму у читавој дужини од скоро пет километара. Могао је Леополд и пензију да дочека све возећи се линијом У2 подземне железнице или, од скоро, својим новим спортским Аудијем, и да никог ко га је познавао не зачуди да напусти овај свет а да никада не прође Главном Алејом.

Шта се ту могло видети: дрвеће, коњи и мушкарци који трче у уским панталонама. Ништа по његовом укусу! А језера? - клицала би Марија. А мирне речне лагуне? А патке које пливају по воденој површини, равној попут зеленкастог огледала? Па све то дрвеће које се огледа у води, жбунови, травке, цвеће, клупице на романтичним брежуљцима, цвркут птица и граја разигране деце у врелим јунским данима попут овог... Леополду се дизала коса на глави већ код патки, а тек при помену деце! Сви ти романтични призори природе остајали су тамо где им је место – далеко испод њега. А он је јурио изнад свега тога, у свом новом Аудију, на високим бетонским стубовима који носе асфалтни друм високо изнад шуме, путујући свакога дана Југоисточним аутопутем на путу ка клиници и назад. Није му падало на памет ни поглед да спусти на комадић еденског врта испод њега.

Они једноставно нису били једно за друго.

Марија је волела децу, а он не. Бар не још. Али, то није био главни разлог њиховог раскида, мислио је Леополд док се приближавао станици линије У2. Она је постала посесивна! Гушила га је. Никад јој није било довољно њега и времена проведеног са њим. А он је морао да учи. Докторат, специјализација... Увек је имао нешто да ради, да учи, да пише радове. Она за то није имала разумевања. Она је студирала модерни плес и играла у балетском ансамблу. Он је то сматрао у најмању руку неозбиљним. Никада није долазио на њене представе. Говорила је да је он запоставља. Да има другу жену. А онда

је постала болесно љубоморна. Почела је да му проверава мејлове, телефоне, роковнике. Истина, често је имала шта и да пронађе, али такво понашање само изазива неверство, сматрао је Леополд. Да је она била другачија, вероватно би и он другачије поступао. Поверење увек са собом намеће и одговорност, а неповерење је фитиљ сваке преваре. То је било његово објашњење.

На семафору на станици је писало да ће следећи воз наићи за 4 минута, а сат је показивао око пола два. Данас ће, извесно, стићи на време. Бар се око тога неће свађати. У последње време су се пуно свађали. Заправо, увек су се пуно свађали, али у последње време нарочито пуно. После толико година Леополд је изгубио свако стрпљење за њено понашање и њена стања. Осилио се, говорила је она. Променио се, од како је постао доктор Бергер – рекла би, нагласивши реч ”доктор” – од како је почео да зарађује. Удариле су му паре у главу. Проживљава касни пубертет! Више му није потребна, да га подржава и помаже, па је сада шкартира. То су све биле њене речи. Леополд се на то најчешће само смејао. Осамосталио се – радије би рекао за себе. Сазрео. Опаметио се. Извукао се испод њене сукње и постао мушкарац, а ако се њој то не допада, треба да пронађе себи другог студента, јадног и изгубљеног, да му буде водич кроз живот, ако је то узбуђује.

Као да она не зна да његова мајка никада неће прихватити једну Јеврејку у породици! Ма, какве сад везе има његова мајка? То га је нарочито жестило. Нека се остави тога! Са мислима о својој мајци је ушао у воз и сео на прво слободно место. ”Zurückbleiben, bitte! Zug fährt ab!”¹ Надао се само да се неће опет свађати. Расправа му је одавно преко главе. Ако буде опет почела, само ће се окренути и отићи. То је најбоље за обоје. У супротном би она поново могла да падне у очај и направи неку сцену. У послење време је била склона драматичним сценама, након што је схватила да он више не пада ни на изливе емоција, нити на њене вербалне атакe. Претила је да ће се убити, да ће се посећи, једном је чак и вадила неки нож испред њега, витлала њиме. Звала га је телефоном усред ноћи сва уплакана, јецала, понекад и вриштала, говорила како је на таблетама и како ће

1 „Одступите, молимо! Воз креће!” – превод са немачког. Уобичајени звук у бечком метроу.

се једном предозирати. Али, Леополд је знао да су то све само сцене, јер они који о томе стално говоре, заправо, никада то и не ураде.

И све то само због тога што су провели скоро десет година заједно. Као да то није нешто лепо, сматрао је Леополд. Да је она нешто другачија, он би још могао бити и пријатељ са њом. Али она – не! Говорила је да ју је он упропастио. Сиктала је на њега као змија! Веровала је да ће са њим провести цео живот, да ће се венчати, имати деце... Иако јој он то никада није обећао. То се, ваљда, подразумева, када си са неким скоро десет година у вези. Код Леополда се, пак, ништа не подразумева. Било – па прошло. Живот иде даље. Боље на време прекинути агонију, чак и када има емоција, и бити сам и миран, него провести остатак живота у пакленој љубави. На крају крајева – млади су, сматрао је. Нема им још ни тридесет година. Срећће она неког ко више одговара њеним потребама. Али, не, никако! Сиктала је кроз зубе као змија отровница! То не може тако! Она је после њега емотивно уништена, обогљена, неспособна да оствари везу са другим мушкарцем. Она је упропаћена!

Па, добро, али где је ту љубав, питао се Леополд. А она је опет сиктала! У мржњи је љубав! Мржња је само једна интерпретација љубави.

Изашао је на станици Пратерштерн, одакле је већ могао видети Велики точак. Људи су долазили и одлазили. Много њих, углавном деца, млади и њихови родитељи, весели и задовољни што су ту и што је дан леп. Леополд је помислио како то није нарочито прикладно место за састанак две одрасле особе без деце. Али, шта је друго могао очекивати од ње? Осим да ће бити тачна. Било је око четврт до два када се обрео испред старог великог точка, а затим и ушао у предворје не би ли је сачекао тамо у кафеу. Ако ништа друго, бар ће разговарати на јавном месту, што искључује многе могућности нежељеног исхода. Мада, са њом се никада не зна у последње време. Ипак, звучала је мирно преко телефона, и то га је охрабривало.

И пре него што је наручио кафу поглед му је пао на некакву рекламу на столу. Призор романтичне вечере у кабини Великог точка. Округао сто и две столице обучене у бело, свеће, црвено вино и црвене руже у вази. "Најромантичније место у Бечу за вечеру у двоје." О, боже! Изненадите свог партнера... Незаборавни тренуци у

двоје... Леополд је почео да осећа нелагодност. Идеална прилика да је запросите. О, мој боже! Ваљда није?

Отрчао је до пулта за продају улазница. Да ли можда имају резервацију на име Марија Миндл? Он, подразумева се, није Марија Миндл. То је његова ... па, његова девојка. Требало би да има резервацију, данас око два. Глас му је дрхтао. Али, не. Није било резервације на име Марија Миндл. Јесу ли сигурни? Замолио је да погледају још једанпут. Једино што су имали је Мари Киндл. То је врло слично. Али, није исто. Не поклапа се ни име ни презиме. Можда је неко написао погрешно, изоставио слово, пречуо презиме? Жао им је, али не могу другачије да му помогну. Усталом, госпођица Киндл се већ укрцала у кабину пре десетак минута.

Па, онда добро. Једно је сигурно, Марија се не би укрцала у кабину без њега. То никако не личи на њу. Позвала га је да разговарају, а не да се возе Великим точком. Чак и ако она то буде желела, одбиће. Ко зна шта је та усијана женска глава наумила, мислио је Леополд, док је разгледао старе слике Великог точка и постере на којима су се налазили технички подаци и занимљивости из историје овог здања. Не жели да доводи себе у непријатну ситуацију на тој висини у затвореној кабини од свега неколико квадрата. Шта ако би, рецимо, клекла и запросила га, горе пред присутним људима? О, не! Каква непријатност! Сви би аплаудирали, широм развученог осмеха чекајући његов одговор. Јапанци би шкљоцали својим великим апаратима, Американци би снимали ајфонима, Италијани би на сав глас добацивали да каже ДА. А он би само пожелео да се под кабине отвори и да пропадне са 65 метара висине, пре него што се цела непријатност нађе онлајн на јутјубу.

Или, још горе, ако би рекао нешто што јој се не допада, рецимо, да понови да је међу њима завршено, да се неће помирити, она би могла да исхистерише, као и много пута до тада, да направи сцену, да га чак опет нападне ножем или запрети да ће скочити одозго. То личи на Марију какву је зна у последње време, после раскида. Ваљда имају неки скенер пре уласка у кабине, попут оног на аеродрому... У сваком случају, бити са њом, горе, у затвореном простору, дефинитивно није добра идеја. Боље да оде у кућу страха.

”Ма, није требало ни да долази овде,” помислио је коначно! Само губи време...

Испред њега су се смењивале старе слике и текстови из новина. Изградња Великог точка пре више од сто година... Сцене Великог точка у холивудским филмовима... Познате личности у посети Великом точку... Велики точак уништен у рату, и поново реконструисан... Мари Киндл се обесила са великог точка.

”Са Великог точка виси жена!” одјекнуло је преко Пратера трећег јула 1898. године. Да би привукла пажњу на сиромаштво своје породице и других грађана Беча, Мари Киндл се обесила кроз прозор кабине током војње Великим точком.

Леополд Бергер је пребледео и на тренутак се следио испред плаката. Готово да му се на трепавицама појавило иње, заостало из неке најдубље зиме Горње Аустрије.

”Како сте рекли да се зове гопођица на списку резервација? Мари Киндл. М-а-р-и К-и-н-д-л? Ниска, отприлике оволика, мршава? Дуга равна смеђа коса? Довде. Смеђе очи. Тако некако. И ушла је у кабину? Пре десетак минута.”

Истрчао је на трг као псима гоњен и упериио поглед у џиновску металну конструкцију. Стара Бечка дама се нечујно окретала подижући велике црвене кабине, налик вагонима, лако, као да су од картона. Високо, све више, горе, док не постану смешно мали, попут црвене играчке на позадини од плавог неба. Врло споро, готово неприметно. Толико споро, да би за десетак минута најнижа кабина могла бити отприлике на највишој тачки.

На Леополдовим полуотвореним влажним уснама као да су застале неке речи, док је укоченог врата погледом пратио кабине. Речи које никада није умео да изговори, па су му се и сада чиниле сувишним.

И док са страхом у очима он гледа горе, у својој глави не види Марију Миндл какву зна од скоро, од јуче, од зимус или од пре неколико година. Уморну од његових лажи и превара, од изговора које је називао разлозима, од свих кафа и оброка које му је скувала док је учио, од рачуна којих се наплаћала док је он студирао, несрећну због свих јубилеја које је пропустио, омаловажио и опоганио баханалисањем по скупим кафанама са јефтиним девојкама.

Истрошену и прерано остарелу Марију Миндл. Запамтићеш ме, докторе Бергер! Она му прети. Она сикће, ојађена. Она се не вози међу облацима, она корача и пузи по сопственом поносу.

А тамо горе, у сопственој вртоглавици, Леополд види девојку, врло младу, од осамнаест-деветнаест година, и њену кратку и широку, белу летњу сукњу. У коси јој је шнала у облику цвета и њен осмех блиста на ведром летњем дану који се разлеже по граду испод ње, док се заједно возе Великим точком. Размењују погледе као два странца. И он сам је млад, свеж, и свет око њега га још весели.

Изби тачно два.

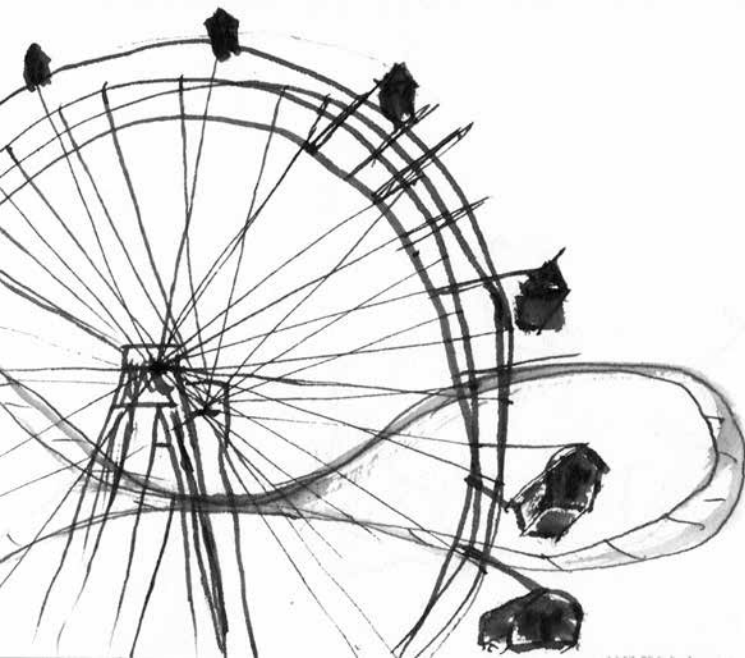
”Сетио сам се!” повикао је у правцу највише кабине. ”Сетио сам се!”

Његов плачни глас проламао се преко Пратера и Главне Алеје, ту где су, некада давно, Марија Миндл и Леополд Бургер по први пут прошетали држећи се за руке.

Беше то на данашњи дан, пре тачно десет година.

”Сетио сам се! Сетио сам се!” – понављао је очајан.

А одозго, из кабине Великог точка, види се само да је човек мали. И једино што се чује је шуштање ветра који струји изнад Леополдовога града.

МЕТАНОЈА ЈЕДНЕ ЋУРКЕ

Напомена читаоцу који, крајем друге половине двадесет првог века, држи ову књигу у рукама или редове чита са екрана какве најновије техничке измишљотине:

Искрено се надам да цивилизацијске тековине још увек са лица Земље нису избрисале основне животињске врсте, те да појам *животињско царство* вама не звучи архаично. Хоћу рећи, дрхтурим од могућности да су диносауруси добили друштво, да су им се прикључиле краве, овце, ћурке и остала стопроцентна анимална булумента. Ако је то, којом несрећом, тако, онда је за разумевање приче неопходна и друга напомена.

Напомена бр. 2 читаоцу с краја друге половине двадесет првог века:

У давна времена ћурка је спадала у ред домаћих пернатих животиња које су скупа са кокошкама, гускама и паткама гајене у сеоским, зашто прећутати – и приградским срединама, како би обогатиле колажно шаренило дворишта, а дечије говорне вештине украсиле још једном, нимало једноставном, ономатопејом. Углавном су умирале од старости, неретко и од глупости. Неумерене у јелу, неспособне да процене могућности сопствених габарита и опасности којима на њих вреба сурова природа, упадале су у смртоносне замке. На трпезама готово да их није ни било - не зато што су сматране светим животињама (пред њима нико није дрхтао, нити им се дивео), већ зато што људски укус за храну још није еволуирао до степена који ће у ћурећем месу препознати сласт и ексклузиву достојну ретке свечаности. То ће се догодити много касније, а у време кад ово пишем попримиће размере уносног бизниса који ће кромпираке и кукурузишта претворити у престижне фарме ове перади, чија ће ожарена, румена кожица бацити сенку на ореол, да скоро неприкосновеног, печеног прасета. (Јагњиће не помињем из пијетета према остацима људске племенитости, из поштовања према

њеном величанству Аски и дивљења према дирљивој самилости Светог Георгија, који од убиства аждаје не потеза свој мач и опрости људима што у његову славу приносе ове умиљате жртве.)

Како пређашња тирада не би остала без смисла и разлога, штур опис ћурке и крајње поједностављен приказ ове значајне животиње, морам да допуним са којим коментаром њених упадљивих особина које су је пречицом увукле у свет хомо сапиенса – тачније, хомо сапиенсица. Наиме, глупа жена је, пежоративно речено, ћурка. Ето метафоре, брзог поређења – без много речи саопштава се суштина, лепи етикета и пласира на тржиште. Зашто је ћурка? Зато што је непромишљена у кретњама, неумерена у хтењима, необуздана у нагонима и слепо верује култу површности.

***

”Хало, да ли је то продавница сточне хране?”, пара ми уво хистерично урлање са оне стране телефонског кабла.

”Н ...” моје неизговорено, трапаво Е умаче у једњак.

”Имате ли грануле за ћурке?!”

”Погрешан број сте окренули, господине”, вриснух у слушалицу и бацих је у прикладно лежиште. Ко за наглог буђења, отресох главом. Ово се зове срећна коинциденција, ситуација анђеоло-чувар-на-делу – не да ми се да пропаднем. Моје залихе гранула потпуно су исцуриле, ако их одмах не набавим, угинућу. Пружена ми је још једна прилика да истрајем у авангардном експерименту, који ће, ако успе, доказати како ћурке могу самостално егзистирати, одговорно бринути о себи и како своју инфантилну зависност о другима не морају вазда плаћати животом, скончавати као ефектан трофеј празничне трпезе.

Како је све почело?

Моје астрално тело зна каткад да умакне својим физичким међама и стане да врлуда тамо-амо, да залази у чудне пределе и непријемчиве мозгове – што да не, и ћурећи. Било је искустава и оваквих и онаквих, али сам се, за дивно чудо, ту знала осећати као свој на своме. Ово ми нико неће веровати – сви су насели на маску отмености, цивилизоване префињености и књишке елоквентности. И сама сам била затечена. Од моје неутаживе радозналости и пустоловног духа могла сам се многад надати,

али да ћу се отелотворити у пернатој животињи нису предочавали чак ни кошмарни снови који су ме, упркос опсежним мерама предострожности – покајању, молитвама и таблетама – упорно походили.

Признајем да сам, радо и често, са дивљењем гледала у небеске висине, маштом себи калемила крила и остале летачке потрештине како бих се прикључила ластама и макар мало лепршала, таман и на зачељу јата. Разуме се да је, због преамбициозности, све остало на терену фикције, јер је, заправо, за моју скучену природу и врабац симбол недочватне слободе. Но, бивала сам свесна да је у питању тренутно усхићење које нема снагу да дубље заоре осећање оптимизма које у мојој глави фигурира као пука језичка категорија без упоришта у растреситом, меланхолично-лирском можданом бућкуришу. Истинољубивост ми, ипак, не да да спорим да сам у светлим тренуцима, а било је и таквих таман толико да ме одрже у вајном животу, знала угледати себе као неустрашивог летача. Ваљда ме то фантастично искуство спасава од клонућа и помаже да поднесем ову срамну деградацију, чак ми даје и нешто вере да ћу моћи да учиним подвиг.

Прво сам била затечена чињеницом да се сасвим угодно осећам у перјаном сиво-црном густишу. Ушушкано и топло. Али, сво задовољство се и завршило на том биолошко-естетском комфору. Муке су настале кад ми је пред очима пукла очигледна истина. На лицу места сам се уверила у оправданост коришћења ћурке у сврху персонификације и наврат-нанос поређења.

Не могу вам описати како сам се осећала. Да покушам ипак: бедно, тесно, девалвирано, спутано, прљаво, срозано, сакато, заробљено, оковано, исмејано, понижено, попљувано, једном речју – суновраћено. Сва побројана душевна стања убијају част, достојанство, сујету, славољубље, али не и вољу за животом. Желела сам да живим свој мали живот и нема ту места цепидлачењу око локације. У ћурки? У ћурки! Смучиће се она мени, али ни њој неће бити лако. Излудећу је, сломићу је, проклеће дан кад се оперјанила–то јој ја обећавам.

* * *

Прионула сам на посао, или је посао прионуо на мене – тешко је знати. У клинчу заправо и није важно ко се ту на кога наслонио, важно је да се срце умири и плућа докопају ваздуха. Моја борба тек шта је почела, а ја већ дахћем као преморени пас који је три села претрчао све јурећи за точковима коњске запреге. Стратегије које сам већ примењивала користиле су другим сврхама, те се од њих нисам надала нарочитој помоћи. Само једна је нешто обећавала - реметећи редослед речи и мењајући извесне термине, украла сам јој наслов, те сам тако бар у семантичком смислу имала од чега поћи. Операција је добила име: ”Елаборат о убрзаном, али ефикасном еволутивном развоју атрофираних можданих ћелије једне ћурке”.

Нису ми непознате муке које ће ме спаодати. Да би се покренуо душевно-духовни замајац у твари која није предодређена за мисаоне подвиге, ваљало је у њу имплантирати низ помагала, ређати их хронолошки како се не би испустила дијалектика, увести сијасет табуа, укинути неколико догми и строго забранити читање ”Старог завета”, јер је ћурка очигледно била следбеник и острашћени поштовалац тог историјског раздобља.

Најтеже је ишло са забраном инцеста, што је било за очекивање. Ако се, након миленијумски дугих духовних прегнућа, та авет још увек привиђа несрећном човеку, какав се нагли преврат може десити животињи? Успаљене путености, јуришала је на најуже чланове свог јата, пред собом није видела ништа до предмет своје сексуалне жудње. Ту су почели први међусобни сукоби, а све уочљивија дивергенција ставова убрзо је попримила форму отвореног рата. Како ми ни физичка, ни вербална агресивност нису својствени, нашла сам се у гадној невољи. На сва моја блага упозорења и наравоученија, нихилистички је крештала како је нормално све што захтева физиологија и да, што се ње тиче, разлога за узбуну није било. Махала ми је испред носа ”Старим Заветом”: Авраму је сестра жена, а отац му је таст; Јакова пут до супруге води преко свастике – па ако то ”Библија” благосиља, није ли мој приговор богохуљење?

Пала сам на колена и у молитвеној пози, призивајући лик Најузвишенијег, стала да је корим и преклињем: то чиме ти браниш своје перверзије дешавало се пре Мојсија, пре Синајске горе и таблица, а помиње се само као минусни параметар који служи да

касније цивилизацијске тековине добију на сјају и значају. Причала сам, причала и причала. Уздала сам се у дуге терапијске сеансе. Ђурка је тешко схватала и на смрт се досађивала.

Како да се претворим у змију? Како да је научим шта је стид? Нема ми друге него да заиграм на карту застрашивања. Почела сам да претим: те – испилићеш дегенерике, зар не видиш да сте сви исти; те – горећеш у паклу; окани се промискуитетних мужјака сопственог јата, осврни се, погледај какви се лепотани шепуре диљем седмог, сасвим легитимног, колена. Не посустајући, вртела сам у круг једну те исту причу, данима, седмицама, месецима. И упалило је. Табу инцеста је ступио на сцену и важи то дана данашњег. Успела сам да запалим ватру духа и издвојим ћурку из шпалира осталих нижих бића у природи.

Нећу да помињем, да не би звучало препотентно, како је напредно, пернато ћаче ових дана ћурликнуло: ”Сексуални нагон? Хај’те, молим вас! Шта ће ми жеље чије задовољење могу лако наћи”?

***

Ако бих стала да приповедам о игленим ушима кроз које сам се, у виду свакодневних заврзлама које су ћурки стајале на путу преображаја, провлачила, о одронима и препрекама на чије се уклањање чекало месецима, о потреби да се кроз решето устоличеног и захтевног ”над-ја” просеју и одбаце сви сладострасни опијати и грешне жеље, е да би се у плитком и прозирном талогу угледало бар зрно воље и назнака снаге да се може даље, развукла би се ова неамбициозна прича до граница литерарне громаде. То јој, међутим, није било на почетку памети, те јој неће пасти ни на њен крај.

Ево неколико чињеница у прилог подсећању, а тиме и доказивању мука кроз које сам морала проћи на суманутом, такорећи утопијском путу трансформације анималног у свето. Не помишљајте да у мени тражите храброст, склоност ризику и пустиловини, тврдоглаву прзницу или неустрашивог истраживача. Не трошите залуд мисли, не губите улудо главу – тога у мом менталном склопу нема. Реч је о несмотрености својственој онима који, уплашени сопственом сенком, устукну, што значи да учине корак назад или низбрдо (зависно од конфигурације тла и силе ентропије), мада им се са неке узвишене дистанце редовно смеши и друга могућност. Али,

за сваки, макар и мали, успон потребан је напор. Ако се испостави да је успон велики и стрм, покаже се да је лакше одустати него запети, тим пре што се око колебљивца брзе-боље стане мувати и на њега насртати фонетски привлачна, али субверзивна и до-зла-бога иронична максима *И пад је лет*. Многи се врате где су били, многи, међутим, сходно сили гравитације, сопственој тежини и висини са које падају, заглибе још дубље.

Прелистала сам многе енциклопедије, часописе и књиге, завиривала свугде где могу наћи нешто о онтогенези и ентитету ове животињске врсте. Била сам охрабрена чињеницом да је понашање ћурке у великој мери предвидиво и да бар ту не може бити неких већих изненађења.

Држала сам наставу, упућивала на примерно понашање, користећи, при том, несвојствено ми строгаћу и претње, прибегавала конзервативним методама присиле и мучења. Не једном, ћурка је морала клечати на кукурузу без дозволе да зрневље гледа или, сачувај боже, кључне. Другим речима, преводила сам је жедну преко воде. О сатима проведеним у ћошку да и не говорим. Али, животиње су склоне дресури и послушности, па резултати нису изостали.

Мало по мало, ето ћурке у естетском животном стадијуму. Ето и мене тамо где сам била, одакле сам се са вриском обрушила у ово пернато живинче. Ваљало нам је сада заједно пливати.

Ћурка је пуним замахом и бодро кренула напред, док сам ја то учинила са дозом нећкања и оклевања. Знала сам да естетика и удешени гладац освајају муњевито, лепљиве дражи на пречац пријањају за чула. Са стрепњом сам се примицала другој обали и била сам у праву. Она је била просто очарана. Егзалтирано је викала: ”Елдорадо! Каква земља дембелија”. Кренуле су забаве и журке без краја и конца. Веселила се и скакала у ритмовима, до тада, непознатим, лудовала по кафанама и коцкарницама, занесена тумарала по луна-парковима. Моја упозорења: ”Стани, предахни, свакој забави дође крај; размисли мало о нескладу између жеља и могућности; не дај чулима толики замах”, ударала су о зид неразумевања и ћутања. Гледала је телевизију до у глуво доба ноћи, тровала се рекламама и најбољим кафама: гранд, дон, арома, интермецо, златно звоно. Ништа није вредело што је чак и њеној – ћурећој, памети било

сумњиво што је баш свака врста најбоља, наседала је на магију рекламних мајстора. Ускоро је кућа почела да се пуни купкама, шампонима, стотинама врста хигијенских уложака, детерџентима, патикама, керамичким плочицама и иним најбољим производима. Џет сет је постао њена циљна група. Помахнитало је трзала на ту страну.

Ја сам се осећала као у лимбу. Снаге ми је понестало, њена глад за материјалним добрима била је неутољива. Знала је шта је врхунски квалитет и желела га је по сваку цену. Листа је била дуга: италијанске ципеле, јапанска техника, швајцарски часовници, шведски столови, холандски сир, немачко пиво, турски мелос, руски рулет, а због неискорењене паганске навике и пољски вц.

Губила сам нерве, падала у хистерију, цепала транспаренте које је спремала за хедонистичке скупове. Називала ме је песимистом и гнездом, ничим поткрепљених, постулата. Нисам јој убедљива – каже. Пљује на моју душебрижност.

У празним ћурећим очима ни трага сумњи, стрепњи и паници. Ако је једног јутра не затекнем у тешкој депресији, пропала је, а и ја са њом. Новца нестаје, жеље се множе - завршиће у криминалу, и то тешком. За њен апетит обично џепарење било би недопустива бламажа. Ценим да би добро организована пљачка банке решила њен проблем и на дужи рок јој обезбедила раскошно пландовање.

Истрајно сам се молила тражећи опроштај и за њу и за себе. Предосећала сам да ће бити тешко, уосталом и сама сам била поданик тог варљивог царства. Још ми венама колају смртоносни отрови опијата којима сам замрзавала егзалтираност, држала адреналин на фиксној висини. То што сам још жива, заслуга је анђела чувара који је јаче дроге држао на мени недоступним местима.

Нисам од оних сто се радују да комшији цркне крава, али њене сузе сам заиста желела. Молила сам се да је преплави очај и окружи бездан. У духовном развоју бол је одскачна даска, врео камен за добар одраз. Ако јој се то не догоди, завијориће се бела застава на мојој кули од карата.

Ретко сам је, и нерадо, остављала саму. Али тог 19. октобра, у јединој културној институцији у граду, одржавало се књижевно вече мени драгог писца, што ја, разуме се, никако нисам хтела да

пропустим. Чак сам за уваженог госта спремила неколико добро промишљених питања која ћу му поставити ако се догоди срећна околност да ме не изда самопоуздање. Своју, априори, збуњеност нисам могла да правдам ничим другим до страхом од могуће ироније у његовом гласу и моје несумњиве немоћи да опонирам у истом маниру.

Било како било, тамо сам морала бити присутна цела – дакле, са све астралним делом.

Приредба је била добро посећена, отприлике половина сале испуњена, шта је превазишло очекивање госта с обзиром да његова посета није довољно маркетиншки покривена. Све се одвијало по неком устаљеном реду: најпре хвалоспеви писцу, потом његово величанство чита одабрани одељак предмета промоције, онда публика има реч.

Неизговорена и нема, моја питања су се враћала кући. Ситна, чекињаста суснежица сабијала ме је уз саму фасаду зграде, али ми некаква чудна рупа у желуцу није давала да ходам брже – туга ли је, шта ли је? Од куда ово разочарање и у кога? У писца није – ја и надаље нестрпљиво очекујем његову следећу књигу. Биће да је разочарање у оно што он представља у манипулативним бравурозама вештих издавача. Човек који је представљао књигу, један је од оних бриљантних, али до-зла-бога досадних говорника. Писац се смртно досађивао, протезао, сваки час се хватало за џеп где стоје цигарете, с напором сузбијао зевање и сваки час погледао у сат. Не знам зашто ми пада на памет тако бизарна метафора, али личио ми је ... па ето ... на мечку Божану. Била сам тужна, било ми га је жао. Он не треба да устаје иза писаћег и кафанског стола. Оба су му потребна да би преживео, а маршрута између те две деонице кошта. Ваљда зато пристаје на ове променаде.

Ето, тим мислима сам се бавила када сам надомак Балканске бр. 4, угледала потпуно замрачене прозоре свог стана. Попут опруге која искаче из лежишта, у три скока сам се нашла пред вратима и, сва успаничена, пропала кроз њих. Укључила сам светлост и имала шта да видим. Турка је укоченим, безизражајним погледом зурила у, сада већ, потпуно црnilо прозорских стакала. Сабласно је деловала мртва модрина ТВ екрана. Опрезно сам јој пришла и ословила је.

Окретала се споро, покретом безвољним, уморним. Очи широм отворене, влажне. Саосећајно сам руком гладила тамне перушкице поврх кљуна и пустила да ми се о крило разбијају слапови којима је истицала туга њене измрцварене, безнађем притиснуте душе.

Изгледа да ме Свевишњи није добро разумео. Ја сам се молила за депресију, не за нервни слом. Ово је у приличној мери ублажило моју радост. Нашла сам се у проблему локализације болести. Ако се пред психијатром појавим са ћурком у наручју, нема сумње да ћу ја завршити везана за постељу, хоспитализована на дужи рок, трајно жигосана неизбрисивом шифром. Пошто ветеринару нисам желела сличан удес, одустала сам и од те адресе.

Акција за спасавање њеног психичког здравља није трпела одлагање. Морала сам реаговати одлучно и брзо, тим пре што је књига спала на једно слово, хоћу рећи да се листа терапеута, системом елиминације, свела на једно име, и то на моје.

Преузела сам тешко бреме одговорности и, што лаички, што искуствено, кренула са интервенцијом. Јаки акутни симптоми (апатија и губитак апетита) тражили су приличне дозе медикамената. Кљукала сам је антидепресивима који су је обарали у постељу и доносили јој вишечасовни, преко потребан и окрепљујући сан. Знала сам да ће, чим отвори очи, тражити да једе, па сам у ту сврху крај њеног узглавља држала пуну чинију гранула. Није се смео изгубити ни један од драгоцених тренутака њене глади, јер они нису трајали дуго – таман онолико колико је било довољно да црнило, које је одагнао сан, поново насрне на њу. Често не би стигла да поједе све, уследио би буран и праскав афективан наступ. Све то ми је било познато. Такорећи, већ виђено. Стрпљиво сам одолевала хистеричним нападима чија је скала обухватала широк спектар махнитих расположења – од лирских жалопојки до бунтовних претњи, и све обилно заливено сузама гнева и сузама туге. Ове прве сам толерисала, друге сам желела да осујетим по сваку цену. Иако је цмиздрење била пратећа, штавише, пожељна појава њеног психичког стања, била сам неумољива и изричита у свом захтеву. Мора да јој је моја изненадна неосетљивост деловала монструозно, јер је готово паралисана слушала моју вику: ”Слушај ме је добро, ћурећа главо! Из кризе ћу те извући, али сузе очајнице избегавај

како знаш и умеш. Нећеш ти од мене правити патетично пискарало. Ако хоћеш да будеш јунакиња приче: гомилај кнедле у грлу, таложи каменолом у жучи, али не дај сузи на очи! Немој да ме натераш да из текста повучем ону реченицу о слаповима и измрцвареној души, која ти се тако допада, а која се клацка по самој ивици кича”.

Деловало је. Вратила је достојанство изразу свог ћурећег лица и здраво се умирила. Била је спремна за други, практичнији, али и делотворнији, терапијски део. С обзиром на то да сам, бавећи се њоме, прилично занемарила себе, радовала сам се наступајућим вежбама као адитивима нужним за трајност и виталност свог јуначког срца.

***

Јасно је да смо обе биле у греху до гуше – ја због горде амбиције да просветлим ћуреће биће, а да, пре тога, са својим нисам учинила ништа, она због великог, тек минулог, очаја.

Ова чињеница, сама по себи, наметнула је логичан редослед духовних активности. При том смо комбиновале елементе православне и индијске религије. Ово признајем ризикујући да будем проглашена за јеретика, али шта могу кад ми тек у пресеку ове две мирољубиве религије душа налази смирај, а мисао раван, пун и здрав ток.

Све се одвијало само по себи, јер вентили пуцају тамо где је притисак јак. Немирна савест и затроване ране тражили су опрост и чишћење. Свака за себе, изговарале смо растерећујуће речи покајања:

Кајем се прво за себе у свему што згреших и образ окаљах, за безбројне грехе своје – знане и незнане, вољне и невољне. Скрушено се кајем, опрости ми, Господе.

Још присутан немир и растројство блажиле смо медитацијом. Зауевши позу лотосовог цвета, контролисано смо и дубоко дисале. Магична реч ОМММ... држала нас је у спасоносном садашњем тренутку – без мисли, без жеља, без патње. Иза тога остајала је само тежња ка врлини и имале смо се за шта молити:

Боже Господе, непресушни и једини изворе моћи, обдари мене слабу са више моћи да бих ти могла боље служити. И дај ми

мудрости, Боже, да дану ми моћ употребим на добро своје и својих ближњих и на велику славу твоју. Амин.

***

Ђурка је била припремљена за ментално неисцрпан књишки мајдан. Наравно, нисам могла слутити до којих ће дубина бити кадра да сиђе, али се испоставило врло брзо да јој понуда моје кућне библиотеке нема ни за зуб. То је био лако савладив површински коп коме, упркос оскудним резервама, не може да се оспори важност открочења, а мени значајно место у мемоарима, ако их икада буде писала. Понудила сам колико сам могла. Моји интелектуални домети нису вредни хвале. И мада сам са сваком прочитаном књигом обарала лични рекорд, резултати нису бог-зна-какви. Нису ми непознате мисли великих филозофа, пре свега захваљујући посредницима између тешко разумљивих генија и људи невелике бистрине. Хвала њима што нам ход ка себи чине лакшим, и сусрете са сопственим мраковима чине подношљивим и мање страшним него што то, иначе, могу бити.

Прочитала је све што сам јој понудила и тражила још. Кронина, Зилахија, Морела и Кишона сварила је брзо и лако, а да није ни утолила глад за знањем. По усхићењу с којим ми се обрађала, по радости што јој иде лако и што је одмакла далеко, знала сам да јој ускоро нећу бити од помоћи.

Учланила се у библиотеку и поносно парадирала по стану сваки пут са другом књигом испод крила. Плејада врхунских мислилаца снажила је и богатила њен ћурећи мозак: Берђајев, Хајдегер, Јасперс... Под јастуком је држала Милтонов *Изгубљени рај* и Његошеву *Лучу Микрокозма*.

Ученик је превазишао учитеља и растанак је био неминован. Прескочила је мој праг духовности – морални. Из естетског се директно винула у највиши – религијски. Ја сам и даље била роб моралних кодекса и верни слуга утврђеним животним пропозицијама. Она је постала чиста поунутрашњена врлина. Она је видела вид и слушала слух. Ђурка светост није могла функционисати у профаном свету.

Вребале су је доушничке – соколове очи. Пратиле јој кретње и дружења. Постала је опасност од које је зазирао естаблишмент.

Достојанствено је прихватила прогонство у капсулу – тако зовем комору без врата и прозора у коју ју је сатерала инквизиција не желећи да ризикује своју власт над, једном за свагда подјармљеним, народом. Жена са ћурећим мозгом је мутант чије се битисање толерише, чак се сматра пожељном кариком у раздраганом колу преовлађујућих конзумената *хлеба и игара*. Турка обасјана духом светим је неприхватљиво чудовиште које би, у случају неспутаности, поново хушкала несрећног човека да крене путем обожења, да пита и тражи одговоре са оне стране материјалног, а то савремено човечанство не сме дозволити. Сурова шпанска чизма у лику најбогатијих магната и делу савршених продуката чудесне науке и технологије гази овом планетом и злокобно прети, користећи, при том, о лицемерја, најлепше осмехе на свету, најблиставије зубе и најчистије дијалекте, па каже: ”Освежите дах тим и тим жвакаћим гумама, возите тај и тај ауто, штедите у тој и тој банци, али не постављајте питање личног идентитета, смисла живота и осталих како? и зашто? питања. Иначе!”

***

Захваљујући мојој, већ поменутој, покретљивости, нас две смо и даље у комуникацији. Њој самоћа не смета, а када јој је до дружења, употреби неку од спиритистичких техника којима располаже, и ето је међу невољницима да их подупре и охрабри. Њена мисионарска улога и њена доброта довољни су да гас човечанства буде у равнотежи – да не превлада зло.

И сама се од ње враћам јача и задовољнија животом, собом и људима око себе. Малено окно кроз које провлачим себе, уоквирено је Његошевим стиховима:

”Бог нас знаде и ми себе знамо, више нама не треба познанства”.

БОГАЉ

И ако те око твоје саблажњава
ископај га; боље ти је да уђеш у
царство Божије с једним оком него
да те са два ока баце у пакао, где црв
њихов не умире и огањ се не гаси.
Мк. 9, 47-48

Устао сам и дошао до јакне у ходнику. Док сам у огледалу посматрао уморно лице и празан поглед из унутрашњег џепа извукао сам новчаник.

Живот је срање. Уопште ми није јасно како свакога дана успевам да пронађем неки разлог да не разнесем своју лобању, помислио сам. Извукао сам две новчанице и пружио јој.

- Частим. Рођендан ми је.

- Хвала.

Изговорила је то тихо, једва чујно, а онда је нежном, скоро прозирном руком прихватила та два парчета папира због којих би многи и убили. Она то није учинила. Само је истрпела додире незнанца.

Волео сам курве. Новац у замену за секс. То је било много поштеније него давати за исту ствар целу своју душу.

Било је и једноставније. Нисам морао да се трудим. Флертујем. Удварам. Није било никаквих осећања, титраја у стомаку, очекивања краја, нервирања, несхватања, свођења рачуна... Без раскида. Плаћао сам и добијао оно зашта сам дао паре.

Оправдања? Могуће. Сваки човек правда самог себе. Али ја не желим оправдања.

Пришла ми је и из ко зна ког разлога пољубила.

- Ђао!

Окрнула се и њено витко тело убрзо је нестало иза огромних белих врата. Знао сам да више никад не земем да је креснем. Ако то урадим заљубићу се. А да ли има глупље ствари од те?

***

Телефон је зазвонио хиљадита пут данас. Исто толико пута иритирајући звук је прекинуо моје покушаје да саставим мозаик од својих распарчаних мисли. Још је гори био наизглед пријатељски глас људи са друге стране жице.

Зашто ме не оставе на миру? Желим да будем сам. Да трунем далеко од свих. И нестајем.

***

Спустио сам 20 динара на касу и панично узео хлеб из њених руку. Без поздрава и свих речи које спадају у правила понашања. А онда сам изашао на улицу знајући истину: да су плаветнило неба и смех дечурлије били лажни. Као и осмех маторе комшинице.

- Како сте, комшија?

Нисам одговорио. Ништа на овом свету није сигурно. Ништа не постоји. Или ће врло брзо нестати.

***

- Ходам само по трави – причао ми је. – Осим ако баш није немогуће. Асфалт ми отима снагу. Одваја ме од Мајке Земље. Као Херкул Антеја. Знаш, људи су некад било много јачи, али су ходали само по трави. Чак и спавали на њој. Данас су сви заборавили колико је трава битна. ОНИ нису. Херкулови потомци желе да нас униште. Зато и постављају оне знакове: забрањено ходати по трави. Замисли. Ко може то да ми забрани?

- Нико, ваљда.

Можда и зна о чему прича.

***

Данас сам изашао на улицу и успео да се суочим са погледима људи. Њиховим покретима. Знали су да нешто није у реду са мном и зато су ми се склањали са пута. Правили довољно места за маневар. Сажаљевали ме.

Знам о чему су размишљале те бабе са унуцима, ти парови са децом и никада задовољене девојке. Свако довољно различит од

њих био је богаљ. Чак и када су им се дивили, нису их желели у својој близини.

Мени се нису дивили. Зато сам и морао да пазим. Хођао сам очекујући да се небо сручи на моју напаћену главу, да се земља отвори и прогута ме, да сви ови клонови извуку ножеве и осакате моје тело... Али наставио сам да ходам.

Можда би било паметније да ја први нападнем њих, али нисам имао довољно снаге за то. Исцрпљен, улетео сам у неки кафић и наручио кафу. Можда ме она поврати у живот.

***

Седео сам за малим округлим столом у углу и посматрао просторију. Зидови осликани стрип јунацима са којима сам одрастао. И још неколико столова сличних оном за којим сам седео.

Хвала Богу, у кафићу није било много људи. Само шанкер и нека девојка.

***

Мрзео сам кафу. Не знам зашто сам је наручивао када сам се већ грозио тог укуса који је тек гомила шећера могла да угуши. А сада није било довољно шећера. Тек нека смешно мала кесица.

Испио сам кафу у неколико гутљаја, а онда наставио да зурим у празно. То је било боље него да се нађем у оној бездушној гомили.

- Зашто не окренеш шољу? - упитала ме је девојка.
- Само ако ми ти будеш прорицала судбину из ње.
- Па, наравно.

Устала је показујући идеално тело. Оно на које реагујем звиждећи. Овога пута сам се суздржао.

Да није и она имала нож сакривен у торби? Да је била клон нисам ни сумњао. Изгледала је сувише добро за људско биће.

- Села је, а ја сам окренуо шољицу. Као последњи кретен.
- Како се зовеш?

Знао сам да гледање у симболе које је направио кафени талог није био прави разлог свега овога, али какве су се намере криле иза те црне косе и божанских груди?

- Часлав. Ти?
- Лепо име.
- Можда, али је сувише прозаично. Тешко улази у песму.

- Могуће.

- Старо словенско име. Значи частан човек. Носио га је један од првих српских владара.

Глуп сам и досадан. А највише мрзим баш такве људе.

- И моје име је старо словенско.

- И гласи?

- Нећу још да ти кажем.

- Па како да те зовем?

- Како год хоћеш. Лепотице, кучко, роспијо...

- Зашто бих те вређао?

- Вређао? Ја сам сада твоја господарица. Не можеш да ме увредиш.

Осетио сам како ми крв навире у лице. Вероватно сам био црвен као нико никад до сад. Осим оне курве, ово је била једина жена у коју бих могао да се заљубим.

***

Опустио сам се разговарајући, колико сам то био у стању, и када сам јој предао шољицу учинио сам то у складу са њеним упутствима. Узела је тај малени прљави предмет десном руком и загледала се у њега.

Ја сам пратио њен поглед и схватио сам да би те очи чак и на неком много ружнијем лицу вредело гледати.

- И шта каже шоља? Или богови који стоје иза тога?

Изговорио сам то тек када је престала да гледа у талог.

- Све што сам желела да знам.

- И шта је то?

- Да ниси баш свој. Да од реалност бежиш у свет маште и слова. Да осим жеље за неком новом причом, немаш баш никаквих циљева у животу. Да мрзиш свет колико и себе самог. И да ћемо се поново видети.

Тада је устала, пољубила ме у образ и кренула ка вратима.

Нисам знао шта да урадим, али морао сам нешто да покушам. Колико год то било плитко и очајно.

- А жеље?

- Знам све твоје жеље у овом тренутку. И, веруј ми, испуниће се.

Шеретски се насмешила и изашла.

Поново сам био сам, али свет је деловао нешто боље него пре.

***

Одговор ми је био неопходан. Насумице сам отварао књиге и тражио мисао коју ми је Бог упутио и која би ми помогла да прегурам још мало. Две су се издвојиле: једна перверзног и порочног Фјодора и друга циничног Сиорана.

”Такви ће вечно горети у ватру своје гордости, жудећи за смрћу и непостојањем. Али смрт неће дочекати.”

”Живим зато што је у мојој моћи да умрем када ми се то прохте: без идеје о самоубиству, одавно бих се убио.”

Шта је Бог желео да ми каже? Нисам ваљда толико глуп да ништа, апсолутно ништа не могу да схватим?

Лагано додирујем утробу и схватам веру коју имам у Бога: крај. Ја желим крај. Јебени крај ми је потребнији од било чега.

Па, ипак, не узимам пиштољ и разносим своју главу.

Страх?

Да, страх да је Фјодор у праву и радост што је Емил нашао фину техничку зачкољицу.

***

Недостајала ми је Лепотица. Њен осмех и нада коју сам у њој налазио. Већ сам се заљубио.

Зашто осећамо потребу да неког волимо? Зашто морамо да волимо родитеље, браћу и сестре, девојку, жену, отаџбину...?

Устао сам са кревета жељан покрета који би ми доказао да сам још жив. Нисам га налазио.

Можда само и ми желимо да будемо вољени? Зашто? Ту се не налази неки спас, зар не?

Неко је закуцао на врата и ушао у моју ћелију.

- Чаславе, како си? Шта има?

Ведри лик који ми је пружио руку налазећи спас, или неку његову замену, у овој имитацији разговора. Нисам желео да поновим тај покрет, али сам то урадио.

- Ту сам. Ти, легендо? Шта радиш ових дана?

Одговор ме није занимао. Ништа ме није занимало. Био сам највеће говно које је пузало овом планетом.

***

Изашао сам на улицу, али сам овога пута понео револвер. Ставио сам га у џеп, није ово био Дивљи запад, али сам га откочио и репетирао. Био је спреман да опали ако неко из публике пожели да убије моје тело или уништи моју душу. Нисам желео да се то догоди. Само ја сам имао право да прекинем сопствено битисање.

Изабрати један тренутак. Прелеп. Диван. Без замерке која би му се могла поставити. А онда извући пиштољ, принети цев слепоочиници и опалити.

Можда је то истинска срећа. Моја судбина би свакако требало да буде.

Па зашто, онда, то још нисам урадио?

Ког год ме буде пронашао пробушене главе требало би да пљуне на мене. Да сам вредео учинио бих то много раније.

***

Пробао сам да ходам само по земљи. Да нађем неки ослонац. Пут. Нисам успео.

Отишао сам чак и у природу, али нисам осетио да ми се враћа снага. Ни духовна. Ни телесна. Свет је и даље деловао несигурно. Једино ми се учинило да је Бог нешто ближи. Чак сам у трену и поверовао да причам са њим. Крај угашене ватре на планини. Пред милијарду звезда. Поверовао сам да осећам лупање његовог срца крај свог. Да осећам његов дах. И додир. И величину.

***

Поново сам се налазио у оном кафићу и пио кафу када сам, кроз отворена врата, угледао витко и нежно тело моје курве. Девојке која ми је пружила сате и сате задовољства. Шетала је са неком женом, вероватно својом мајком. Када ме је угледала постиђено је спустила поглед.

Кајала се. Видео сам то. Осетио сам кајање у ваздуху. Мирис кајања нагризао је моје ноздрве.

Одушевио сам се. Гадилa ми се. Заљубио сам се. Поново. И поново. Више не смем да је зовем.

Осетио сам цим у утроби и неко усхићење. Све моје теорије још једном су дотакле површину воде. Изгубио сам још један део себе.

Да ли ми је и колико тога остало?

* * *

Нешто се променило. Нисам знао шта, али осећао сам то. Јаче него што сам осећао своју кожу или гађење према себи самом.

- Кокице.
- Мале, средње, велике?
- Велике.

Узео сам кесу и кратким покретима пребацивао те чудне творевине у своја уста.

Небо је било другачије постављено. И звезде. Људи и клонови пролазили су поред мене и другачије ме гледали. И ја више нисам могао да их разликујем. Револвер је био спреман.

* * *

- Погледај како су изгледали револвераши са америчке границе.
- Како?

Пружио сам јој књигу и показивао слике.

- Нема ту узвишености Џона Вејна, Гарија Купера и Кирка Дагласа.

И сам сам посматрао слике мртвих Јенкија и трудио се да смислим реченицу којом бих описао та тела у којима као да је остало још живота и пркоса. Није је било. Постојале су само те старе фотографије и прљавштина која њима доминира.

* * *

Готово је. Изгубио сам. Све.

Пљунуо сам. Не бесно, већ резигнирано.

- Како бих волео да је ово филм. Следио би макар и тужан крај. У животу све је јебена агонија.

* * *

Поново сам међу људима. Под лажним шареним светлима. И музиком која се, због јачине, отелотворује. Било је грозно, али постојале су конвенције. И обећања. Због њих сам био ту. Ипак, додиривао сам пиштољ који се налазио у џепу. И очекивао напад.

- Опусте се мало, Чаславе. Прави се да ти је лепо.
- Не могу. Мука ми је од свега.
- Опоравићеш се ти. Знаш те. 'Ајмо по пиво.

Пиво је помагало у опуштању, али опуштање није увек добро.

- Погледај како се обукла и како игра. Види јој се шта жели.

Још једна глупа урбана легенда. Није ми било зашто све то мени прича? Зашто нешто не уради?

- Идем по још једно пиво.

То је било све што сам могао да урадим.

Подигао сам празну флашу и поново почео да се пробијам кроз гомилу. И даље спреман, али сигурнији у своје покрете.

Када ми је неко спустио руку на раме, осетио сам страх. Ноге су се следиле, а руке је полетела ка џепу.

- Чаславе, ја сам.

Глас ме је зауставио.

- Није се свет распао. Није небо почело да пада. Нису мартовске иде.

Окренуо сам се: била је то Она. Руком ме је ухватила за потиљак и пољубила. Кратко, а онда је следио још један пољубац. Дуг. Осетио сам како крв поново струји мојим телом.

***

- И? Како се зовеш?

- Нећу да кажем.

Била је још лепша док је то пркосно изговарала.

- Тајанственост је главно оружје жена.

Онај ко је то изговорио, а нисам био сигуран да ли сам ја био у питању, знао је о чему прича.

- Идем. Видимо се сутра.

Нисам знао како ћемо да се видимо, али нисам хтео да кварим тренутак.

Свет је деловао стабилније, а свако моје додатно питање разорило би успостављену равнотежу.

***

Седим, по први пут заиста остављен од свих, и тражим савет од долара са ликом краљице Елизабете.

- Доћи ће? Глава.

Глава!

- Доћи ће? Писмо.

Глава!

И тако стално. Из секунда у секунд. Из минута у минут. Из сата у сат.

Шта и где сад? Превише сам сјебан да бих се убио. Када би барем Бог стао крај мене и решио све.

***

Извукао сам пет метака из буренцета и завртео га.

- Овако нећу себе превише да мрзим.

Опет сам причао са самим собом, Богом или неким трећим. Али овога пута то ми није ни било битно.

Принео сам цев десној слепоочници.

И мој деда се убио. Вероватно постоји нека суицидална и аутодеструктивна нит у генетском коду. Без обзира шта је њега натерало на то. Он је оставио потомство. Ја нисам имао ништа сем три фасцикле прича и песама. Вероватно лоших, колико год ми то било тешко да признам. Чак ни опроштајно писмо.

Нисам више знао шта желим. Повукао сам обарач.

***

Повукао сам обарач и преживео. Можда је то било проклетство о којем је Достојевски причао.

Следећи пут однос ће бити 3:3.

Нема спаса. Не постоји. Као ни слобода. Без обзира да ли верујете у Бога или у физику.

Неко је закуцао. Спустио сам револвер и отворио врата.

***

Патетична мала бића која у доколици сама себи постављају питања и стварају проблеме које њихов мозак није у стању да реши. Било би боље када бисмо имали само једну шансу да нешто поједемо и само једну шансу да нешто појебемо. Живот би био краћи и занимљивији. Са јасно одређеним циљем.

Стао сам крај излога држећи пивску флашу и слушајући двојицу ортака.

- Не постоји једна једина и неопозива истина. Моја истина је можда потпуно другачија у односу на твоју. Можда и није. Битно је непрестано трагати за њом.

- Када бих био сигуран у то каква је истина заиста, ја бих престао да трагам.

Пожелео сам да разбијем ону флашу и у њихове главе испалим по метак пружајући им неопходни спас.

Нисам то учинио.

***

Ушла је у моју собу. Без куцања и икаквог упозорења. И раширила је руке.

- Ево ме.

Шта сад? Требало је да напустим све што сам радио у том тренутку и окренем се ка њој? Желео сам да је казним.

- Рекла си да се видимо сутра. Зар не?

Надао сам се да усхићење није обузелo и моје лице. Желео сам да је казним равнодушним погледом. Али чему? Ја сам пичка.

- Дан, два, три... Па чекање само повећава лепоту сусрета.

Можда је била у праву. Она је жена. Те ствари је знала боље од мене.

Устао сам и прихватио загрљај.

***

Осетио сам топлину њеног погледа и запитао се како то Бог руководи овим светом?

Пољубио сам је. Пољубила је и она мене. Руке су клизиле низ и уз наша тела занемарујући препреке. Одговор ме више није занимао. Постојала је само једна полуга негде на средини мог тела.

Клекла је и откопчала моје фармерке.

***

- Још не знам твоје име.

Лежала је поред мене показујући беспрекорну лепоту свог тела и пушила цигарете. Све је ово било превише у клишеу. Али нисам осећао мучнину и гнушање. Клон или не, сада је могла да распори моје тело и било би ми свеједно.

- И не треба да га знаш. У љубави имена нису потребна. Довољни су и будалести надимци.

***

Легла је на мене и пољубила ме.

- Знаш, женке пацова могу годинама да чувају сперму у себи. Довољно је да само једном буду оплођене и да се више пута окоте.

- Катастрофа.

Окренуо сам се и пољубио њену величанствену дојку.

***

Отишла је обећавши да ће се вратити.

Нисам јој веровао.

***

Приметио сам бубуљицу испод леве мишке и снажно сам притиснуо спреман да истрпим мало бола како бих се ослободио сувишне масе. У том тренутку кроз главу ми је пролетела ИСТИНА. Схватио сам све: смисао живота, упутство за употребу и начин рада читавог јебеног космоса, али нисам смео да одустанем. Притиснуо сам бубуљицу још једном и у тренутку очекиваног бола свезнање је нестало. Заједно са гнојем и нешто крви.

Шта сад?

***

Купио сам новине, хлеб и паклицу ”Дрине” без филтера. Нисам пушио, али то није ни било битно.

Ходао сам лагано додирујући асфалт. Без циља. Без жеље за завршетком ове одисеје. Без наде.

- Куда? Потребан ми је одмор колико и овај ваздух који дишем.

Шутнуо сам конзерву на коју сам налетео и тиме нарушио хармонију тренутка.

***

Кафка каже да је самоубиство кукавичлук и последица највећег егоизма. Можда и јесте у праву, али аргумент да само Бог има право да нас одведе у смрт не држи воду. Зар они мисле да Бог већ није одлучио ко ће страдати у неком јебеном судару, а ко ће пререзати своје усране вене. Ништа се не дешава ван Бога. У то бар чврсто верујем.

Ушао је у просторију и прекинуо моје мисли.

- Чаславе, шта има код тебе?

- Ништа, код тебе?

- Ма исто. Као и увек.

***

Појавила се поново. Исто као и увек. Само када је то њој одговарало. Шта сам ја ту могао да урадим?

Осетио сам усхићење што је видим. И бес. Вратићу јој једном све те тренутке ишчекивања и нервозе. Ту стрепњу. Али ово је био тренутак за опуштање.

- Срце, како си провео ових пар дана?

Нисам знао како да јој одговорим када су ми сва сећања ван ње прилично замагљена.

- О. К.

Пришла ми је и пољубила ме. Као да њено одсуство није створило никакву баријеру између нас. Као да се нисмо раздвајали.

Прихватио сам пољубац и додир језика. И заборавио на све. Баријера, ипак, није постојала.

***

Наслонила је своје наго тело на мене и шћућурила се. Волео сам такве тренутке. Осећао сам задовољство. И лепоту.

- Чаславе, донеси ми неке песме и приче. Твоје. Да прочитам.

Нисам желео да нарушим све оно што сам осећао, али њене речи су већ окрњиле ту идилу и сваки мој покрет је био само додатни ударац.

Устао сам и из мале акт-ташне извукао три фасцикле испуњене мојим речима. Или туђим речима које сам овога пута ја слагао.

***

Посматрао сам је док је читала те моје ”јероглифе по девичанској хартији” и уживао у призору: чудовишно лепо тело и моје шкработине. Сан сваког писца. Или барем мој сан.

Повремено би се намрштила, а повремено погледала ка мени са неком симпатијом. Да ли је то значило да моје речи успевају да је погоде. Нисам смео да питам, нити сам то желео. Да су те реченице ишта вределе написао би их неко други, не ја.

***

Скинуо сам кондом, завезао чвор и бацио га крај кревета. Легао сам до ње и пољубио је.

- Знаш, обично кажу да су људи који пишу о сексу нису никакви у кревету. Код тебе то није случај.

- Наравно!

Подигла је главу.

Није очекивала такву реакцију. Такву сигурност и самоувереност. То није личило на мене. Не, Часлав сигурно није био такав. Зато је сада гледала у мене и чекала објашњење. Морало је да га буде.

- Све ово је само још једна моја прича. Зато и не можеш да кажеш нешто што ће ме дискредитовати. Замисли да ми кажеш: зар не можеш да издржиш чак ни пун минут. Тако не иде, чак и да је тачно.

Подигла се и видео сам ужас на њеном лицу. Изгледало је као да је схватила да слобода не постоји. И да свет може у трену да се распадне. Не само мој.

- Све ово је твоја прича? Свака реч коју сам чула и изговорила је лаж?

Сломио сам још једно биће. Још једног клона.

- Имаш ли цигарету?

Климнуо сам главом и из џепа извукао неотворену ”дрину”. Знао сам да ће да ми затреба у једном тренутку.

Запитао сам се како би изгледало да ја сретнем свог творца и да ми он објасни колико у ствари немоћан.

***

Дубоко је увлачила дим, а лице јој је деловало потпуно другачије од оног које сам познавао. Можда је то била моја грешка. Можда сам заборавио како сам је описао при првом сусрету, а како касније.

Ипак, нисам могао да одвојим поглед од њеног идеалног тела. Оно се није променило, нити сам ја то желео.

***

Нисам знао шта да јој кажем, па сам ћутао. Она је говорила. Биле су то кратке реченице које су имале циљ да ме погоде и разоре. Али сам и овако био превише сјѐбан.

- Шта сад?

- Не знам.

Угасила је цигарету и устала како би пикслу оставила на сто. А онда је подигла мој револвер и окренула га ка мени.

- Шта ако пуцам у тебе?

- Нећеш.

- Како знаш?

- Морам да останем жив до последње реченице. Ово није последња реченица ове приче.

Насмејала се, али је револвер и даље био окренут ка мени.

- Можеш то да урадиш и као инвалид.

- Могуће, али не верујем да је Бог тако одлучио. Ја нисам.

- Нису ни Бог, ни Ђаво.

Окренула је цев ка слепоочиници и повукла окидач.

***

Седео сам на столици и посматрао прелепо тело. Желео сам да клекнем и са тих још живих груди језиком покупим капљице крви. Али нисам смео то да урадим. Мени није приличило кокетирање са некрофилијом.

Подигао сам главу ка плафону.

- Шта сад?

Требало је очистити под, а потом и средити ове схизофрене реченице. Тек онда је следило куцање.

***

Спустио сам парче сира у уста и почео да жваћем.

Грозио сам се себе. Већ дуго немам високе идеале и неуспехе који иду са њима. Већ дуго ништа не очекујем од живота и људи.

Зашто ја нисам себи просвирао мозак? Слика два нага и крвава тела била би још лепша.

***

Устао сам и дошао до јакне у ходнику. Док сам у огледалу посматрао уморно лице и празан поглед из унутрашњег џепа јакне извукао сам новчаник.

Живот је тешко срање и свако оправдање за још један проживљени дан само доказује кукавичлук.

Извукао сам две новчанице од 100 динара и пружио јој их.

- Јања, узми ми новине, за остало себи купи сладолед и слаткише. Може?

- Може.

Изговорила је то поносно и радосно, а онда својом малом децјом руком прихватила те две новчанице.

Она, са својих седам година, није знала ништа о апсурду и проблемима које живот носи.

- Тата, могу да купим онај у корнету?

- Који год хоћеш, срећо.

Чучнуо сам, а она ме је загрлила срећна због једне такве ситнице. Децу је било лако купити. И одрасле, само је цена расла, а ја нисам имао довољно кеша.

Све је била лаж. Све боје. И фигуре. И све мисли. Био сам сам, а толико ми је била потребна утеха. Самоубиство? Нестало је и моје оружје. ”Такви ће вечно горети у ватри своје гордости, жудећи за смрћу и непостојањем. Али смрт неће дочекати.”

Нисам је дочекао. Не још.

Микица Илић

ЈХВХ

”Пустите мртве
да покопавају своје мртве.”
(Лк. 9,60)

Будите пролазници говорио сам малој браћи у Јерусалиму, **сећајте се будућности, сећајте се смрти**. И још сам их учио да је основни проблем већине људи тај што мисле да никада неће умрети. Многи се и понашају у складу са тим убеђењем, јер су осииони, похлепни и бездушни попут бесмртника. А на крају – ипак умру! Тако се њихов проблем умножава.

Никада се нисам бојао смрти, али сам се плашио умирања. Верни живе да би умрли, и умиру да би поново живели. Безбожници не могу да умру, јер никада нису ни живели. Они су мртви пре него што напусте овај свет.

Увек сам говорио онима који су хтели да чују, да је смрт привилегија. Ја, Јаков Јерусалимски, недостојни слуга Божји, којег без икаквог оправдања зову још и братом Господњим, умро сам тридесете године након кончине нашег Учитеља. Пострадао сам и тако доживео милост одсутности.

Одсутност је дар са којим се људи тешко мире. Када је Он отишао, следбеници су пожурили да му пронађу наследника на земљи. Једни су предлагали Петра, други Павла, трећи Јована, четврти мене... Готово нико није разумео да је Он отишао да би остао са нама, и да Њему не требају наследници, већ следбеници. Ни ја, ни моја браћа, нисмо га разумели док је био међу нама, али када је одступио, осетили смо његово присуство.

Одувек сам знао да сам недостојан да се по рођењу називам Његовим братом. Говорио сам онима који су ме називали братом Господњим: мој отац није и Његов отац, али Његов Отац је свима нама отац, и колико сам му ја брат, толико сте му сви ви браћа.

Када је наш отац делио свој иметак, моја браћа Јосија, Симон и Јуда побунили су се зато што је један тал хтео да поклони и Њему, а ја сам их молио да га примим на свој део, као сунаследника. Зато су неки погрешно помислили да сам му ја брат, јер сам поделио са њим свој бедни иметак, а он је са мношвом поделио оно што је највредније и што се деобом увећава.

Напослетку су браћа изабрала мене да водим нашу малу општину у Јерусалиму. Рекли су ми да сам праведан и да ћу то понајбоље радити. А шта је на овом свету праведно, и ко је достојан да се назове праведником? Горка земаљска правда сашивена је од туђих суза, и ја никада нисам стремио таквој правди.

Свет лежи на причи. И живи од приче. Од мене су тражили да их водим кроз живот као кроз причу. Понекад сам писао онима којима нисам могао да говорим. А писање је најтежи занат, јер се састоји од брисања. **Никад се не може рећи толико мудрости, колико се може прећутати глупости.** Књижевници окивају живот у речи, јер немају храбрости да проживе оно о чему пишу. Не знам да ли је оно што сам написао стигло до срца људи којима сам се обраћао. **Мој је био само труд, а слава Богу.** Онима који су волели да читају, говорио сам да Реч мора да се претвори у дело, и да обраћени морају да пазе на језик, јер је празнословље погубно за душу.

У причи је, међу нама, највећи био Павле. Он је ишао испред свих, говорећи: **чему на свету народи ако постоје људи,** али га је мало ко разумео. Ја сам га волео, иако га често нисам схватао. Волео сам га јер је био Божји, а Јеховина је воља да смо сви различити под капом небеском, и да свако има свој пут.

С Павлом ме сједињавао презир поједине браће која су нас гледала са ниподаштавањем, јер нисмо били Равијеви ученици за његова живота, већ нам се јавио тек после своје смрти. Било је то стога што су маловерни више ценили живот него смрт, и што нису схватили да се од Живога може учити и после његове смрти.

Сваки човек је јединствен и непоновљив, и то је Божја воља, а једнакост су измаштали људи, да би себи олакшали живот. Пошто су људи неједнаки, основни проблем човечанства је у томе што већина не зна где им је место у тој неједнакости. Сваки човек добро зна колико вреди, али једни другима то не желимо да признамо. Тако

се боримо за лажну једнакост, и у тој борби *купујемо једнакост по цену једноличности.*

Није тешко бити апостол, тешко је бити човек. Водио сам заједницу трпезе тридесет година онако како сам најбоље знао. Понекад је било мучно, а понекад и немогуће. Браћа су често тражила од мене да их предводим у давно завршеним биткама, са чијим исходом се нису мирили.

Саставио сам службу Оном Који Јесте, али су ми неки од браће замерали да је предугачка. Ако је живот кратак, а цео живот је служба Богу, како онда једно обично молепствије може бити предугачко? Мени је цела ноћ била кратка за разговор са Утешитељем, јер *сваки добри дар и сваки поклон савршени одозго је, долази од Оца светлости...*

Учио сам браћу да човек почиње да верује оног трена кад свакодневно, у послу или одмору, у заједници, самоћи, на јави или у сну, осећа мисао о Богу и смрти. Све остало је лаж и изневеравање самог себе. Убрзо пошто је Он отишао и оставио нам на савест да живимо и умиремо, намножили су се и превладали они који су Бога имали на уму само у ретким тренуцима молитве. Њихова оданост Творцу завршавала се на вратима храма, где је почињао живот ослобођен сваке стеге.

Брзо сам се навикао да живим са људима који носе на својим лицима маске. Испод шарених образа најчешће није било ничега, јер људи воле да се представљају у лажном светлу, тако што показују само добру страну своје личности, док лошу брижљиво скривају. А мени је искреност одувек била једина врлина – која је заправо мана. Зато никада нисам успео да се навикнем на слабост карактера већине људи којима сам био окружен, јер слабост карактера не трпи искреност. Мислио сам, ако нам је умирати, да умиремо достојно, без задње мисли и издаје принципа. Ипак, нисам могао очекивати од свих да ме следе, јер свако има свој пут и своју странпутицу.

Целог живота нисам ставио руку на жену, нисам пио вина, нити јео меса, али шта је то спрам грехова којима је отрована моја душа? Одувек сам мислио за себе да сам лош човек, и баш зато сам се трудио да се окружим бољима од себе. Сањао сам да ћу упознати барем једног од тридесет шест праведника који живе у свету, и због

којих свет опстајава у греху. Ипак, живео сам са грешницима какав сам и сам био.

Свој век сам провео у Јерусалиму. Често сам слушао путнике прашњавих сандала како испредају шарене приче са далеких ходочашћа. Говорили су о непознатим земљама, чудесним пределима, о хрускавим језицима које су тамо научили и занимљивим људима које су тамо срели. Заправо сведочили су о узалудности дубоке људске потребе за бесциљним лутањима и привиду да се велика искуства стичу у обичној скитњи. Једину корист од путовања имају гостионичари и трговци. За пут није нужно путовање. Путовања су обмана и опсена чула које нам нуди ненавидник, одвлачећи нас од истинског пута. Једини прави пут је пут у средиште властите душе. Сви остали путеви воде у нигдину.

У Јерусалиму нас је за живот било мало, а за умирање сасвим довољно. Окупљали смо се на старом Сиону, у Давидовом граду, око заједничке трпезе, ломили хлебове и певали псалме у славу Бога Аврама, Исака и Јакова. Стално су нам пристизали нови обраћеници који су полагали свој иметак пред моје ноге. Прилазили су нам покајници из свих дванаест колена Израилевих, Самарићани, Јелини и Римљани. После неког времена, поједини су одлазили, разочарани помиреношћу нове науке која није проповедала борбу за ослобођење, већ трпељивост и љубав.

Испочетка су нам прилазили искључиво презрени и сиромашни, али **немаштина уједа**. Сиромаси, како су долазили, тако су нас и напуштали у сталној потрази за правдом које нису могли да се насите, више него хлеба у којем су оскудевали. Богати су били постојанији у вери, али су били још постојанији у науму да сачувају своје богатство, па се нису много разликовали од сиромашне браће. Све у свему, били смо слаби, и у нашој слабости је била наша снага.

Град је на нас испочетка гледао са поштовањем, све док се није пронео глас да у својим склоништима блудничимо и пијемо крв жртвоване деце. Када су нас првосвештеници окривили да не поштујемо Законе били смо изопштени, да би нас, напоследку, прогонили попут дивљих звери.

Мени је било најтеже када су ме оптуживали да не поштујем Законе, јер ништа друго у животу нисам ни радио, осим што сам по-

штовао Мојсијеве заповести и учио друге да их поштују. Саветовао сам браћу да се држе Закона и морала, јер шта нам је друго чинити ако смо људи. Нисам износио Божјем народу компликована учења и расправе, говорио сам им како да се понашају према другој браћи, јер чему празна вера ако је не прате добра дела. У Новом Израиљу нисам разликовао браћу по вери од браће по крви, али сам молио новообраћене да буду обзирни према обрезанима, да се држе Закона, обреда и прописа о исхрани, јер каква је корист ако ближње саблажњавамо зарад властитог убеђења.

Првосвештеници су ме пуштали да се молим у Храму. Улазио сам слободно дању и ноћу у Светињу над светињама, молио се и проповедао окупљеном народу, свештеницима и старешинама. Они који су ми се без разлога дивили, касније, када се испунило проштво, први су хитнули камен.

Јерусалим је немилице трошио своје житеље, јер у свакој страховлади жртва је истовремено и целат, из властите глупости или покварености. Ниједна тиранија се не би дуго одржала да не почива на принципу учешћа добровољних целата. Да је другачије, сваки би поданик имао по једног чувара, а ко би онда пазио на чуваре? Тамо где влада терор, свако над сваким стражари, и сви су истовремено и жртве и крвници. Тако је било и са нама у Јерусалиму и целој земљи јудејској.

Свети град је живео сасвим удобно без нас самопрогнаних. Трговци су звецкали својим кесама по градским тржницама, занатлије нудили своју робу по стрмим улицима, свештеници узносили молитве за достојне и клетве за недостојне... Изван града, по пољима, ратари су парали земљину утробу својим ралима, а номади напасали своја стада на пашњацима. И они који су јели хлеб од седам кора, и они који су били непристојно богати, живели су сваки Божји дан као да је последњи. Њихова одложена мисао о Творцу, била је нејасна и магловита. Мислили су: ако има Бога, молићемо му се за сваки случај, али има још доста времена за то, има дана за покајање и опрост, а ако Бога нема, онда ми ту ништа не можемо и треба живети у уживати у сваком дану.

Зато смо на Сиону основали Нови Јерусалим, нашу Коцку-Град која је, развијена по странама, давала знамење нове науке. Волео

сам да искорачим из Коцке, ходећи улицама или путевима који су водили изван Јерусалима.

Понекад сам пешачио стрмим, узаним улицама суза "Via Dolorosa". Камене уличице, засвођене лучним пролазима између вишеспратних зграда, немо су сведочиле о страшној пасији Светлости Света. Пролазио сам поред места осуде у тврђави Антонији, страшног крунусања и предаје саплеменицима у Литостротосу, где као да је још увек одзвањало громоморно "Ессе homo", првог пада под страшним теретом и првог устајања, мучног сусрета са Мајком која оплакује цео свет, олакшања од терета који понесе Симон из Кирина, предаха који донесе Вероникин убрус, другог пада и другог подизања, плача јерусалимских жена које кроз ридање за страдалником оплакиваху своја чеда, трећег, последњог пада и устајања, бацања коцки и деобе крвавих хаљина, распећа пред Мајчиним очима на Калварији, смрти и страшних речи: "Или! Или! Лама савахтани?", полагања измученог тела које прихвати Јосиф из Ариматеје у Свети гроб који то није, јер гроб означава крај, а на том месту је почетак свих почетака.

После дугих молитви у Светињи над светињама или поучавања знатижељника који су ме заустављали у дворишту Храма, одлазио сам до Сиона, до собе у којој смо последњи пут обедовали или до гроба мудрог Давида. Корачао сам до бање Витезде, до Гетсиманског врта, или још даље у брда, путем који је водио у Витанију и Јерихон. Понекад сам излазио изван градских зидина ходећи друмом за Кесарију. Бежао сам од света и другим путевима који су водили за Јопу, за Витлејем и Хеброн, или друмом према Мртвом мору, али где год бих кренуо – сви путеви су водили у Рим.

Браћа су се борила против Рима, видећи у њему свако зло и неправду, а ја сам знао да све почиње и да се све завршава у Риму. Говорио сам, докле год нас Рим буде прогонио, бићемо јаки попут стене, а кад нас Рим прихвати, развејаћемо се попут песка који се круни из тврдог камена.

С друге стране, знао сам да ћемо без римске чизме заувек остати тек мала јудејска секта, док ћемо са римским једрима пронети огањ нове науке диљем света. Како год било, Рим нам је био колевка и гроб, и од тога се није могло побећи. Браћа су мислила да ћемо бити

слободни ако отерамо Римљане из Јудеје, али Рим је био у нама, а против себе већина људи није спремна да се бори.

Кад већ нисмо могли против туђина, Павле и други учени апостоли смислили су да римско жезло и хеленску мисао придобијемо за себе. Нико их није разумео због тога, па ни ја сам, али то није била ствар избора, већ неминовности.

Синови Израиља нису препознали и прихватили Сина Човечијег у његовој постојбини. Зато је једина нада била да ће га пригрлити непријатељи и странци. Римљани и Јелини су могли да разумеју, а комшије, рођаци и пријатељи су говорили: **Откуд овоме премудрост ова и моћи? Није ли ово дрводељин син? Не зове ли се мати његова Марија, и браћа његова Јаков, и Јосија, и Симон, и Јуда? И сестре његове нису ли све код нас? Откуд њему ово све?**

Знао сам стару и овешталу истину да **нико није пророк у властитом селу, и да ниједан лекар не лечи оне који га знају**, а Њему је цео свет био тек једно мало село у којем је лечио људске душе. Зато га скоро нигде нису ни прихватили, а тамо где јесу, убрзо су почели да **исправљају његов подвиг**, јер је био сметња за **свеопште присилно усређивање људи**.

Није тачно да се у малим срединама успех не прашта. У малим комунама људи су веома поносни на своје ближње који су успели у животу, али под условом да су отишли негде далеко. Тада их се људи веома радо сећају и хвале се њиховим постигнућима. Али, ако успешан човек остане да живи у постојбини, у малој скупини неуспешних људи – јао њему! Цела околина ће га презрети и одбацити. Слаби не воле снажне, јер их подсећају на њихову слабост.

Ако у малој заједници урадиш нешто добро, на општу корист, половина људи ће одмах бити против тога из чисте пакости, а друга половина ће помислити: добро је да је то учињено, али зашто је баш он морао то да уради? Зашто то није створио неко други, достојнији од њега? На пример, ја!

Многи су ми прилазили говорећи: верујем у Јахвеа, али **у онај свет са овим људима не верујем**. А ја сам их учио: и овај и онај свет, и сви светови колико год да их има, творевина су Елохима. Да смо ми бољи, и свет би био бољи, али, ето, какви смо ми – такав нам је и свет у којем живимо.

Неки од браће су мрзели другу браћу казивајући: више волим животиње него људе, јер све животиње заслужују да се зову животињама, а сви људи не заслужују да се називају људима. А ја сам им говорио да није тачно да онај ко не воли животиње не воли ни људе, већ је истина да онај који не воли људе покушава да воли животиње, обасипајући их вишком своје љубави. Животиње су уморне од наше љубави, јер им није потребна. Зато сам корио браћу говорећи да је одувек било лакше волети странца него ближњег, јер странац не познаје тако добро поноре наше душе, као што рођени одувек зна.

Божја је воља да будемо такви какви јесмо, и све мане свих људи на овом свету нису довољно добар разлог да их мрзимо један једини трен. Зато сам се увек трудио да *осуђујем грех и милујем грешника*. Ипак, не могу а да се понекад не запитам *шта је будилац ђавола који спава у души сваког човека?*

Говорио сам онима који су имали воље да слушају: ништа није заувек, ни живот, ни љубав, ни пријатељство, ни смрт. Човек, чим се усправи, спозна да смрт није једна и коначна, већ се умножава и калеми, све док не загосподари телом. Ипак, смрт је поражена од стране Оног који нам је даровао своју победу. Проблем је у томе што нам је даровао и избор да поклон примимо или одбацимо, по властитој савести. Цела људска трагедија се прелама на том једном избору, који је претежак за човека.

Губитак пријатеља је мала смрт са одложеним дејством. Сви блиски људи нас издају пре или касније, јер *издаја је ствар времена*. Издамо и ми њих, али нам то није страшно јер не боли подједнако. Цео живот је след малих издаја и подлих, прљавих превара, али то није разлог, нити изговор за осамљивање и одбацивање ближњих. Зар и троструко Петрово одрицање није завршено опроштајем? Лепо је ћутати са бившим пријатељима јер вас вежу заједничке успомене.

Човек може без хлеба, воде и ваздуха да умре и остане човек. Без љубави умире човек у њему. Свакоме је потребна дневна доза љубави. Дете кад се роди и прохода, тражи да једе и пије, али изнад свега – иште љубав. А кад порасте у човека – сахрани љубав у себи. Зато све проблеме на овом свету праве људи прикраћени за љубав.

Ипак, ништа није стално, и ништа није заувек, па ни љубав, јер је љубав најјаче и најнепостојаније људско осећање. Људи мисле да љубав има почетак и крај, и да једна љубав искључује другу. А љубави се надовезују једна на другу, и никада не умиру, већ живе у траговима. И љубав мојих ближњих је усахла. Када више нису знали шта ће са мном, браћа су решила да ме убију.

Првосвештеник Ананије наредио ми је да на дан Пасхе проповедам народу против Спаситеља. Добро је знао да то не могу да учиним. Пошто су ме попели на кров Храма и наредили да се обратим окупљеним људима, рекао сам све што ми је било на души. Одмах су ме побеснели фарисеји гурнули са крова. Када сам загрио земљу, још увек сам био жив, па ме је бесна светина засула каменицама. Како душа и даље није хтела да напусти измучено тело, пришао ми је неки сукнар и дрвеним ваљком просуо мозак по земљи.

Чудесно је умирати. Смрт је мир какав до тада ниједно људско биће не може да осети. У трену човек схвати да је све оно у шта је дубоко веровао и кришом сумњао – ипак истина. Док сам тонуо у слатки сан, велика радост и узбуђење, помешани са заумним страхом Божјим, плавили су моје срце, јер сам спознао да, ако има живота после смрти, онда ме чека све оно што је наука проповедала.

Смрт је врхунска самоћа. Рађамо се сами и умиремо сами; све између је привид одсуства самоће. Од рођења сам био болестан од усамљености. Увек сам био сам, чак и кад сам био с неким, јер **усамљеност није ни у каквој вези са недостатком друштва.**

Моје тело су сахранили у близини Храма, али не задуго. Храм је убрзо нестао **с ону страну простора и времена**, а гроб је остао да чека **отварање седмог печата.**

Након моје смрти букнуо је устанак нишчих који су тражили крв и освету. Плателе су јерусалимске улице обасјане бакљама побуњеника, горела су срца ослобођених зелота и сикара, али ни то није потрајало дуго. Речено је: **човек ће разрушити храмове и продаће своју слободу за комад хлеба.** Када су коначно угушили побуну, Римљани су разорили Храм. Био је то почетак лутања на које је заувек осуђен мој народ.

Чекам. Верујем и знам. Каткад сумњам. Не могу а да се понекад не запитам: **ако сви мртви васкрсну, хоће ли се земља распрснути под тежином нашег ништавила?**

ДЕЧАК

”Продаћемо Божу Илића” рекла је одлучно, равним тоном. Готово као да пресуђује. Удаљена, без емоција. Још увек му одзвања у ушима та њена реченица, мада је давно изашла из собе и мада су је залелујане завесе усковитлано испратиле. Да ли због промаје, или су и оне стале у одбрану. Чега?

Нешто се не може ни сетити кад је то почело. То њихово немо и тихо пропадање. Наизглед све је било исто, а опет и није. Редовно се ишло на посао, враћало кући у касним поподневним сатима. Одмарало. Шетало. Али новац се на волшебан начин искрадао и нестајао. Један дуг сустизао је други. Све у нади да ће тај други бити последњи. Али авај! Кад немаш, а треба ти, онда не знаш како ћеш да подмириш оне ситне трошкове задовољства на које си тако навикао. Не умеш да се зауставиш. Не умеш да кажеш доста. Јер на доста ниси навикао. Ако ти фали за летовање узеш кредит. Ако треба детету уплатити семестар опет задужиће се она у другој банци и тако полако али сигурно новац више није наш већ њихов, туђи. Уздахну дубоко и погледа дечака.

А дечак, ко дечак знатижељног израза лица зарумењених округластих образа гњечи у рукама качкет као да му је непријатно, шта ли, што се нашао баш ту на ветрометини људских хтења. У позадини дечакових леђа трепери лишће презреле дуње и нежна зелена гама обавија целу слику у неки искричаво зеленкасти зар. Пуне и црвене уснице као да се припремају нешто да кажу али изгледа да све остаје у недореченом потезу великог сликара. Веће црне ко угарак, ведро глатко чело. Капутић тесан једва закопчан тек мало загаситији у контрасту зелене позадине.

”И шта је сад па крив тај дечак, па да мора из наше куће”. Ни сам не зна од када је свестан његове присности. Можда оног дана када је пустио први корак на дохват погледу том дечарцу и када му се можда учинило да му се осмехује и да га бодри да крене даље.

И наравно кренуо је он. Дечак је остао на зиду у тешком златастом раму, а у позадини зелена гама нестварног пејзажа давала му је на моменте ореол анђела. У раном детињству кад је почео доживљавати свет и себе, слику је доживљавао као прозор и чудило се какао не може да досегне до њега. Љутио се на дечака што неће да му помогне, већ само тако стоји мамећи га осмехом и црвеним зајапуреним образима. Изгледало му је касније, кад је поодрастао да је дечак јурио па онако задихан сео на столицу да се фотграфише, без потеза чешља или умивања.

А касније много касније, ведрина са слике и загонетни осмех знаног дечака су га у часовима одмора и доколице водила у предивне просторенепознатог трајања. Чинило му се док је опружен на канебеу, испред слике лежао да припада простору слике и да је управо сад на ћилиму испод презреле дуње. Да осећа лахор листова и поветарац у крошњи. Дечака је тада видео и с леђа. Приметио је изгуљене пете на дубоким ципелама. Па и помислио како је ово промакло сликару, јер могао је ово да дотера да се баш не види та наша вечита и упорна сиротиња. Иза дечакових леђа стајала порилично изхабана лопта. Дакако, играо је фудбал па дотрчао да седне испред. Кога?

Само фотографија зауставља трен. А слика шта слика зауставља, питао се... Но како било да било, слика је трајала на зиду, старија од свих укућана неугаслих боја, па чак на моменте озарена неким посебним сјајем. Значи требало би Дечака продати - мисао га пресече посред груди.

”Не, немогуће, неће његов Дечак никуда” одлучно устаде и отвори врата.

Дани су се низали у неком ишчекивању промене. Жена је већ ступила у контакт са једном аукцијском кућом. Стручњак, историчар уметности, чим је закорачио у стан остао је прикован погледом за Дечака. Видео је тако јасно, сјај у оку због открића и неку радост коју је врло спретно скривао. Али видео је он све то, као у филму, успорено. По његовој процени слика је вредела много. Покрила би све дугове и још би им остало. На растанку агент аукцијске куће је рекао да ће и аукција ускоро.

”Ко зна можда добијете и дупло од вредности. Слике Боже Илића јако су тражене. Скупљају их колекционари, а и они други,

знате на које мислим” - чврст стискак на растанку и врата су се затворила.

Опет му у ушима одзвања оно: ”Знате на кога мислим” и тачно зна постепено од ногу га хвата ледени омотач беса, ураган очаја. И кад год би се сетио те реченице постајао би тром и болан од болести коју није знао тачно да опише. Чак је падао у неку врућицу и као у грозници, баш тако грозничаво жени објашњавао да би могли и да позајме од ...а не тако олако испустити овакву драгоценост.

”Ма каква драгоценост, молим те. Ја је и не погледам једанпут у дану, можда. Ја у осталом волим пејзаже и сам знаш. Овај ”Божа Илић” ми се уопште не допада. Стварно не знам зашто су полудели за њим...Мусави дечак, ма дај.! И од кога да позајмимо толики новац. Од кога, реци ми”. Ето то су били дијалози - монолози. Он и жена.

Приближавао се и тај дан. Из агенције су се најавили да би требало да слику изложе пред аукцију да је могу погледати потенцијални купци. Срце му је заиграло.

”Сутра у пет по подне, долозимо по слику”, опет као ехо, болни ехо одзвања.

Осећа, готово зна да је ова ситуација за њега погубна, можда кобна. Да ли ће издржати. Улази у дечакову собу. Тихо отвара врата и опет тихо, као да ће неког пробудити, седа наспрам њега. Он је и даље весео, ни сенка сумње му не мути осмех. ”Јадан дечко” - помисли у себи и немо јекну. Леже на канабе и погледа га.

Осмех је ту, ведрина и озареност као и увек и згужвани качкет у знојавим рукама. Мирис презреких дуња га запахну. Примети да се крошња нешто јаче љуља и ветар изгледа појачава. Не потраја ни минут из ведрога неба одједном се појавише они црни облаци који носе најчешће град и олујну кишу. Ветар дуну опет јаче и у даљини он наслути вихор. Птице прхнуше, муве, бумбари из траве полетеше да нађу склониште. Једино без склоништа осташе траве. Бесно их ветар обара сад на једну сад на другу страну. Цео приказ постаде драматичан и слика више није она, јасно се види. Тема јој се променила за трен и то пред његовим очима. Погледом потражи дечака. Он и даље на столици мирно седи са истим благо осмехнутим лицем. Трепере му прамичци кратке косе, лелуја огрлица цепног сата што виси из џепа. Миран је. Спокојан.

Човек је зачуђен. Чуђење полако прелази у бригу. Маше рукама, показује му да се окрене. Да погледа! Али ништа!!! Црни облаци су већ ниско, промичу прве капи, треба нешто учинити. Дечак седи.

”Ма шта му је, ко да је луд, зар не види, зар не чује?”

И у том узбуђењу бојећи се због њега осети на раменима капи кише и схвати да је прешао границу. Хладан ветар га понесе и он крете ка дечаку. Приђе му с леђа. Мада до сада никад са њим није разговарао сада дрекну колико га је грло носило:

”Шта чекаш зар не чујеш грмљавину, дај ми руку пре него се сручи невреме”. Дечак не одговори нити се покрену. Он му приђе с преда и обујми га око паса и понесе. Трчао је, трчао, ни сам не зна колико до прве стрехе и првог склоништа. Љутећи се на дечака али ипак благо, очински.

”Скини капутић, мокар је” рече му. Дечак не одговори.

”Скини капут” понови опет. Дечак и даље ћути, као да не разуме, али ипак осмехнут и окренут лицем према њему. Гледа га нетремице у усне. Напокон схвати.

”Па, он је глувонем” рече самом себи. Ухвати га за рамена, обујми га и чврсто стеже. Бљесну светлост и чу се удар грома. Јак прасак затресе земљу.

Проломи се пљусак. Непробојна завеса од кише заклони их. Поклопи их уједначен и у исто време умирујући тон кишних капи. Срећа и блискост их стегну у још јачи загрљај.

Плакао је. Грцао на раменима глувог дечака. Трзаји тела дечаку су наговештавали драму у њему. Драму и катарзу. Олују и смирај.

Нису приметили да се у углу слике појављивала светлост. Разведравало се.

ТРОИЛ И МЕЈБРИЦ

*C'est vrai de image-affection;
a la fois c'est un type d'image et
une composante des toutes les images.*
Жил Делез, Филм I: слика-покрет

Понављају се у очима, у уму, исте серије замисливих покрета. Живе у мојим очима, умиру у мојим очима, испред њих: ова светлост што не води ме никуд, из тихе ништавности, кроз избрисану заменицу прво-проговореног *Не ја*.¹ Истовремено умиру *Грци са таквом имагинацијом да су могли да представе рај и са толико упорним исказивањем свог ја да су могли створити пакао*: ова лажна земља преко које си ходала, иста *лажност* на коју ни коњи не би крочили, нити је птице окрзнуле својим крилима. Нестајање: једино трајање остало и одбрањено, мапирано као садашње стање, осветљавајући парализу једном одузете перцепције. Одакле си дошла из овог сивила (морске) површине испред ког издвојен само твој одлазак, да би био запамћен у кадрирању као солипсизам. (Некад остављена порука на шпорету: жена са главом у кутији шибица). У мом уму слика тебе пролази круговима Троје, горећи, дуго скривена, као угарци у очима моје сестре пре него што их је, не плачући *све очи, а ниједног погледа*, запалила, сањајући да постане видљива осталима који још нису овде. Ови кругови лимба: инструменти било ког (нерепродукујућег) виђења, *никад не гледај, никад не гледај: орлови су одлетели*, светло-пишући анатомију свог лета као извињење:

*лажне, лажне, лажне су
речи, речи, речи и
сутра, сутра, сутра*

---

1 Све реченице штампане курзивом су цитати из Шекспирових дела „Троил и Кресида“ и „Макбет“.

могла си постати машина, лет у њој, Paile, симулакрум или фрагмент породичног албума, алодоксијом сопства у гвозденом кавезу огледала Брехта.

Растезање крила преломљено преко осенчених правоугаоника и кроз очна сочива птица у окрету: осмотрен из њихове перспективе био је човек на броду и његова кћи, заједно донесени ветром из зоне нестале видљивости у близини старог човека са троугластим једром иза себе, белим и архитектонским, у понављању. Он рече да му не треба чак ни стилус више (мапа, као аспект слепила, одавно напуштена у изоловању осетљивости на светлост), јер је со изгребала сав восак са површине остављајући металну таблицу углачану као слепо огледало. Слике галебова процесују на овом прочишћеном слоју, кроз ове просторе где нема ни точкава, ни птице певачице, ни орла који говори. (Са друге површи, за штампање, орлова глава асоцира на људско лице, силуета, облик рамена и врат на који се алутира пратећим геометријским формама, плавим и тамнијим, каледиоскоп заслуженог појављивања држан уз око ума, као дискурс параноидно-критичког метода. Отприлике тридесет и пет боја за један тисак, у прогресивној декомпозицији; фигуре других, мање удаљених, њихове сенке испред њих, улазе у бездубински рам ка жени заогрнутој непрекривеним, неизгребаним делом металне површине.) Но, уздигнута брада даље од груди овог човека надилази деценије, њена опозиција је најиманентнија карактеристика коју он дели са орлом: светле очи, хелиотропи што тамне истовремено са сферама свих звезда Њихов пепео доступан његовом гласу који га претвара у најстабилнију монаду у овој ноћи усамљености чију густину чак ни ивица једра не би могла да пресече крицима птичје белине. Он силази својим сопством, али ми осећамо да му је глава уздигнута као и раније и да види *rows & choughs that wing the mid way air show scarce so gross as beetles* кроз кругове Чистишишта, затим Пакла. Да прати напамет нечији бег из видљивости (овог пута Орфејево успињање је пад), ова ретро-визија која повезује ивицу са дестинацијом, лажно са сликом, прву скицу епа са предговором: Универзум [...] старо грчко име. (Од свих острва која су настала од перја после Икаровог пада, Стивен Дедалус покушава само са Ирске да се отисне.) Овај антички архитекта хармоније, златног

пресека: говори песнику. Поред њега, Барикова адаптација епа у сажету нарацију изгледа као контрапункт сложености визуелне граматике дигиталних филмова, његов брод – паралакс због ког сутонски бездан осталог-од-соли умало постаје наша струја. *Бледа сенка мисли* у одсутности беле светлости, одсутности дубинске перспективе, постаје радијус будућих циркулација гласова који се у варијацијама одвијају уз небројено кишење риба које, приморане на површину, скачу у ваздушни бездан, ловљене већим процентом воде у страним телима. Реторички, оне ће обликовати анатомију обале, место за повлачење од мучнине, агона, аласа, архимедских маргина свих запремина у времену мереном сударањем струја којима се, још несхваћени као пророчки, прикази најнеочекиванијег страха конструишу, да би пали на нас као референца према првој фази нечег ауто-рефлексивног што је ”дошло да прикаже своје догађање и свој крај”.

На пучини, једини светионик је запаљена Троја, која захтева анотације исте дужине као де(кон)струкција будућих урбанистичких пројеката са аромом згаришта уз унакрсно испитивање осећаја за време: Платон је данас млађи од Дериде, који је означен просторном релацијом Алжира где беше рођен и свети Августин. Али, реците ви мени, искро мисли оца свога, води ли овај пут икуд, до Амаргедона или спокоја? Реците ми да ли су на оном којим је она ходила још урезани правоугли троуглови у мермеру и меша ли се и даље мирис свеже одшампаних књига које ће писати о нама са звонким женским гласовима у предвечерју над турском кафом и дуњевачом? Пребивали у устима још мирис дувана и укус полусувог пулског вина као кад сам пред њом престао понављати у себи латинске речи ”врана врани очи не вади”, на Митровдан, кад се хајдуци окупљају а једна жена седаше са једним у чамцу на Тиси? Поведи ме, искро мисли оца свога, ја сам спреман кад и ти, изградио сам мисао своју од поломљене цигле Троје, али је не могу ставити под главу јер ми, бесани, можемо само градити даље.

Мутним гласом, мутног осмеха, човек нам показа измаглицу над копном и пружи преостали лист из александријског огранка Просперове библиотеке. На њему је писало *Данило Киш и хоботница на двадесет начина*:

Изгорела шибица (Киш, испржени пипци хоботнице, црне
 маслине, кавијар)
 Морски пелин (хоботница, першун)
 Хелиокауст (хоботница сушена на сунцу, димљена)
 Кант (Киш са белим луком ситно сецканим на коцкице)
 Кише (супа од Киша и азура)
 Аја Stella Maris (транслунарност, Киш, бело вино)
 Бриж (изнутрице са дуваном, прженом сланином и сувим
 шљивама)
 Симонидин рак (доларско зелена ракија од младих ораха)
 Жица од воде прободена кроз пипке
 Жица од месечине прободена кроз плућа
 Пепељаста со (слана пита)
 Прегршт осеке (вегетаријанско)
 Поховано бицикло са печеним кестењем (вегетаријанско)
 Винска браон тмина (Киш са преливом од менте)
 Вински пурпур (салата од Кишове фризури и барених пипака
 хоботнице)
 Црно-бели дим (мраморна пита)
 Имплозија архипелага (Киш, остриге, зелене маслине,
 бадеми)
 Медеја, удата Макбет (Киш, палента, парадајз)
 Водени болеро (Киш преливен какаоом)
 Величковићеви пси (паста, фажол, хоботница)

Чим крочисмо на копно, безглави тркачи и црни пси Владимира
 Величковића почеше кружити око нас. Понављајући се у очима, у
 уму, у истим серијама замисливих покрета. Живе у мојим очима,
 умиру у мојим очима, испред њих.

ПРОДАВАЦ ШЕШИРА

Тек у ретким записима забележено је да је једне летње ноћи с краја деветнаестог века брод са младим српским краљем Александром Обреновићем био надомак Дубровника. Младог госпара, сигурног и утемељеног у породичне послове и имућство, засенио је колоритни спој српске тробојке и краљевских обележја са светлима дубровачке луке. У младалачкој занесености опијено је донео одлуку да остави сво породично богатство стицано вековима, углед старе и поштоване дубровачке породице који је потицао још из раног средњег века, плаву крв и угледне претке, и укрца се на Краљев брод, уз помоћ морнара који се чамцем довезао до риве да издејствује куповину мало веће количине дувана.

Ту на дубровачкој риви, уз жагор и гласни разговор, почео је разговор који не може бити случајан, који се може приписати или судбини или поклопљеним звездама под небом довољно широким за искушавање људских судбина.

Никша Водопић се са Краљем Србије упознао на палуби, понуђен од краља најфинијим француским цигаретама.

Опчињено и узбуђено распитивао се о Србији. Краља је занимала наклоност католика, Словена ка Србији.

Никша се интересовао за могућности заснивања свог посла.

- А шта си радио до сада ? – упита га Краљ Србије.

- Ваше величанство, ми се одвајкада бавимо разним пословима, као што су култура, театар, некретнине, подизање цркава, добротвори смо, помагали смо сиротињи одувјек, имамо два сиротишта, имамо четири брода који плове од Црног до Средоземног мора и превозимо разну робу, имамо неколико пекарница и апотека. Знате, велика је фамилија, а дишемо ко један.

- Да нисте ви Јевреји?

- Не, ваше величанство. Ми смо Срби, католици.

- А да ли би један такав племић могао у Београду да буде шеширџија?

- Ако се један овакав племић, укрцао у ваш брод, онда може бит' и сметлар.

Уз помоћ Краљевих интервенција, Никша Водопић је за учитеља шеширџијског заната, добио прекаљеног и старог мајстора из јужне Србије Миломира Атанасијевића, човека у осмој деценији живота, удовца без деце. Посветио му се жаром последњег тренутка. До саме смрти је веровао да над својим педесетогодишњим послом може бдети и из самог гроба.

У априлу 1903. Године, Краљ Александар Обреновић откупио је радњу и машине покојног Миломира Атанасијевића, у корист Никше Водопића

29.05.1903. године, у главо доба ноћи, Никша Водопић се упутио ка огради двора, на којој је стајао млади официр Петар Живковић, потоњи генерал.

- Одбиј. Не можеш даље.

- Носим цилиндар његовом величанству.

- Цилиндар може да прође, али не и твоја глава.

- Добро, ево цилиндар.

- За чију је главу?

- За краљеву.

- Тој глави више није потребан цилиндар.

Водопићу је, тек тада, у уши допрла галама завереничких официра који су тела убијеног краљевског пара бацали са терасе двора, док их је друга група официра пробадала сабљама на земљи. Окренуо се и све бржим и бржим ходом замакао низ улицу Милоша Великог. Склањао се иза угла зграда и дрвећа када би приметио групе војника који упадају у куће и одводе полуодевене министре у непознатом правцу. Ни сам није знао куда иде иако му се у глави постепено искристалисала мисао да се домогне Топчидерског парка и ту дочека следећи дан.

У Топчидерском парку је остао дан дуже него што је планирао. Гласови случајних пролазника прекривали су веловима страха читав Београд. Рано јутарње сунце које је допирало са Сењачких винограда развукло је мрак шуме у скровите забране где ће се одмарати до

последњег издисаја дана који је некима обећавао пуно, а некима узео ненадокнадиво. У тој изненада раскриљеној светлости Водопић је на клупи приметио снуженог, гологлавог човека у зимском капуту са папирима на колону и оловком у руци. Несмириво и нервозно је тај човек премештао једну ногу преко друге, док би трен касније заузео исправан положај и на полузакривљену главу положио шаку, дајући замишљеном лицу још забринутији тон. Личио је на Роденовог *Мислиоца*, али и на човека који љубавне заносе, тек преточене у недокршену песму, повремено одмара мислима о родном крају, о брдима, камену и суровој природи. Чинило се Водопићу, док је са раздаљине посматрао тог човека који га није ни приметио, да усамљеник, заправо, размишља о питорексном сплету брда која је, каткад, посматрао из равнице, надахњујући се маштом у намери да досегне небеске сфере. Када је поново заузео онај снуждени положај и почео да записује, деловао је као отрежњен од те слике која је могла, изненадно и плаховито, заличити само на голе хриди и поноре.

Водопић, са црним цилиндром у руци, дуго се одлучивао да приђе незнанцу, плашећи се његове плаховите реакције.

- Добро јутро господине, да ли сте чули...

- Зашто је важно да ли сам ја нешто чуо или нисам? – одсечно је одбрусио човек на клупи.

- Десило се нешто страшно. Убијен је краљевски пар, а династија сатрвена.

- Када се узме колико на свету има лудака, подлаца и безличних људи, човек изгуби сваку љубав за живот у тако отрованом ваздуху.

- Ви пишете песму?

- Пишем.

- Много сам у мом Дубровнику читао поезију. Волим је. Пријатно је дружити се са песницима.

- Пријатно је дружити се са поезијом, али са оваквим као ја и није баш најпријатније.

- Памтим многе стихове али никада нисам био у стању да у кафанском друштву изговорим целу песму. Ето сад ми паде на памет један стих: *Пољубац је сусрет највећи на свету.*

Снуждени човек у зимском капуту се нагло прену и устаде са клупе. Приближио се сасвим близу саговорнику и оштрим погледом загледао се у његове очи.

- То је заиста добар стих. Али то није стих који је написао ниједан песник кога сте прочитали.

- Можда, господине, можда. Није искључено да сам нешто гадно погрешно у свом свом присећању својих омиљених стихова.

- То не може бити ни стих који сте ви смислили.

- Наравно да не може јер ја нисам песник.

- Такав стих тек треба да пронађе правог песника.

- Тај ће бити, онда, велики песник.

- Биће. Али више од тога то ће бити једна од најлепших љубавних мисли света.

- Зар сте ви заиста песник?

- Јесам. Ја сам песник.

- Било би ми криво да не могу да направим нешто за вас. Знате, истински господин, а надасве песник мора бити боље одевен и, неизоставно, мора имати добар шешир.

- Ви сте шеширџија?

Путовања Никше Водопића због излагања својих креација у Бечу, Цириху, Будимпешти, Риму, Паризу, постала су све интензивнија када је већ постало јасно да сви они који држе до тога да имају тај статусни симбол, долазе у његову радњу у Поп Лукиној, од самог Краља, престолонаследника, принчева и принцеза, до дворских дама, финансијских магната, банкара, индустријалаца и уметника и свакојаког другог света.

У касно јесење вече, пред само затварање, ушао је у радњу Никше Водопића познат човек. За тренутак су се погледали, и таман када је Никша хтео да га подсети на догађај од пре четири године, намерник је са главе скинуо отрцани шешир, задржао га у руци и рекао.

- Нашла ме је.

- Претпостављам да је у питању нека згодна госпођица којој не недостају ни лепота ни манири.

- *Срце има повест у сузи што лева;
У великом болу љубав своју мету;*

*Истина је само оно што душа проснева;
Пољубац је сусрет највећи на свету.*

- Дакле, нашла вас је Јоване Дучићу.

- Нашла ме је. Због жене које никада нећу преболети, а у наручју друге жене.

- Како је то могуће?

Дучић се окренуо око и видео да у радњи нема никога, утом је махинално подигао поглед на зидни часовник и видео да је остао само један минут до затварања шеширцијске радње Никше Водопића

- Можете ли ми скувати чај господине Водопићу?

- Наравно, уђите у ову моју, назови, канцеларију. Знатижељан сам да вас чујем.

- Знате, немам обичај да се поверавам људима како изузетно волим жене. Многи мушкарци, нарочито моје колеге песници добро знају, а најбоље су са тим упознати љубоморни.

- Изволите чај, господине Дучићу.

- Хвала Никша. Баш ових дана, када су биле оне неподношљиво вреле ноћи, у моме стану љубио сам још врелије груди једне госпођице која није желела да купи моју последњу књигу у књижари, већ је хтела да јој ја лично продам. Верујте ми, да ми никакав љубавни наум није био на памету том тренутку.

- А онда?

- А онда је она започела листање страна и наишла на једну песму. Стајали смо једно наспрам другог.

- Не верујем вам да ништа нисте покушали.

- Верујте ми Водопићу. Нисам! Почела је да чита:

*Ти утеху чекаш. Не, утехе нема:
то утехом зову, зови заборавом;
јад истински дубок никад не задрема.*

- И онда је почела да...

- Шта је почела господине Дучићу?

- Почела је да раскопчава дугмад на својој блузи, лагано и наставила да говори стихове, више не гледајући у књигу већ мене равно у очи.

*Растрзана тако међу сном и јавом,
Гледајући како непомично бдије
Тај Анђо страдања над тужном ти главом.*

- Љубио сам те велике груди, језиком кружио тим руменим цватом брадавица, наслађивао се мирисом њеног врата, осећајући да моја младост пролази и да колико год више жена љубим имам осећај да моје најлепше године проводим у затвору. Е тада, када сам пожелео да будем спојен са њом у непомичности, у хармонији и миру, као струјни удар протресла ме је сета на жену коју сам највише волео.

- Како се то десило?

Дучић је овлаш погледао на витрину у канцеларији шеширџије Никше Водопића и угледао урамљену мајсторску диплому, низ пехара и медаља и један црни цилиндар. Извукао је из унутрашњег цепа танушну књижицу. Отворио је и дао Водопатићу да прочита:

*Вечерас, госпођо, у Кнеза на балу
Играћемо опет бурни валс, ко прије,
С радошћу на лицу минућемо салу.
Као да никад ништа било није.*

- Само што нисам заплакао урођен у тело прелепе жене.

- Сетили сте се најдраже?

- Да, био је бал. Да, имала је само петнаест година. Да, били смо тајно верени. Да, због мог изнуђеног одласка дописивали смо се четири године, ниједног тренутка не престајући да мислим на њу.

- Неће речи из мене господине Дучићу.

- Та моја непроболна Магдалена Николић после дефинитивног раскида са мнош зарекла се да никад више неће излазити из куће. Као каква романексна хероина живела је од успомена и једине срећне тренутке налазила је у читању мојих писама и песама. Чак сам недавно сазнао, да јој иако није време за умирање, оставила у аманет пријатељици да на надгробни споменик уклеше неке речи. Никада нећу сазнати за тај епитаф.

- Господине Дучићу, дођите сутра. Имаћете шешир по коме ће вас волети читав свет и ништа мање него због ваших стихова.

- Много вам хвала господине Никша Водопићу, мој добри Дубровчанине.

- Пазите се када изађете напоље. Већ дуже времена овим крајем лута неки лудак који тврди да је већи песник од Јована Дучића и да је једини начин да се призна његова величина је у томе да вас убије.

- Шалите се господине Водопићу?

- Ни најмање драги мој Дучићу. Нема вечери, а да тај луди Генедије Бољун не прође поред моје радње. Штета, млад је човек, нема ни шеснаест, а застриано. Хапсили су га жандари, возили га на психијатрију, али се он поново појављивао. И прича ту причу о вашем убиству свуда: у ходу сам са собом, пред пијачним тезгама, у кафанама и рестаурацијама. Пазите се! Морате се пазити.

- Хвала ти драги мој Никша што си хтео да саслушаш ову моју причу. А за шешир не сумњам да ће бити бољи од мојих песама. За два дана у Министарству унутрашњих дела почињем да радим као писар.

Генедије Бољун се појављивао испред радње Никше Водопића готово свакодневно. Улазио је у радњу с распитивајући се за Јована Дучића, ниједном не пропустивши прилику да каже да је његова света мисија убиство песника, да би, коначно, он постао принц српског модернизма.

- Мани се тога Генедије. Пиши ти своје песме, а Јована остави на миру. Дobar је то човек.

- Није добар човек. Он је развратник, а ја сам као песник за њега измислио поезију.

- Генедије, да ли бих ти хтео да изучим шеширцијском занату, па када дође време, да ти и отворим неки мали локал?

- Не занимају ме такве глупе занатске трице и кучине. Мада, хтео бих да имам онај црни цилиндар. Он, засигурно, има неку посебну тајну, не би он био цабе на посебном месту.

- Тачно. Он заиста има неку посебну тајну, а такве тајне се не одају. Он своју причу, свој усуд, окајава сваки дан.

- Ви мислите да сте јако значајан човек зато што сте најбољи и најпознатији шеширција у Београду. Јака ствар! Направити шешир. Напишите ви песму мој господине! Напишите ви песму.

- Генадије, божја рука када дотакне нечије раме одреди ко ће бити шеширџија, а ко песник. А и једни и други су потребни људима. Седи. Објаснићу ти неке ствари.

- Не могу да седим боље слушам када ходам брзо.

- Занатска израда шешира захтева изузетну вештину и искуство. Одвија се у неколико међусобно испреплетених фаза, почевши од израде филца, преко његовог обликовања у туљак, до настанка финалног производа – шешира. Занатска израда шешира раније је обухватала и израду филца и туљака, али са појавом фабричке израде туљака, ове фазе постепено су редуковане, а потом и напуштене, тако да се шеширџијски занат свео на добијање шешира обрадом туљака. У овом процесу све је подређено добијању жељеног облика шешира, до којег се долази постепено – кроз неколико фаза: штиркање туљка, формирање главе шешира, глачање, формирање обода шешира, опремање и фазонирање шешира. У шеширџијском занату користи се неколико алата и прибора као што су: преса за цеђење туткала, калупи за главу и обод шешира, шеширџијско коло, пегла, постоље за калупе, даска за сечење и пеглање обода шешира, нож за сечење обода, граничник, канап повезан у омчу ради формирања доње ивице шешира, нож за сечење и пеглање обода шешира, нож за сечење обода, граничник, канап повезан у омчу ради формирања доње ивице шешира, алат за формирање банта, алат за равнање обода и дрвени улошци за формирање доње ивице. И не заборави Генадије, да када нађеш неки љупку даму, а која је љубитељка шешира, да треба да зна да се шешир носи само до шест поподне.

- Све саме глупости. Ви, занатлије сте најобичније нуле, а нула је утопија. Ви сте похлепници, мегаломани, улизице које мисле да вреде много више него што заиста вреде. Ви правите фаму од шешира не схватајући да ће за педесет или сто година шешири бити, заправо пародија, на оно што ви сада сматрате за спој занатства, умећа и уметности. Ви занатлије сте гњиде, ви када умирате, ви чак ни не ослабите ни за онај двадесет један грам колико, по нечијем мишљењу износи душа, а по неким другим мишљењима износи умор. Ја, лично, сматрам да та тежина представља умор. Ја, лично, не верујем у душу јер да она постоји човечанство не би било уморно.

Једини занатски производ који ће надживети вечност је нож. Онај нож са којим ћу се зарити у утробу фарисеја и позера Јована Дучића.

- Жао ме те је ГенADIJE Бољун. Жао ми те је, а желео бих да си срећан и здрав. Не знам много песника који тешко болују Дучића, али ти си свакако највећи. А и то је нешто.

ГенADIJE Бољун се није појављивао у Поп Лукиној улици готово тридесет година, онда су неки који гу га добро знали почели примећивати како се у вечерњим часовима врзма око хотела Москва, дискретно погледајући кроз прозорска стакла. Тих рано пролећних вечери седели су у хотелу *Москва*, Вељко Петровић, професори Рашко Димитријевић, Милош Ђурић, и уз сам прозор кафане Јован Дучић, јер је њега требало видети. Тада се цео београдски корзо пресељавао на плато испред *Москве*. Није било шетача који није био уверен да Јован Дучић унутра не бриљира причама о својим бројним љубавним авантурама. Његови најближи интимуси су, то време, говорили:

Дука је тако неговао своје љубавне афере, које су се и на судовима распитале, да је цела Југославија о њима месецима расправљала. Новине су пуниле своје ступце њима, а над њима су се жарила лица лепих жена и девојака, у потајним сновима о авантурама.

На једном од таквих дружења у хотелу *Москва*, нашао се и Милош Црњански. ГенADIJE Бољун није волео ни њега, али, за разлику од Дучића, није гајио порив да га убије. Прибио се Бољун уз стакло иза кога су седели професори, филозофи, писци и песници, натукавши велику капу на главу, грицкајући семенке, у пози као да неког очекује. Често је завртао рукав отрцаног сакоа да би на руци, на којој није било сата, видео колико касни онај кога очекује. Гласови су лако допирали до ушију ГенADIJE Бољуна.

Желео је да чује Дучића, али је чуо Црњанског:

- То није тачно. За мене то није тачно. Што бих ја био љубоморан на Дучића, кад он уопште није знао да игра фудбал. Ипак, своју девојку Виду Ружић нисам са Дуком упознао, све док она није постала госпођа Црњански.

- Не прекидај Милоше, стара курво, имаш ти нама још шта пикантног да кажеш - рече без зазора и страха од могућих испада Цранског, Милош Ђурић.

- Добро де, јебем вас знатижељне... истина, када смо после били заједно у дипломатији, гледали смо заједно исте лепе жене. На многима смо, богами, и погледе укрстили. Нећете веровати, обзиром на мој шарм и лепоту, свакако, већу него и Дукину (на шта се многи грохотом насмејаше) , да су многе и за обојицом уздисале. Па, нисам се осећао пријатно. Не може се осећати пријатно један такав љубавник који је по Паризу курцем отварао врата. То ме је природно нервирало. Тако је то кад воле српски песници. Али, драга моја браћо, ипак скидам капу Јовану Дучићу. Дучић је по свету дизао љубав као највећу одлику Срба.... То му многи Срби нису опростили. Нарочито не ми из дипломатије.

Велики маг шеширцијског заната Никша Водопић је у јутарњем информативном програму чуо да је Јован Дучић након разрешења са дужности посланика Краљевине Југославије у Мадриду, уочи саме окупације Југославије отишао у Сједињене Америчке Државе у Град Гери, у државу Индијану, где је живео његов рођак Михајло. Од тада до своје смрти две године касније, води организацију у Илиноису која представља српски дијаспору у Америци. У том периоду пише политичке брошуре, новинске чланке. Скрхан је развојем ситуације у Југославији и страдањем српског народа, те осуђује геноцид над Србима у Независној Држави Хрватској.

Никша Водопић, преко забрањене радио станице последњи пут чује глас човека коме је направио неколико најлепших шешира. А у његовом шеширу се представио шпанском фашисти Франсиску Франку. Чак је и Бенито Мусолини неуобичајено дуго посматрао шешир чиновника непријатељске земље.

Пре би се могло наслутити да су више задрхтале ушне шкољке Никше Водопића, него ли глас песника Јована Дучића:

*Ми смо твоје трубе победе, и вали
Твог огњеног мора и сунчаних река:
Ми смо, добра мајко, оним што су дали
Свагда капљу крви за кап твога млека.*

Брзопотезно је окренуо скалу радио – апарата на дозвољену френквенцију, да би га глас радио спикера обавестио да су тог, 29. Јула 1941. године из затворске болнице у Видинској улици отети Александар Ранковић - Марко, члан политбироа Централног комитета Комунистичке партије Југославије и комунистички активиста и песник ГенADIJE Бољун.

Дан касније, приликом свакодневног отварања свог поштанског сандучета, Никша Водопић у полудрхтаве руке узео једно писмо са поштанском маркицом на којој је био лик шпанског диктатора Франсиска Франка. Ушао је у радионицу у којој је стајао полудовршени дамски шешир неке дворске даме, која је, у том тренутку, већ извесно време била изван земље.

Писмо са поштанским жигом са датумом из новембра 1940., у сандуче Никше Водопића стигло је са скоро годину дана закашњења. Несумњиво је да писмо није дошло редовним поштанским токовима већ нечијом прорачунатом намером да писмо углегне у поштанско сандуче онда када је уручилац проценио да је најпогоднији тренутак за остављање писма у сандуче Никше Водопића.

Отворио је писмо и почео да чита:

Господина Дучића познајем од фебруара 1915. Када је био први секретар амбасаде Србије у Атини, био је то период у коме нас је зближавало велико пријатељство, које није било безначајно. Други пут сам га видео 1918. или 1919. године када је конкурисао за место саветника Југословенске амбасаде у Мадриду, где је остао четири године научивши наш језик којим савршено влада.

Нисмо се видели од 1922. године, да би се срели у Београду 1937. Тада је био именован за амбасадора у Букурешту, где је требало да заврши своју дипломатску каријеру пошто је смењен с дужности у Риму, где због својих поодмаклих година није био на висини младих и динамичних италијанских политичара. У главном граду Југославије, као и непосредно по његовом доласку у Букурешт, сматрао сам наше старо пријатељство онбовљеним иако сам примећивао у његовим иступима да није имао симпатије за нашу националну ствар и Франсиска Франка, за разлику од његовог тадашњег саветника господина Авакумовића. Понављао је да није требало из политичких разлога ратовати и уништавати уметничко наслеђе и да су за

тај рат криве најкрвавије фашистичке хуље, предвођене Франком, наравно.

Приписивао сам такав начин размишљања његовом боемском карактеру уметника – песника који живи изван реалности али касније, и после слања његових карактеристика, почео сам да примећујем да покушава да квалификује нови шпански режим као копију италијанског фашизма који нам не одговара и да је поборник успостављања у нашој домовини неке врсте демократије *sui generis*. И све то уз потврде своје љубави према Шпанији, коју сматрам искреном. Сматрао сам, такође, да такви парадокси могу бити последица његових поодмаклих година и дружења са интелектуалцима – ствараоцима шпанске републике у току свог боравка у нашој домовини, а нарочито у Риму где се дружио са Габријелом Аломаром, писцем и каталонским националистом, једним од оснивача Републиканске Партије Каталоније и председника Заједнице социјалиста Каталоније.

Логично је да, после мојих најљубазнијих упозорења да ми тешко пада његово разумевање за црвене, и имајући у виду да им он није придавао важност, наши односи почињу да захлађују иако су у сваком тренутку задржали срдачну форму. Такође му је тешко пала моја блискост са господином Авакумовићем и помоћ коју сам му пружио да би био унапређен у амбасадора у мојој земљи. Био је изузетно љубоморан на свога саветника, који је по наређењу претпостављених, директно разматрао сва важна политичка питања са владама и у Букурешту, и у Београду, стижући до такве крајности да у последње време нису чак ни службено говорили.

Одржавање на положају господина Дачића дугује се доброту Принца Намесника јер је највеће литерарно име своје земље иако је сматран неспособним са политичке и економске тачке гледишта.

Нека Бог чува Вашу екселенцију много година.

Pedro de prat y Soutzo.

Било је још тога што у том писму није славило Јована Дучића, али те жаоке су биле, као из неког страха и подозривости, умерено интониране.

Изненађеност и недоумице које су изнедрили разлози за приспеће писма шпанског дипломате у његово поштанско сандуче читавих годину и нешто дана по његовом исписивању и слању на непознату адресу, Никши Водопићу су попут изненадног сунчевог засијавања пред очима заискриле речи Јована Дучића:

Херојство пред смрћу је парадокс, који се не даје ничим објаснити; јер није логично хтети славно умрети, него хтети живети у слави. Мржња и љубав су у једном погледу недељиве: човек никад не мрзи другог него из љубави према себи, а често се догађа и обратно. Свако би чак можда мирно умро кад би знао да после нас неће више ни за друге постојати сунце, жена, музика, пријатељство и вино.

У том се, уз бучни тресак отворише врата шеширцијске радње Никше Водопића. Посетилац није био добронамеран, држао је немачки пиштољ *Лугер* у руци, а поглед му се одмах приковао за црни цилиндар у витрини са пехарима и медаљама.

- Генадије, сине, на шта то личиш?

Генадије Бољун се се зверски обрушио на Никшу Водопића и оборио га на под. Са неколико удараца кундаком *Лугера*, онесвестио га. Из Никшине главе сливали су се потоци крви. Генадије је пиштољем разбио стакло витрине и узео, толико жељени цилиндар.

- Ти ћеш мени да причаш о сушењу туљка на калупу. Ти ћеш мени да причаш да сушење траје један дан након чега се формира основни облик главе шешира. Ти ћеш мени да причаш како ову фазу у изради шешира мајстори сматрају најтежом, јер за растезање туљка на калупу треба доста снаге. Ти ћеш мени...

Ставио је цилиндар на главу, погледао беживотног Никшу Водопића на поду и хладнокрвно му из *Лугера* испалио два метка у главу.

Много година касније Београдом су колале гласине о неком чудаку са црним цилиндром на глави, са пиштољем у рукама. Други су говорили да га је полиција безброј пута хапсила. Један угледан психијатар је говорио о Генадију у *глувој соби* са Цилиндром на глави и пиштољем без метака у руци. Најневероватнија је она прича о присуству човека са црним цилиндром на главу на неком партијском састанку у периферијској месној заједници.

Донедавно жив очевидац тврдио је да је у јутро 1. јануара 1958 на гробљу у Бијељини видео човека са црним цилиндром на глави испред споменика на којем је писало:

*Мага Николић – Живановић
1874 – 1957*

Сама пјесник и пјесника Јове Дучића прво надахнуће.

Генадије Бољун је натукао преко главе црни цилиндар и наслонио главу уз натпис на споменику. Из џепа је извадио *Лугер* и прислонио га уз цилиндар.

Крв је у млазевима пошкропила речи:

Сама пјесник и пјесника Јове...

ЖЕЛУДАЦ КОЈИ (НИ)ЈЕ УСПЕО ДА (С)ВАРИ ИСТИНУ

Кажу да онај, који не може да свари истину, а на томе инсистира, желудац му се распадне.

* * *

Умирем!

Уместо да будем убица, па самоубица, ја крварим. Док ја крварим она више није ту.

Један сам и јадан, у једној кожи и са једним крвотоком. Срце једно и душу једну имам. Да, имам срце и душу, и увек сам их имао. Ово што се данас догодило, са мојим предходним животом нема везе. Они, који су ме познавали до овог поподнева и даље тако мисле. Кад се овај удес открије, свако ће имати своју причу. Признајем, у последње време кожа ми се најбрже мењала. Знам по томе што ми је у њој постало и сувише тесно. Није ни чудо, мој се живот за две године толико изменио да бих понекад уображавао како су у питању два века.

Зашто врата није тихо затворила? Баш их је залупила. То је може скупо коштати. Ништа од сањане слике: док крв отиче из наших тела, ја је држим у загрљају.

Како сам испао глуп. Немогуће је да је за све крива моја подсвест.

Позвао сам је као увек до тада, као што се позивају проститутке на позив. Дошла је, закаснивши два сата. Таман да ме додатно изиритира. Увек је каснила. Ушла је у стан не слутећи ништа. Ја сам знао да је то наше последње виђење, мислим на овоземљаско. Све сам добро испланирао. Познавао сам многе проститутке, али ми на крај памети није било да постанем њихов убица. Шта ће ми то. Ја сам једино хтео ... Тог сам дана чуо њеног сина, како каже:

- И ја ћу маму да ј. као они људи.

- Који људи? - био сам шокиран.

Она је сина ударила шаком, директно у уста. Да, ударила, а одмах потом изречено хладнокрвно потврдила.

Побеснео сам. Јесте била разведена, ипак, радила је у *Водоводу и канализацији*, а што значи, сигурна плата – нама је увек вода до колена или смо у говнима до гуше. Плус, алиментација.

Таква јој брука није требала.

- 2 -

Умирем! Крв полако отиче. Не паничим. Чекам своју смрт и размишљам о њеном животу. Ухватиће је, осудити, а то нисам хтео. Шта ако су комшије истрчале да виде шта се то збива. Знали су да је *плава* проститутка долазила код мене. Не, то не мора да буде истина. Знали су да је она често долазила код мене. Ни једној жени на челу не пише да је проститутка. Сумњали су свакако, због огромне разлике у годинама.

Крв и даље отиче. Питам се, зашто није пуцала у главу, срце... Зашто баш у желудац? Или је све ствар случајности. Желудац, мада смртно рањен, и даље не вари истину.

Нећу да позовем хитну помоћ. Не живи ми се. Жалим искрено што нисам остварио зацтрано. Да сам је убио, било би све у реду. Овако, ставио сам је на тешке муке. Кад сам шепртља. Полиција ће бити упорна да дозна име оног који је повукао обарач, лако ће *прокуљувити* да се не ради о покушају самоубиства.

Морам да устанем, да поспремим неред, да их наведем на (по) грешан траг.

Одједном схватам, размишљам другачије него што сам размишљао пре двадесетак минута. То ме изненађује. Па ја њу још увек... Желудац овог пута то не може да свари.

Ужас! Спава ми се. Какава глупост, баш сам нашао време и место за спавање. Због моје лењости и поспаности, ухапсиће је, осудити за убиство.

Знам, рећи ће им истину. Нормално је да јој не поверују. Још кад сазнају да је проститутка која воли живот на високој нози.

Волела је ципеле и чизмице са високим потпетицама, због ниског раста. Често их није скидала ни у кревету, као ни мали позлаћени крст испод самог пупка. Крст изнад вагине, а вагина грешна да грешнија не може бити. Проститутка са таквом репутацијом па се

не одваја од крста. Живот је чудо. Или, сви тежимо Господу да се подсмехнемо. Још једна Апокалипса ме не би изненадила.

Као да чујем глас инспектора:

- Прво си пуцала, а потом, знајући добро где држи новац, исти покупила.

Она покушава да докаже супротно. Веома неуспешно, није бистра, напротив!

Лукава јесте, али и плашљива. Споро мисли а брзо се испровоцира, воли да је све по њеном.

Са таквима полиција лако излази на крај.

Умирем. Мени је лако. И њој би било лако да сам остварио своју замисао. Другу замисао. Прва је била управо та, да јој некако сместим убиство. Наравно, моје. Кад сам све сагледао, одустао сам од такве идеје. Јесте ме увредила, јесте ме изиграла, и оно најгоре, јесте ми открила стравичну истину, али ја сам је и даље, на чудан начин, волео. Зато сам одустао од првобитног наума. Била би то за њу тешка казна, не би издржала ни два месеца у затвору.

- 3 -

Непотребно горда, уображена, размажена на свој начин, пукла би брзо. И поред свега што је (у)радила, био сам убеђен да је волела своје дете, наравно, на свој начин.

Није смела да паничи. Требало је да ме докрајчи а потом позове своју пријатељицу. Могле су да ме убаце у гепек аута и иза поноћи баце у реку, неки јарак, било где. Или да позове неког од многобројних муштерија, клијената, јebача, или како се то већ зове. Жене данас све могу. Србија је земља где жене неприкосновено владају. Жене овој земљи доносе несрећу. Немам ништа против жена, напротив, али немам ништа ни против истине и чињеница. Ево, рађен желудац коначно вари истину. Мислим да је за све крив, раскорак. Тачније, стравичан судар старог и новог. Жене су у трећем миленијуму заскочиле мушкарце. Мушкарци су збуњени, уплашени, више се у свом дому не осећају лагодно, као да су подстанари. Мушкарци никако да схвате у каквом свету живе, у свету који су сами створили, више несвесно него свесно. Мушка туга се осећа у ваздуху, све је више алкохоличара, депресиваца, самоубица и убица.

Крв полако отиче. Умрећу ускоро. Њу неће ухапсити. Вероватно је нико није видео кад је ушла у мој стан. Дођавола! Мобилни телефон. Нисам избрисао њене последње смс поруке. Љубав чуда чини. Љубав у позним годинама зна да распамети човека. Шта све о њој, кад би отишла из мог кревета, не бих записао.

***

Она погледом није знала да брсти младо лишће бреза, пупољке ружа, прве пролећне траве. Мрзела је чавке, вероватно због своје, увек обријане. О не, нису само чавке биле у питању. О штиглицама, славујима, једноставним врапцима, да не говорим. Моје најомиљеније птице, цајзле, није могла ни у сну да поднесе. Некад је имала, пицајзле.

Мрзела је вунене јастуке подједнако као што је мрзела да посматра шишање оваца. Обожавала је да шиша овнове до голе коже. Милости није имала. Ако треба сварити истину, ако треба желудац да се распадне, онда јој на томе треба честитати!

Узалуд смо једну ноћ провели под црно белим дудом. Узалуд! Нисам успео да је излечим, ни залечим. Месећ, звезде, зрикавци, благи поветарц ниоткуда, све то би узалуд. Једном проститутка, увек проститутка.

Не знам зашто ме подсећала на кокошку кад је имала очи најлукавије лисице. Човек би, посматрајући игру кокошке и петла, помислио како се кокошка подсмева петлу. А није тако. Петао свакој коки прилази жестоко, одважно, са позиције јачег пола. У најкраћем, мушки! Којег ли парадокса, мушки, а нема ону ствар. Код мушкараца је то другачије, имају ону ствар, и никад женама не прилазе, мушки.

- 4 -

Мислим да Л., зашто лагати, драга ми проститутка, заслужује ватрогасну чету. Опет парадокс, она није упаљена, она се лако (ма никако) не пали, увек је хладна као смрзнута риба. Зашто може увек и било с ким? Због новца. *Пара буши где бургија неће*, каже народна. Новац је глобални ђаво са и без браде.

У реду је, сваки човек треба да има по неку рану. Ако ништа друго, оно за оне сате у осами. Док мислите на прошлу, заборавите на живу рану.

Често би јадиковао због својих веза са проституткама. Ех, да сам неко усамљено дрво са огромном крошњом на сред ливаде па

да овце при јулском припеку дахћу испод, славећи хлад који им моја маленкост пружа. Овако, од некад угледног домаћина спадох на ниске гране, као да сам стабло без корена. Да сам знао оно што нисам знао, вероватно не бих ишао из грешке у грешку. Или се варам.

У мраку је понекад све бесконачно, понекад све коначно. Исто је са извесним и неизвесним. Нас двоје оне ствари никад нисмо радили у мраку. То значи да сам волео да је посматрам. Зашто? Те очи, очи свих мачака света, умеле су да заведу. Вероватно је имала специјална контактна сочива. Обожавала је новотарије, силиконе до бесмисла. Где их све није, и где их све не би угурала.

Чудни су ти мушко женски односи, мислим на однос клијента и проститутке. На пример, пожелите да се љубите. Од тога нема ништа. Као права професионалка, она љуби све друго. За новац, у кревету, ради коректно мада сувише хладно. Да није огромне разлике у годинама, сва та хладноћа још како би ми сметала. Овако, топло ми око срца, и поред њене хладне душе, тело јој има какву такву топлину и питомину. Ах, те године.

Скоро две године смо били у... Реч *веза* није хтела да чује:

- Ја сам проститутка, схвати то већ једном. Ми нисмо у вези, ми смо у пословном односу.

Хладно, одмерено, па нека се желудац с тим бори. Ни једна друга проститутка није на томе инсистирала, напротив.

Куда су могле да воде њене очи већ у причу која познаје кратку срећу и дугу патњу. Биле су то очи мачке, лисице, понекад бих помислио, хијене... Није постојао ни један једини начин да ме такве очи освоје, а јесу!

***

Сигуран сам у долазак смрти. Толико сигуран да о њој више не размишљам. Једна слика из детињства ме приморава да затворим рану гужвајући рукав кошуље на поду. Размишљам како би било паметно да устанем с пода, да се обучем.

- 5 -

Да ли се обукла пре него што је побегла из стана? Увек је волела да буде дотерана, много је држала до свог изгледа, више него што је то било потребно. Била је просечне лепоте, за млађе мушакраце, ни толико. Ипак, имала је нешто, нешто што је требало у њој пробудити

па да постане жена вредна пажње. Или сам био у дубокој заблуди. Као да чујем како неко пева: *Године, године...*

Шта ако се извуче. Своју женску ствар знала је увек добро да искористи. Промена радног места, бесплатна уградња силикона, ванредни факултет, прилична зарада. Много јој је стало да глуми поштену и моралну особу. Својим клијентима се на улици није јављала, нити излазила на *иће и пиће*; неко је некад добро обучио за посао проститутке. Ко зна, можда је још увек имала свог макроа, неког мушкарца на високој функцији.

Успео сам да смањим отицање крви.

***

Одједном је дошло до нагле промене у мом поимању свега што се догодило. Био сам љут на жену која ме је ранила. Да кажем, покушала да ме убије, не одговара истини. Пуцала јесте, и оставила ме да искрварим. Није морала да пуца, могла је да побегне, да ми нареди да легнем па да позове полицију или комшије... Она је, не часећи ни трена, запуцала. И то, где да ме погоди, у желудац! И то кад, у време док је варио истину. Неопростиво. Само сат пре рањавања чуо сам од њене пријатељица да има сифилис. Не знам да ли се латинска изрека: *Јадно је уживање где је помисао на опасност (које оно доноси)*, односи на проститутке. Биће да је тако. Посебно кад смо у питању ми, *маторици*. Лепо нам је за кратко, а после тога размишљамо о заразним болестима. Ех, године, све вам у раним позним пролази између прстију: дани, речи, новац, време, жене...

Још једном се присећам оне пресудне вечери:

- Будало, десет мушкарца за вече, знаш ли ти која је то лова? Или, нас неколико у соби, а мени иде највећи део колача. Дете!? Шта му фали, нека гледа и нека се на време учи.

Тада сам сам себи наздравио. Морао сам! Некад сам, из дна душе, поздравио појаву покрета за еманципацију жена. У реду, сексуално сједињавање не сме бити једнострано чин, заједница мушкарца и жене несме да има примесе ропства. То је у реду, али шта се ово збива, зашто оваква драстична огреховљена природа. Жене постају аутомати за производњу новца. Ако је то та, женска узвишена мисија, мушка част ће завршити у неком блату.

Морам удес да преживим, да још једном о свему попричамо. Њено дете има права на нормалан живот. *Стена*, тако се мали зове.

Живот је заиста чудо, само дете чврсто попут стене може све њене *гадости* да поднесе.

- 6 -

Или је у полицији или у својој јазбини. Ником се не јавља. Можда зове неког моћног клијента да је заштити. И то ме изазива да останем у животу, да упознам све њене клијенте. Вероватно би желудац после тога, експлодирао.

Не, пустићу крв нека отиче, нека се једном све заврши. То сам и хтео, али не на овај начин. Хтео сам дете да заштитим. Можда за тако нешто није било касно, ђак је првак. Сећам се, у *Ђавољој вароши* је певушио о својој мајци као о вештици, као о жени која брука чаршију. Ја на то нисам обраћао пажњу, вероватно желудац није хтео ни да омирише истину. Биће, старо се дрво већ беше упалило. Или, нисам веровао да жена, која је у сталном радном односу, иде тако далеко. Шта би требало да раде оне жене које су без посла и редовног примања. Касније ће код мене долазити за време паузе за доручак (радила је у фирми преко пута мог стана). Касније сам сазнао да је опслуживала многе *чилагере* за време радног времена, највише за време доручка. Рекох, живот је чудо, уместо доручка, секс, и веома пристојна зарада. Била је страшно лукава, на послу је, а лова, *капље*. Преко викенда, други мушкарци, и опет лова. Много је зарађивала, много је и трошила. Желудац ми је поручио - за политичаре и проститутке кризе нема. Да у земљи није владала анархија, завршила би у затвору.

Хтео сам да она и ја заједно путујемо до пакла. Није ми се посрећило. Морам да зауставим отицање крви. Не смем да дозволим да и даље живи како је живела. Брига ме за *десет у низу*, како то она каже, мука ми је што је дете све то гледало. Дете, које је она у мом стану љубила у уста попут љубавника.

Морам да спречим отицање крви.

Крв отиче, чини ми се, умирем.

Ако преживим нећу ћутати, ни о себи ни о сличнима. Са њом сам губио новац и време. Уистину, не знам зашто од свега нисам одустао на време. Немогуће да је у питању била

само њена младост. Просечне лепоте, па ни толико кад није нашминкана и на штиклама. Лице рошаво, дупе ниско, што би бабе на селу казале, *нискодунаста*. До уградње силикона крајем фебруара

имала је мале груди. Онда је уградила несразмерно велике груди према свом телу. Из профила је изгледала заиста чудно, њен профил је био прича за себе, и буквално, оличење њене тупости. Та тупост је посебно долазила до изражаја кад би се гласно насмејала. Није умела да се смеје, једино нападно, хистерично, тада би њен уњкав глас мутирао до умоболности, а њен би карактер избијао на површину. Зато је била страшно лукава, њена јој је лукавост прилично тога надокнађивала.

- 7 -

Стварност је ту, или ћу умрети и дозволити јој да трага за савршеном одбраном, или ћу јој покварити игру.

Да је могуће време уназад да вратим. О не, сигурно јој не бих дозволио да ме предухитри. Док ми се свест мути долазим на сулуду идеју.

Њени су најдражи делови тела упаковани у мом коферу. Ту су и неке крпице. Ја идем кроз град са кофером у руци. Отпоздрављам пролазницима. Нико не слуги шта је у мом, за њих, препознатљивом коферу. Осећам се јаким. Новине већ пишу о nestалој проститутки, полиција трага за убицом или убицама. Ја са кофером пролазим поред полиције. Или још боље, распитујем се код њих за nestалу проститутку.

Кад ми се укаже згодна прилика отварам кофер и ... појављује се она, жива. Тачније, за сваког другог, жива. Док она постаје видљива, ја постајем невидљив. Она се, наравно, и даље бави својим занатом, али сад у мом присуству, без присуства свог сина. Подразумева се, сав новац иде мени. Шашава слика, сулуда жеља, крик за осветом, машта умирућег човека.

Понекад бих помислио како се у њој налази клица наше, људске пропасти. Баш тако! Воајер свог ега, жена која глуми даму најчистије крви. Да, у њој је била клица људске пропасти, не зато што је била проститутка већ зато што још увек немамо Јавне куће, што она не контролише своје здравље, што ће спавати са својим сином. Кажу да онај, који не може да свари истину, а на томе инсистира, желудац му се распадне. Зато многи избегавају да сваре истину.

Мада је била проститутка, била је то, *жена без вагине*. Жена проститутка, а без вагине. То је гола истина. Имала је само отвор, свепрождирући, веровали или не, без усмина. Ништа од оног што

вагину чини, вагином. Увек избријана, депилирана. Касније сам срео неке мушкарце који су спавали са њом. Сви су ми то потврдили. Нико од нас није знао да ли је у питању било природно стање ствари или нека хируршка интервенција. Кад је она била у питању, човек није био начисто шта је на њој њено а шта *уградња*. Било како било, била је позната међу клијентима као, *проститутка без вагине*. Што се мене тиче, њено је име било, Смрзнута риба.

Те ноћи, после дечакове изјаве, сањао сам чудан сан. Њу је кажњавала Света инквизиција. Не знам, на моју жалост, да ли су је кажњавали као вештицу или проститутку. Њој беше додељена крушка.

Света инквизиција је у више земаља кањњавла јеретике, вештице, хомосексуалце, пагане... Многи су били осуђени на тиху ватру, мада је било и неких алатки, а које су употребљаване

- 8 -

ради извлачења признања, и ради страхопоштовања оног у чијој је руци правда:

- висећи кавез
- бодљикава огрлица
- стега за дробљење прстију
- стега за гњечење главе
- клатно за ломљење костију
- игла која пробија до ђавољих младежа
- металне канџе које чупају месо
- бичеви са клиновима или сечивом на врху воловске жиле
- крушка која се отвара и разваљује уста јеретика, чмар хомосексуалаца и вагину Сотононих љубавница

Куда су могле да воде њене очи већ у причу која познаје кратку срећу и дугу патњу. Биле су то очи мачке, лисице, понекад бих помислио, хијене ... Није постојао ни један једини начин да ме такве очи освоје, а јесу!

Крв отиче... Неко улази у стан. Она... полиција...неко од комшија? Ако је она, да ли ће ме докрајчити или... Желудац (не)вари истину. Губим свест!

К
Ж
Н
К
Т
И
К
А

Мила Медиговић-Стефановић

(Награда "Андра Гавриловић 2011" за књижевну критику)

УМЕТНИЧКЕ ЕКСПОЗИТУРЕ КАЊОШЕВОГ ЛИКА (легенда је истинитија од сваке стварности)

*Ми ћемо им убити Фурлана, да они не опогане руке,
а то ће нам бити задужбина ко да смо магарцу опрали реп!
Још ће нам послџе мало попритегнути узду да се не посиљимо!
А жалбе ће наше примати ко и ову Кањошеву: дођи сјутра, дођи догодине!
Не цркни међеде, док челе мед не прикупе...
Кањош Мацедоновић / Вида Огњеновић*

Литерана и позоришна прошлост и садашњост ишчитавају се и оваплоћују у свевремености митологема. Семантика митског сижеа о наративној фигури Кањоша Мацедоновића, истрајава на бинарности односа: колектив – појединац, јачи – слабији, властодршци – пучанство, част – нечаст, правда – неправда, овде – тамо... Идеализовање сна о вечној победи правде припада регистру застарелих модела романтизма, али, распоређен у живуће друштвене оквире, тај сан је једино људско прибежиште на сировој сцени колективне судбине. Давних дана, од када је у забавнику *Дубровник* за 1870.¹ објављена приповетка Стефана Митрова Љубише *Кањош Мацедоновић*, па до данас, трају књижевно-уметничке варијације приче о Кањошу. Парадигма се проширује, одступа, увија, приближава и удаљава од изворне верзије. Примарни текст наново се актуелизује, а носећи митолошки стереотип трансформише се и претапа у препознатљиву збиљу. Фикционализација историје и прича, претварање старих у нове књижевне продукте, била је поводом Љубишиних дела предметом осветљавања са свих страна, и у синхроној и у дијахроној равни. Прошлост садашњости или садашњост прошлости у нашој временској изгубљености, коинцидирају са просторним и темпоралним одредницама драматизације Љубишиних приповести.

1 Prodaja Patrijare Brkića. Kanjoš Macedonović / Ljubiša St. - „Dubrovnik”. Zabavnik štionice dubrovačke za godinu 1870, Dubrovnik, 1871. - Str. 239-272.

Ново Вуковић, промишљајући о делу Стефана Митрова Љубише, нагласио је из атмосфере *Девете собе*: ”Оно зрачи дахом старих времена, патином архаике, архетипским набојем утканим у нашу етничку матрицу. У њему је један свијет и један простор куда је историја корачала тешким ходом – свијет и простор тадашње Црне Горе и Приморја, судбински постављени између највећих државних сила и њихових политичких комбинаторика. Фикционализација тог свијета и његовог историјског и географског контекста заправо је омогућила његово трајање у једној другој равни, очитовање дубљих истина о њему и доживљавање великих вриједности које је имао. Ликови Љубишиног књижевног свијета, као мало који у нашој цјелокупној литератури, успјело представљају виталност, даровитост и духовни потенцијал једне расе, али исто тако и њену непрактичност и ирационалност које западни свијет није никад разумио.”

”Префигурација” прича из петнаестог века остварује се у име високих циљева етике и естетике; ради књижевности саме и уверења да уметност подстиче хуманост и поправља људе. Данас је хуманост на испиту. На Љубишин начин то је препуштено Вуку Дојчевићу: ”...хотих бих да се изнесу на видјело дивни огледи нашијег јунака, мудраца, књижевника, женскијег глава, што су служили части и имену срцем, памећу, поуком, а прегорели отаџбини живот, имуће, пород и мир. Хтио бих да се, според тију врлина, гдјегдје ошибну пороци нашега пука, највише освета, сутука, предрасуда, клетва и кунидба, како би се огледао у првијем, а помрзио на потоње; и то све да се исприча просто, наравно, у народној одјећи, без натеге и грубоће, гдјегдје људском шалом, а вазда, да ти се мили чути; јер људи нијесу ни анђели ни дјаволи него људи, пригнути час добру, час злу, како их нагони ћуд, невоља, пригода и хрђава дружба. Тако би се здружила недружина: корист и забава, поука и шала; а намирила вечерња дангуба обилатом жњетвом дивнијех примјера.”²

Проза из 19. века нашла је своју филијацију у драмском тексту *Кањош Мацеџиновић* Виде Огњеновић. Посвећена преиспитивању митова из оптерећујућег историјског багажа – проверивши то и у горко-сетној комедији *Је ли било кнежеве вечере?*, кроз успешно

2 Сабрана дјела: критичко издање, књ. 2, Причања Вука Дојчевића / Ст. М. Љубиша. - Титоград . ЦАНУ; Никшић : Универзитетска ријеч; Будва : Историјски архив, 1988. - Стр. 127.

”мењање устаљене слике о националним величинама” – наставила је то и у драмском тексту о Кањошу а потом и у позоришним режијама 1989. и 2011. године. Забашурен испод историјског и језичког оквира *Кањош Мацедоновић* је просветљен свежијом семантизацијом. Креативним чином и посредовањем ауторкиног водича душе развио се из једне наратије у преправљену слику која опомиње. У драматизацији *Божа Копривице* и под диригентском оптиком режисерке меланхоличне драме, десио се ”чеони судар” књижевне и позоришне уметности. Драма је компонована на неколико мотивских сегмената: понешто о паштровској Пепелуги, о љубави и девојачком грабежу, у сенци приче о одбрани уметничких права. Вида Огњеновић је своје позоришно послање усмерила ка мењању стереотипа о Кањошовом лику, доводећи у питање исход приповедне матрице. Носећи стубови ове конструкције су: Кањошев долазак из Млетака и племенско задужење да се тамо врати и убије Фурлана, а потом одједи тих прича у савременом амбијенту. Два јунака су улогама, пореклом и статуом истородни изданци у окриљу дуждеве ”преведрости”.

Мотивације за реинкарнирање Љубишиних паштровских тема, комбинованих у ”ковници пучких умотворина”, налазимо у апофтегми Вида Огњеновић и у име свих Љубишиних делатних циљева, ради ”равнотеже у свету идеја”³ Покретљивост традиционалних текстова, овог пута Љубишиног Кањоша и прича Вука Дојчевића, а с наклоношћу и народне легенде о Јегору, подстиче унутрашња енергија учитавања сећања и уписивања завичајног бола у нове књижевне пасоше. Аутореференцијално као аутопрезентација проширује се на све оне текстове који су одабрани за предмет приказивања, а на изванредан начин се конвертују у ”слику сопствене производње”. Ослушкујући приче из ”усмене библиотеке” Вида Огњеновић је своју аутореференцијалност објаснила као неминовно поетско интервенисање у једном простору. ”Има места где се укрштају ваздушне струје и образују ружу ветрова, овај град и ово поднебље је раскршће где се ствара ружа митова. Делови прича, варијанте легенди и кажа стизале су и још стижу овамо својим на-

3 Стефан Митров Љубиша – Vita Activa, или похвала јединству супротности / Вида Огњеновић // Књижевне новине, (01. 09, 1999). - Стр. 8. Беседа коју је изговорила Вида Огњеновић, добитница награде Стефан Митров Љубиша 10. августа 1999. у Будви – „граду састајалишта”.

чином, и морем, и копном, из разних времена и култура, а овде се слободно спајају и комбинују у нове митске целине.”⁴

У ишчекивању подигнуте завесе на премијери представе *Кањош Мацеџоновић* (22. октобар 2011), прелистава се каталог; на слици, коју неко држи – можда бродоломник, велики талас прекрио је све и изашао из рама. Да ли је то морски талас, или само привид одраза наткриљеног венецијанског лава? Слутимо, свет испод је умрежено друштво Љубишиних читалаца, старих и нових интерпретатора вишевековних наратива, драмских стваралаца (писаца, драматурга, композитора, режисера, глумаца) и позоришних гледалаца и тумача. Збрку утисака разреши време кад се море смири у предвечерја бонаце. Кодови свежих позоришних порука одврћу метафоре патинираних призора, доживљених у паштровским увалама лета 1989.

Претичу нове илузије сећања стара, као у импресијама Божа Копривице: ”Почетком јуна почеле су пробе новог *Кањоша Мацеџоновића*. Првих недељу дана имао сам ликовне и звучне халуцинације. Приказе. Видим Жарка Лаушевића као Кањоша како седи у столовачи, и одговара паштровском збору ‘како би’ у Млецима: А, Е, ОУФ, ИХ... И видим Ивку, Весну Тривалић, заљубљену у Кањоша. Ивка са зеленим очима, зеленим као море у причи *Скочидјевојка* С. М. Љубише. Па чујем како сикти, како се свађа: ‘То си му ти подметнула неђе твој рубац, вјештице... Не лај, не лажи! Не куни се криво! Оно су ти полубраћа... Смела ме она ћосава икона... ако се нећу стрмоглавити с оне стијене у море... Оно ће бити скочидјевојка? Видим даскала, Петра Краља, и како севају његове очи, на Малом жалу, на Краљичиној плажи у Милочеру. Па чујем: ‘Ваља ли брада? Ваља ли брада?’ И Даскале с новом иконом Светог Николе, старог. Па видим другог Петра, Петра Божовића, Фурлана на Пизану у Будви. Он се заиста (у)топио, из ноћи у ноћ, у пристаништу у Будви, и чујем како пита Кањоша: ‘Имаш ли конака у граду?!’ Па даље: ‘... од свију работа, погибија је најпосранија...’ и чујем: Једино што у њих ваља то су жене... видрасте, а пламињају погледом.”⁵ Доживљај Божа Копривице на летњој премијери 1989.

4 Исто.

5 Срећан ти нови живот, Кањоше Мацеџоновићу : реч драматурга / Божа Копривица. - Београд : Народно позориште, 2011. - Стр. 11-18.

разликује се од оног са репризе на три исте локације (Прасквица, Краљичина плажа и Пизано), киша није падала у Милочеру, само су болеле ноге од стајања. Вида је увек била у публици, а остало је записано у *А дужни нијесмо никоме осим љубави*.⁶

Како подесити сензибилитет на нову представу, кад је она давна запамћена као нека барокност у раскоши природног амбијента. Одабрани глумци, изванредни дијалози, сценографија, костими, богатство театарског израза, имали су неку позлату. Постер Кањоша – Жарка Лаушевића у рустичном костиму, доминирале су краљевске црвенозлатне нијансе – држан је у школском кабинету док није избледео. Слично као у приповести, описана је и у драмском тексту та његова одежа: ”Те се ја одједном у зелену доламу од кадифе, ону што сам лани кројио у Дубровнику. Јечерма и докољенице у чистој срми. Мач шпањолски, дједов. На глави челенка, а у њој перо лабудово, ма скоро моје висине. Уведоше ме накићене слуге у палац, кад тамо крцато господе, сви у жеженој и навезеној свили. Окупише се око мене. Узројише се, загледају ми робу, чуде се.”

Вида Огњеновић је инаугуратор и позоришни објединитељ животнијих гледишта на старе узор, због којих су све наше узалудне сеобе. Рестаурирана поставка *Кањоша Мацедоновића* генерише продубљену асоцијативност, племе Паштровићи живи један затворени живот провинцијске средине, без обзира на предност отворености и веза морским путевима. Игра је структурирана на више нивоа и одступа од примарног предлошка *приповијести*, али не и од Љубишиних фрагмената у *Причањима...* Уводни приказ послушница испред цркве, окупљање саплеменика, решавање спорних односа унутар заједнице, њихова расуђивања и ослањања на следеће и дементне ауторитете, чита се у комплекснијем кључу. Мизансцен, изразити темпо женских и мушких ликова, посебно Кањоша (”жив и њеперан, да би се на игли вртио) води јасном циљу, остварити право на сопствено мишљење и самостално одлучивати. А то се не може без енергије и покретљивости духа. Пред нама се се скидају маске колективних заблуда и предрасуда. Људи су у том амбијенту заробљеници традиционалних вредности, а при том сопствену важност уздижу без покрића, јер међу њима има и подозривих, лажљивих, надобуд-

6 Киш, Борхес, Марadona / Божо Копривица. - Београд : Народна књига, 1996. - Стр. 124-133.

Сугестивни Божо Копривица као да диктира и овом тексту: Игра се утакмица живота, терен је познат – Венеција; капитен гостију – Игор Ђорђевић је прима класа, док смишља како да оствари свој план ”прави прекршај” и на примедбе домаћина препотентно одговара: ”Моја господо, бољи и виши пођоше бољима и вишијема, а ја једва вас допадох!” Ту је врхунац Љубишине депатетизације, а Вида Огњеновић наставља да спушта низ ”скалине” агонско и сумњиво херојско, у жељи да племе отрзни од комплекса вишка вредности. Демистификација је на врхунцу у тренутку сучељавања Кањоша и Фурлана. Непрепознати, њих двојица се зближавају на оној најкрхкијој људској инстанци – рањиви због дуждеве заборавности и самовоље – нуде уточишта један другом.

ВИТЕЗ ЖЕЉЕЗНЕ КРУНЕ У СТАКЛЕНОЈ БАШТИ

Иако су у паштровском поднебљу и животима тих људи прво били Млеци, а после Аустрија, нема приче о Кањошу без контекста у коме је написана. Бечки дани посланика Царевинског већа С. М. Љубише протицали су сталној носталгичности и преиспитивању. Непрерушену чежњу за завичајем искрено је исповедао у писмима свом оданом пријатељу Илији Рачети, у једном из 1873. зајецао је: ”Ти ми пишеш да ми је благо што сам амо! А мене кад на ум пану трешње, бижи, боб, срделе, скушеви, лице и гофи дао бих ђаволу сва вијећа велика и мала... Кад ми на ум пане све то, а највише да сам далеко од пријатеља, својте и фамилије, дође ми да пукнем међу овијем свијетом који нема ни душе ни чувства”. Какав је то био сензибилитет, у жељи да омирише море долазио је на Јужну станицу где је пристизао воз из Трста и Далмације. Ту је била чувена ”рестаурација” где се могла утолити глад за морском рибом и шкољкама и удахнути завичајни поветарац. Беч је био последња станица одсутног мора, а писање једини спас, пасија у коју га је увела супруга. Замислите једноставност признања да га је Софија наговорила да пише, док он у својој скромности зна узалудност пуњења књижевних полица. Игра писања је бесконачно уланчавање смисла живота, да одагна бечку самоћу Љубиша пише, учинци су се допали српској публици у Бечу и другде. Раскош завичајног језика, фантазија и умотворина предао је свом фавориту Вуку Дојчевићу. Дух овог спадала упио је

них, опаких и наивних. Зрачење женске енергије експонирано је у духу освојених права на испољавање деликатних улога. Језик драмских учесника је из богате ризнице ”пучког красноречја” и проводник позитивног електрицитета који треба сачувати као најбољи бренд приморске изворне баштине.

Дело наглашене драматуршке и режисерске кондиције ближе је садашњости, иако евоцира период између два светска рата. Кањош и сви протагонисти нове верзије припадају другом времену и другој емоцији. Сцена у Народном позоришту је сведенија, али изворност и асоцијативност језика и изговорених реплика поентирају као врхунски доживљај. Изванредни ансамбл и глумачка подела⁷; протагонисти једноставније костимирани у односу на прву представу; редуковани драмски ефекти и поруке целокупног артефакта одражавају у три чина савремени тренутак. Позоришна вештина усмерава пажњу гледалаца на кохезију целокупног извођачког рада: вертикалу сценских сужавања и ширења призора, мизансцен, говор, дијалоге, светла и усклађеност музичких секвенци са целином драмског тока. Стереотипни тематски предложак о неравноправном сучељавању Кањоша и Фурлана, разлаже се у нове форме и метафоре наших блиских и удаљених белосветских односа. Дужд је владар планете, глобална пошаст, њему увек неко прети, а неко, увек незнатан и мален, подмеће се за спасење те надмоћне фигуре. И бива да је цин онај што прети, увеличан страхом дуждевих поданика и размаженика, док измакнуто пучанство кочоперно лицитира храброст и спремност да изађе на мегдан и погуби напасника. Кањош је двосмислени изабраник, спреман да изврши ”убиство дуждевом руком”; одрађује мање ради сопственог задовољства, а више због хвалисавости и да помогне племену. Парадоксално, али истинито, Кањош и Фурлан, један против другог, а обојици је дужд непријатељ.

7 Глумачки ансамбл нове поставке Кањоша Мацедоновића је бројан, међу њима су: Игор Ђорђевић (Кањош), Бранислав Лечић (Фурлан, ражаловани заповедник брода, одметник), Предраг Ејдус (Дужд, Францеско Фоскари), Бранко Јеринић (Стијепо, судија и угледник), Танасије Узуновић (Отац Герасим, калуђер путник), Стела Ђетковић (Катна, Ивкина маћеха, угледна матрона), Зорана Бећић (Ивка, некад пчела, некад оса, бацила чини на Кањоша), Јелена Хелц (Ђована Грација Фоскари, дуждева кћер која воли Фурлана) и многи други.

лукавство и лакрдијаштво светских пуστοлова Лазариља од Тормеса, Симплицисимуса, Тила Ојленшпигела и Жила Блаза.⁸ Читаоци бечке *Српске зоре* нестрпљиво су ишчекивали нове бројеве, омолила су им Љубишина причања. Склон реторичкој афектацији, Љубиша је прозвао свог "глумца" Вука Дојчевића да се уместо њега игра и привеже за котву *utile e dolce*.

Посланик Царевинског већа посећивао је оперу, послушкивао музику грађанског Беча, волео Вагнера, али мање од италијанске музике; промишљао венецијанске изазове и млетачку превртљивост, а кроз то на свој начин удевао смех и тугу личне и народне патње. Заводљивост бечке музике сместила се и у Винаверов текст: "Друга је музика Моцартова. Нигде је нема, свугде је, трепет, присуство, одлет, сјаја без сијања, мисао без мисли, све слутње без слутњи... Између две ове музике, обе мудре: - прва је мудра у мудрости, друга мудра без мудрости – привиђа се, припија се, тетура се, обара, баца, јури, пада, пијанствује, лудује, очајава: Бетовен... Привиђа му се игра: лака, безбрижна, насмејана и безазлена. Игра улази у звукове. Она траје, она прети да освоји, да прекрили све. Али Бетовен осећа да је игра сувише неозбиљна, он је пушта тешка срца, и још тежа срца он је дави. После сваког покушаја игре, када се у грохот насмеје једна љупка шала, када се примичу поворке без проблема и без тешке мисли, Бетовен одједном прекида, сече, ломи. Игра је сломљена као неозбиљна и недостојна."⁹

Повезаност Беча и јужног мора, посредством музичке сензибилности, изванредно је изнијансирала Вида Огњеновић у *Јегоровом путу*. У трећој сцени *Бетовен је море* драме *Јегоров пут*, канцелијер Аустријске регионалне управе у Будви води дијалог са женом, а она је опседнута бечком атмосфером и музиком. Расправљају о томе како је Бетовен погрешио што је Трећу симфонију *У спомен на једног великог хероја* назвао по Наполеону, па је, увидевши да се уображени лудак Наполеон "шири као пожар", покајао и преименовао у *Ероику*. Ова симфонија је изведена у Бечу уочи Првог светског рата.

"Алма: *Море је Бетовен*.

8 Homo balcanicus, homo heroicus / Petar Džadžić. - Beograd : BIGZ, 1987. - Str. 28.

9 Беч : стаклена башта на Дунаву / Станислав Винавер. - Београд : Народна књига-Алеф, 1999. - Стр. 58.

Канцелијер: Само море није бонапартист!

Алма: Моцарт је гргољав поточић, брз и пјенушав, ријеке су споре мајестетичне, као Хендл, или као Хајдн, а море је Бетовен.

Канцелијер: Бетовен је мизерни бонапартист!

Алма: Море! Из ураганске силине и грувања валова, зна да пређе у чудна скерца, али без моцартовских ђинђува...¹⁰

Преко ових фрагмената покушавамо да издвојимо начине артикулације уметности и њене профетске улоге. Уметничка слобода је неприкосновена, али је предмет колективног просуђивања. Индивидуално право на *грешку у уметности* брани и Љубиша и Вида Огњеновић. Икониچار може насликати свеце по свом нахођењу или неком недоступном узору, а не само у калупу колективне визуелизације. Ни Бетовенова "Ероика" ни даскалов "Свети Никола" нису "роба с грешком". И све то, а и још неке посебности, уписала је Вида Огњеновић и у своје меланхоличне драме: *Кањош Мацедоновић* и *Дон Крсто*. Схватимо и ово као прилог старе упитности, може ли се стварати изван дискурса колективног ауторитета, а која се цена плаћа ако следимо сопствену имагинацију и стваралачку неприкосновеност, онда када се време стварања уметничког дела поклапа са изазовима историјске позорнице?

КАЊОШ У ГРАДУ МЕТАМОРФОЗА И СМРТИ

Цариград је свијет, а Млеци су цвијет!

Опстанак левантинске приче о Кањошу Мацедоновићу и Вуку Дојчевићу у ареалу медитеранске културе, омогућиле су трајне Љубишине реминисценције на истинске вредности. Два подељена света, Паштровићи и Млеци на херојском полигону надметања, где "инфериорнији" неочекивано побеђује, стала су у ефектни биланс "паштровског витеза"¹¹ и заједнице којој припада. Љубишина завичајна историографија сажета је у тексту *Општество паштровско у Окружију которском*: "Ово је општество кроз разна многа столетија многим различним владјетељима, привржено и подло-

10 Jegorov put : drama u deset scena sa epilogom u tri stava / Vida Ognjenović. - U : ISTORIJA & IL-UZIJA : antologija najnovije srpske drame (1995-2005) II deo [priredili] Vesna Jezerkić, Svetislav Jovanov. - Novi Sad : Sterijino pozorje, 2007. - Str. 79.

11 Паштровски витез је опера, компоновао је Миховил Логар 1974. за телевизијско приказивање према либрету Михаила Ражнатовића. .

жено бивало, и под свима умјело је без оскврњенија своју народњу независност одржати, своје сопствене законе и уредбе с којима се међу собом управљало, свето сачувати, и своје обичаје не погазити чак до скорашњи крвави времена, која су с почетком настојећега вијека ову част Европе несрећно осјетила била.”¹² Племенску конфигурацију отеловљују четири суђе и дванаест племенских властелина; налазимо их окупљене на Дробном пијеску у уводу приповетке, а потом следи повезаност са Млецима: ”Кад их гладне године 1423. почетком травња премама и превари поморски војевода Бембо да се својевољно метну под закриље крилатог лава светог Марка, да их тобож Турчин не опржи, уговоре писмено на Дробном пијеску да ће им се оставити у свој цјелини староставник, и да им се неће узимати никакав порез и данак новчани ни крвни. Не питај ме како је Венеција своју ријеч одржала, и како је мало-помало крњила и постризала ове уговорене слобоштине; то знаш сам, или се лако досјетити можеш.”¹³

Тада а и заувек Млеци су изазов уметничких и научних надахнућа, лепо пристаниште разливених трагалаца у страху од потонућа у скученим и ”плитким локвама” рођене обале. Из ”руже митова” од тортуре завичаја отишли су Стјепан Зановић, Крсто Ивановић, сликари браћа Боцарић... Пристигла духовна енергија морала је да се контролише у свако доба. Отуда и толико жбирова и просочника над онима што уче и читају књиге о Галилеју. Обећавала је млетачка преведрост благо из својих ризница онима што се уместо њих подмећу, али у слаткоречивој испразности остала је дужна многима. Запажања о венедичкој притворности и лажљивости прожела су и писма Албрехта Дирера која је слао свом узору Вилибалду Пиркхајмеру из примамљиве Венеције с краја XV века, а од тада сеже и легенда о Кањошу. ”Колико сам желео да сте овде у Венецији, толико је драгих људи овде међу Италијанима који из дана у дан све више траже моје пријатељство – што ми врло годи – људи од укуса, учених, добрих свирача на лаути, фрулаша, познава-

12 Сабрана дјела: критичко издање. Књ. III, Бој на Вису : Преводи : Чланци : Говори / Ст. М. Љубиша. - Стр. 127.

13 Кањош Мацедоновић / С. М. Љубиша. - Сабрана дјела. Књ. I : Приповјести црногорске и приморске. – Титоград : ЦАНУ ; Никшић : Универзитетска ријеч ; Будва : Историјски архив, 1988. - Стр. 68-75.

лаца сликарства, људи од префињеног осећаја и честитости, који ми указују велику част и поштовање. С друге стране, међу њима такође има и најбеднијих, најлажљивијих ниткова, за које једва да сам поверовао да ходају овом земљом; па ипак, ко их зна, помислиће да су најфинији људи на овом свету. Не могу а да се у себи не насмејем: свесни су да је њихово неваљалство добро познато, али то их уопште не брине.”¹⁴ Ренесансна еротичност и немир чула ослободили су младог Дирера религиозних стега и ту је насликао потрет Венецијанке, њен дух и тело припадају овом свету сензуалности. Наша уобразиља може дуждеву кћер, заручницу Фурланову из представе *Кањош Мацедонових*, поредити са тим заводљивим портретом који се налази у Ликовној галерији Бечког уметничког музеја. Венецијанка је двојница просветљених девојака: Ивке, Катне, Ђоване Грације, Луције - оних чија је свила покривена песмом *Лијепој жени која је из несташлука излазила из куће у вријеме кад је снијежило*.

Композитни идентитети многих паштровских сународника упијали су чежњу за Серенисимумом. Она је била место избављења, провокација и шанса. У дијалогу између два брата, а поводом предности ”ође и тамо”, главни лик у драми *Дон Крсто* најављује разлоге свог одласка у Венецију: ”Кријем и заборављам оно што знам, а некмоли да што ново научим, покле ми је ође много и ово знање. Дотужило ми је да живим ђе сам сам себи разговор... Обрекао сам се цркви и књизи, а промисли само шта је књига тамо преко печатано, а да ја за њиг не знам. Хтио бих да учим праву музику, мимо овога што ти и ја тамбурамо, а ко ће ми показат. Ође ме све за чим жудим доцкан налази.” За Кањоша је знао дон Крсто Ивановић¹⁵, поета, љубитељ музике, писац либрета за опере са алегоријским и митолошким мотивима, познавалац млетачког театра, каноник базилике Светог Марка у Венецији и историчар односа између Млетака и Турака. И његов живот протекло је у медитеранској меланхолији

14 Putovanja u Veneciju i po Nizozemlju / Albrecht Direr. - Beograd : Službeni glasnik, 2010. Дирер је први пут дошао у Венецију из Нирнберга после женидбе 1494. године, други пут боравио је од 1505. до 1507. Истраживао је научну перспективу и и идеалне форме, што је утицало на његову имагинацију. Неколико година касније вратио се у исти град као препознатљив уметник.

15 Крсто Ивановић је окосница драмског текста *Дон Крсто Виде Огњеновић*. - У : *Дон Крсто : драма у два дела / Виде Огњеновић*. - Будва : Град театар ; Подгорица : Октоих ; Београд : Штампар Макарије, 2007.

која се чином странствовања увећавала и ширила, посебно, ако се осветли драма љубави, у којој брат и он воле исту жену.

Поводи да измеримо позоришне учинке драматизације чувене приповетке Стефана Митрова Љубише, враћају нас у време нарастања фашизма и увода у Други светски рат, кад је јуна 1940. године премијерно, сцена Малог позоришта Мањез на Врачару, изведена представа *Кањош Мацедоновић* коју је драматизовао Димитрије Мита Димитријевић¹⁶ а режирао Јуриј Ракитин¹⁷. Уочи премијере сарадници београдских листова известили су о представи, (Време, Правда), а подстицаје драматурга видели су под плаштом општих збивања и социјалне правде, "под призмом трагичне садашњости, борбе малих са великима". Та представа је критички оцењена у београдској периодици тога доба. Први одјек налазимо у тексту Станислава Винавера у *Времену* (9. јул 1940), и ту оцене драмског текста и представе, с нагласком на Кањошев лик: "Кањош јесте епски човек, носилац епских вредности, увек себи веран, - али Кањош не ради ни из ината, ни из пркоса, ни из надахнућа безданога, ни из плача трагичног маха. Не! Он ради за своје племе, он добија мегдан да би племену повратио стара извојштена права. Он, додуше, презире трулеж Венеције, кукавиштво експлоататора, жбуре и терор, подвалу и лаж, и пре свега нејуначки морал виспрених политичара. Он зна да с њима мора, да се треба држати нова пута и стара пријатеља." На основу драматизације Мите Димитријевића представу је извело и Народно позориште Зетске бановине на Цетињу у септембру 1940.

16 Димитрије Мита Димитријевић (1879-1952) био је политичар, новинар, књижевник и преводилац. Написао је осам позоришних комада (Рачуни, Пировање, Љубавник своје жене, Сестра Леке капетана и Вечити Вавилон) који су приказивани у Београду, Загребу, Љубљани и Сарајеву између два светска рата. Замерали су Димитријевићу што је драму написао у стиховима и представио преко "тромих и непоетичних александринаца" (Ж. Вукадиновић у Политици, 10. јун 1940)

17 Јуриј Љвович (Јонин)Ракитин (Харков, 1882-Нови Сад, 1952), завршио је глумачку школу у Петрограду где је био глумац и режисер. По избијању Октобарске револуције напушта Русију. На позив Милана Грола 1920. прикључиће се Народно позоришту у Београду, од 1947. до 1952. биће ангажован у Српском народном позоришту, где је поставио 10 представа, а предаво је глуму и у Средњој позоришној школи; радио је и у Удружењу руских емиграната интелектуалаца, један је од оснивача Савеза руских књижевника и новинара у Београду. Умро је у Новом Саду и сахрањен на Успенском гробљу међу својим сународницима. Доступно на : <http://www.lisje.com/sr-lat/uspensko-grobље/109-jurij-ljvovic-rakitin>

године. Извођење се оцењује као дело без нарочитих претензија, али да је актуелан за приказивање ”баш у данима великих страхаота и чудних поремећаја који се дешавају у Европи”.¹⁸

ЕПИЛОГ

Венеција је данас град карневала и светионик најстарије Европе, Медитеранске Европе. Александрија – светионик, некадашњи град папируса и трговине књигама, је на супротној страни и има нову библиотеку. Будву, на пола пута до средоземног плаветнила, основао је Кадмо, брат богиње Европе. Ми данас – одавно са Европом, само не знамо – ближи карневализацији, сањамо медитеранску Хармонију на ивици између неба и земље. Медитеранска Хармонија постоји само у сну, у Граду театру зими је достижна кад не дува бура, у летњем метежу је нема. Тада се живи у мистичним веловима гужвања позоришне и књижевне поетике између Пизана и цркава, или на Тргу песника. У ”Стакленој башти” (е кад би име подсећало на Винавера) најпознатијег будванског хотела Града – емпоријума, кују трговачке и профитерске планове (*business as usual*) стари и нови послодавци, можда је само њихов сан у хармонији са светским. За то време Будва дели своју уметничку интиму са изабраницима иза Талијиних кулиса, јер је то и најбоље у овом креативном граду. ”Приобални медитерански градић Будва са окомитим копненим заклоном и широким видиком према пучини, наизглед стамено недодирив, показао се као податна и лако прилагодљива позорница за разноврсну уметничку инвокацију од књижевног и митског наслеђа до сасвим модерних позоришних и музичких дела.”¹⁹

Вида Огњеновић и Божо Копривица богате будвански културни рељеф примереније од било ког званичног зналца. Осетљиви на позоришне изазове и историзам друштвених потреса, приредили су ново извођење *Кањоша*. Отклоном од мистагогије племенског живота као да су погодили да нам следи још неко светско лудило. Трагикомедија у мелодрамском раму – у садејству са музичким сон-

18 Представа Кањош Мацедоновић: четири чина српске романтике изведена је осим у Београду и у Народном позоришту Зетске бановине на Цетињу, у режији Витомира Богића а улогу Кањоша играо је глумац Петар Беговић. - У : Кањош Мацедоновић – сељанин витез / [б. а.] // Зетски гласник, Цетиње, 14. IX 1940.

19 Jegorovic putem uzbrdo. - U : Nasuprot proročanstvu / Vida Ognjenović. - Beograd : Arhipelag, 2007. - Str. 76.

говима Зорана Ерића – демонира овештали систем заточења у којем још увек живи заблудело племе. Представа *Кањоша Мацедоновића* из 1940. у Београду предестинирала је ратне страхоте. Видина варијанта из 1989. пресељена је са отвореног у позоришно здање и одјекнула је 1991. као опомена. ”*Кањош Мацедоновић* јесте снажна метафора о сукобу шаке јада (Паштровићи) и охولة силе (Млечани) на овој Земљиној пустовољини, где је право јачега вазда било једино опипљиво право, као што је опипљиво топовско ђуле (остало је реторика и навлачење демократије) чију силину и сами ових месеци кусамо и скушавамо.”²⁰ Бори ли се Кањош против ”злог терористе” у име дужда који све контролише и држи мач правде над целим светом, или је и он уз њега? Унапред је то давно видео и Станислав Винавер, пишући о представи *Кањош Мацедоновић*. Профетски делују поруке најновије премијере, плаши с разлогом тај дефетизам, лепо обавијен и погођен у есеју Божа Копривице. ”Колико је само важна та *прича* о непрепознавању, о равнодушности према фашизму која буја као канцер. И меље маљем *наш живот*. *Нови Кањош* као последња опомена. И одбрана и(ли) последњи дани. Време за нове *идоле*. Свет је толико померио, пре(нагнуо) према злу, злости, злоби, да би ако се *не испрсимо*, већ (прек)сутра могло отићи у вражју матер. Језик тог захукталог фашизма је цијукање, мумлање, баљезгарија, подригивање с певањем...”²¹

Кањош је успомена на минула времена, литерарна и туристичка атракција, окамењени голубар на Rivi dei sciavoni (некад била Riva Degli Slavoni) у вечном наклону с погледом у непоуздану будућност. Можда ће се *утопљене душе* Кањоша и Фурлана – јунака што не савладаше основну вештину пливања уз воду – наћи на некој несимулираној заједничкој позорници, тамо где је предвидео Винавер. ”Доћи ће дан: затвориће се хиљаду свечаних кафана, сто позоришта и варијетеа умукнуће, глумци келнери, певачи, уметници, поврвеће у Америку и Немачку и где ко нађе склониште, раскошни дућани почеће да тргују пераћим сапуном и гвожђаријом, а големе опустеле банке биће изнајмљени магацини робе за претовар

20 Нарочити сјај / Авдо Мујчиновић // Политика експрес, 21 децембар 1991.

21 Срећан ти нови живот, Кањоше Мацедоновићу / Божа Копривица. - Стр. 17.

на Балкан и даље...”²² И за крај, кад се угасе сва светла, издвајамо најважније: Кањош, дволични и ускраћени трговац, онако споменички погнут, поручује дужду да у историји илузија не смишља и не спонзорише бесмислене узлете и мисије ”милосрдног анђела” у име ”венецијанске добротe”. Никако да се у ишчекивању планетарне кроткости оствари Винаверова ”апотеоза ведрине” без ожиљака.

---

22 Беч : стаклена башта на Дунаву / Станислав Винавер. - Стр. 90. Винавер је овај текст писао када су „још увек биле свеже ране Првог светског рата”.

ПРОТИВ СЕБЕ, ПРОТИВ ОЧАЈАЊА

(Новица Тадић, *Ту сам, у тами, Архипелаг*, Београд, 2011)

Метафора места

Ако је *бити* у људској свести једнако томе *бити негде*, тј. ако је познавати себе једнако сместити себе у координатни систем света, где то смештање значи и заузимање односа према ономе што се у њему налази; уколико је, с друге стране, објављење сопственог постојања кроз језик манифестација жеље да се то постојање чује / види и, коначно – разуме, онда би се можда од места укрштаја та два сазнања могло поћи у тумачење последње Тадићеве песничке збирке. Јер, [*је*]сам у њеном наслову допуњавају *ту*, које указује на блискост онога који реченицу изговара ономе коме је упућује, и у *тами*, које казује, између осталог, и то да је ја од таме различито. Удвајање одредбе за место пак упућује на *шум* који комуникацију омета, а тај шум је прећутана мера (не)блискости с другим заједно с прећутаном мером *тамнине* ја; у месту тог прећуткивања сустећи ће се оно битније за наше тумачење ове песничке књиге.

Осама на тргу

Песнички јунак Тадићеве збирке више но друго је осамљени сведок, коме је све у ”црним обронцима”¹, осим – далеког – пуног месеца на небу и чини се да је једино та месечева светлост, анемична и хладна, подношљива том туђинцу коме нема места на земљи, који је чудовиште, јер се од чистог ваздуха у светлости склањају само чудовишта, и демон, јер у тајној одаји само демони скачу на демоне,² који не одлази на трг, ни тамо ”где се гомиле гурају”³, држећи се ”зидова, дрвореда и сенки, / и ретких клупа”⁴. Иако би се

1 Долази плата, стр. 50. Сви наводи узети су из досад јединог издања, наведеног у поднаслову.

2 Од чистог ваздуха, стр. 25.

3 Као да сам неко коме светлост смета, стр. 5.

4 Исто.

дало претпоставити да је тако од света изолован, једнако као и од вике људи коју описује као ”демонску буку” и вриске весељака која је сведочанство присуства бесова,⁵ место на коме се налази – далеко од других као осамљеник, близу њих као сведок – место је границе и, тако, место тескобе која се тешко да прекинути. Јер, једнако као што тескобу изазива ма какво приближавање другима, што је чини знаком посебности и једнако изазива осећање супериорности (ако је посебност у томе што се није с њима, толико, у греху) или инфериорности (ако је посебност у томе да се запало у већи грех од њиховог), није могућно ни коначно одлучење од других, што сугерише сличност с њима. Кад се придружење њиховој игри тумачи као пад под туђу, и злу, власт,⁶ а одељење као последица вишка чудовишности – не-тегобне позиције нема.

У ређању места у првој песми, примећује се благо помицање ка тргу, што значи и увод у промену улоге: сведок постаје учесник. Има нечег што дражи да се испрва тај туђи демонски свет увек изнова предано посматра – зато песничко ја ипак бира ретке клупе које су постављене дуж *главног булевара*,⁷ а не оне забачене – нечег што тражи бол и самоповређивање, а што, коначно, жели да се на виђени трг повремено изађе, не би ли се он боље осмотрио, не би ли се слика о њему употпунила посматрањем изнутра, иако се слути и поглед на туђу погубност и погубност погледа за сопствено биће. Нужношћу жеље за тим помицањем само је експлицитније показано да потпуне одељености од света није ни било нити може да је буде – избор ”бити на тргу или не” привидан је избор за јунака ове збирке, јер је, бивши у (Бео)граду и не бежећи из њега (стога што бег није могућ), већ бачен на трг, ма где да се налази.

А напољу: људске прилике виђене су као вампиролике, напољу се ”бесови ломе”⁸ и у то лирско ја улази пометња, која чини да више не зна ”ко је шта”.⁹ Обележја вампироликих фигура су заставе,¹⁰ које макар у једној значајној симболичкој могућности тумачења могу да

5 Вриска весељака, стр. 41.

6 Исто.

7 Као да сам неко коме светлост смета, стр. 5.

8 Исто.

9 Исто.

10 Исто.

се разумеју као опредељеност за неку ”Идеју”, која се често и готово увек напослетку прометне у крволочну опредељеност за форму Идеје, а не за оно најбоље у њој. Ако ја поседује одбојност према шароликости света и идеја (”грозно шаренило”, ”гомило шареног ђубрета”¹¹), то је зато што у бојама види отелотворење привидности, којом иритирају – њихово мноштво, заправо, прикрива да постоје само две које су важне и, тако, две које *јесу*: црна и бела, исто као што јесу само мрак и(ли) светлост. Улазећи на трг, и Тадићев песнички јунак постаје вампир, који јури своју сенку у *летње подне* (што ће рећи: онда кад /би требало да/ је најдужа), али је никад не сустиже – да ли је онда та сенка неухватљива тамна страна (појединачног) бића, да ли зло у бићу које се никад не може докучити и коме се не може стати на крај; коначно и напротив, није ли та сенка нешто што је нестало, а било је сведочанство човештва – јер, вампири и немају сенку, зар не?

Трн у оку

Виђење је за песничко ја Тадићеве збирке виђење у закрпама¹² – нема силе која би држала свет у кохерентној целини (осим зла које га раздире), свет пуца по шавовима, свет се распада у својој ружноћи. Те закрпе су знак даноноћног покушаја поправљања, док коначног исправљења не може бити.

Исправљења чега – света или ока?

Ако су људи које је познавао окренули главу од њега и оставили га поред пута, ако му се деца надмоћно *кревеље*, што је већ довољно да да архетипску слику зла, и ако је све то дечје кревељење упућено оном ја које је ”закопан[о] у земљу / која м[у] је већ појела / удове и нос”¹³, онда је свет оно што сигурно ваља поправити, ако не из корена променити. Ипак, све поменуто лирски јунак Тадићеве збирке *сања* и јасно је да је кошмар пројекција сопственог психичког стања: у осећању своје грешности, из које песнички субјект не излази, злобно кревељење деце је могуће и неизбежно, јер она собом подсећају на могућну чистоту. Такву, туђу и надасве нескривену, онај који је

11 Гомило, стр. 49.

12 Вађење труна, стр. 37.

13 Сањам да сам закопан у земљу, стр. 17.

упрљан мора доживети као (страшан) напад, који наглашава да је прилика за чистоту постојала. Да још постоји.

Али шта то омета вид? У једној од најкраћих песама Тадић поистовећује ђавола с фараоном чија је пирамида човек.¹⁴ Та паралела упутиће нас на песничково *виђење* односа човека и зла: ако је фараон моћни владар и многобожачки (из хришћанског угла и незнабожачки, јер не познаје правог Бога) господар многих живота, онда је човек, као његов храм, храм мртвог ђавола. Притом, готово да не постоји могућност спасења споља – потребно је да пирамида сама збаци (или не прими) свог фараона. Али како да то учини ако је она створена управо зато да фараон у њој почине? Ђаво ствара привиђења и преноси у метеж, ђаво од кога се није могућно отрести јер ма где отишли ”свуда смо / поред његове постеље”¹⁵ и ”*страх* нас је од његових снова, / *плашимо* се његових буђења”¹⁶ [курзив В. В.]; зло и грех су улепљени око наших прстију као тесто, од њега месимо хлеб, његово блато је справљено за наша колена да у њега упаднемо,¹⁷ чак и онда кад клекнемо у вапају ка Богу. У таквом постојању није могуће ништа друго него очајавати и стално очајавати, како неколико пута понавља у једној од својих песама, сугеришући снагу тог очајања.¹⁸ Вражја воља је одавно ”притисла кров и кућни праг”¹⁹, нападајући тако и стварна и симболичка упоришта и укидајући сваку могућност одласка (од) ђавола или доласка Другог. Када зло прекрсти, како то чини у овој Тадићевој песми (прво одозго надоле притиска, да би се после хоризонтално ширило пољем) једино остаје да се збуде: ”дрво паде / и скрши се”²⁰. Можда и више само од себе (паде, скрши се), стога што је измучено и труло изнутра. И, можда, ни то не би изгледало тако сабласно да је макар засигурно чујан тај пад. Но, ништа не може да осигура праг преласка чујности пада у шуми.

14 Ђаво је фараон, стр. 14.

15 Зли владар, стр. 38.

16 Исто.

17 Ту си, стр. 46.

18 Против себе, против очајања бројаница, стр. 19.

19 Вражја воља, стр. 13.

20 Исто.

Демонска умилност

Ко је способан да тако заведе, да увери како су ”вечне муке... ништа и кратко трају”²¹? Када каже ”шапат *зашуме*” [курзив В. В.], израз подразумева једно *они*, чији се шапат претаче у *мој* и *демонов* смех. Је ли ту реч о ”чистом” демону, или о демону који проговара кроз субјекта, или о субјекту који проговара кроз демона? Свеједно је, чини се, јер се у тренутку када демон проговара ја слушањем поистовећује с њим и они проговарају један кроз другог. А демонова лукава умилност покорава помоћу смеха, заводљивом духовитошћу, у којој су садржани и немоћ (због пада) и надмоћ (због воље којом се пад бира, те се чини да макар у једном неће бити како Бог хоће). Већ сам смех с њим, стога што је супростављање Богу у паду или у хтењу за пад, подразумева да човек симболички прихвати заједницу с нечастивим. Тај смех је онда сагрешење, већ сагрешење је мала смрт, која под дејством труна у оку метастазира у велику смрт и пакао, а кроз пламен (извесности) пакла наговешћује очај. Смех, заправо, и није друго него очај.

Лаж која расте на папиру

Два су врта између којих се бира: у једном цветају велике жуте тикве, у другом златокљун црни кос на рамену, који пева.²² На први поглед, као да се први с другим не може поредити, али ако је други под вражјом управом, не призивају ли његово присуство и поменуте тикве познату народну пословицу? Овде је сађење тикава и успостављање савеза с њим управо пев коса, симболична слика песништва. Пристанак *на певање*, тако, претвара оног који пристаје у бачени угарак у бездан.

У *Триптиху* понављаће се рефрен ”рукопис не заврших”²³ уз непрестано осећање губљења снаге, малаксавања и болести, и увиђања да радости никад није било. Контекст сугерише да снагу одузима управо рукопис, а то стога што је рукописање борба с речима, која је за њега увек борба с представљањем зла, а за шта је готово стално потребно гледати у зло или се удубити у све ствари не

21 Позив на грех, стр. 27.

22 Враг вршља, стр. 23.

23 Триптих, стр. 12.

би ли се оно угледало – потребно је зло изазивати, а то изазивање је оно што је исцрпљујуће.

У вези стимизацијом је и непрекидно осећање притворности: ја осећа да жели спасење, али ипак не по сваку цену. На једном месту Тадић пише ”остави ме мојим песмама”²⁴ (не ”остави ми моје песме”) јер песник дубоко жели да се препусти њима и сопственој пронађеној истини у њима исказаној. У тој жељи он губи власт над својом творевином, а тако и над собом; његова судбина је у њиховим рукама и оне могу да му чине шта год пожелеле, а желе углавном да га повређују злом које изговарају, а које, заправо, он не може да не жели да види. У тој жељи да се остане уз песме има гордости, стога што су оне у директном поређењу са спасењем оцењене као вредније, или, ако нема гордости, има малOVERJE – уколико је спасење једино што је битно, онда створено (написано) нема апсолутну вредност (сада и увек, свуда, па и на небесима) већ само релативну, која траје на овом свету; малOVERJE је ту у неверовању да је Божја воља најбоља воља, малOVERJE је мука непредавања у Господње руке, јер се у њих нема довољно поверења. Да се има, препустило би се Суду: нек опстане што треба да опстане.

Реч расте на папиру, реч која је лаж – јер нема истине ако је свуда зло – расте ширећи се.²⁵ Нема исправке и она се увећава са сваким новим читањем, које још једном потврђује њено постојање. А папир је распет, као што је (био) Христ – ту да прими ударце пером по белини, папир, као Христ, све трпи. Лаж је брдо од пепела, а пепео је остатак стварности. Пепео је остатак папира, пепео је слово после симболичког спаљивања Христове чистоте у забраву, и за тим спаљењем сунце залази. Песма-реч-лаж је сенка, тј. одјек, кнеза лажи, одјек можда тамнији од њега самог. Јер, Христос се жртвује за човека, не за Луцифера, па је уто и човеково пристајање на спаљење свог Спаситеља кроз забраву страшније.

У ћошку: човек и(ли) зло

Какав год да је покушај човека, све (п)остаје зло (очи следе, језик црн), крв и кожа, само постојање – сви су мајка зла и крв је ту

24 Немој да ми украдеш наслов, стр. 11.

25 В. Растеш, лажи, стр. 32.

само да се ”у њој окупа звер”²⁶. Ако сви упадају у ђавоље мреже и ако се злу не може одупрети, није ли човек предодређен да чини зло? Не значи ли то онда да он нема вољу или да је његова воља сувише слаба, те да га та слабост оправдава?

Ипак, не. ”Хтели људи да их мрак осветли”²⁷, па чак и ”кад их је сунце грејало, / ноћ им је / у срцима буктала”²⁸ – те речи јасно упућују на човеков пристанак на зло. Иако је његово тело оно које чини грехе и чини се да је оно тамница слабе душе, у Тадићевој поезији се показује како је зла душа та која тамнички тело – тело је, на неки начин, недужно, јер да нема те унутрање покварености, да нема фараона у нама, а који мора да буде ту, јер смо ми ту због њега, не би било ни грешног тела. Човек не постаје зао, човек се чак ни не рађа као зао, него се зло, бар тако изгледа, рађа као човек. Уз његово допуштење, које је попут пуке формалности.

Нека их на мени, трпељивом

Када на почетку *Подземног јастреба* помене ”перце, листак и травчицу”, песнички субјекат као да даље парафразира Јова ”ветар донео,/ ветар однео”²⁹ (уп. *Господ даде, Господ узме*). У парафразу је, међутим, учитана и конотација замене места Господа ветром, што је разлика између обезбеђеног смисла постојања и несигурног проласка светом, а између којих је разлика таква да не може бити мања (донео – однео: само редослед два слова) из перспективе онога ко посматра одлазак свега њему драгог или макар нечега што такво треба да буде јер је мало и готово умиљато том малином сугерисаном деминутивним именовањем, које у себи садрже субјективну (пр)оцену предмета. Из те перспективе коначан је сусрет с раскршћем на једној другој равни – на равни погледа у небо. На том ”великом раскршћу” он плаче и ”гледа[ш] у небо празно”³⁰. Гледа јер претпоставља да тамо нешто (Неко?) јесте или није, ишчекује и у том ишчекивању пита зашто нема ничега: да ли је празно зато што је само небо празно и нема никог осим ветра ко светом управља или је сâм поглед празан?

26 Кожа, стр. 46.

27 Хтели људи, стр. 28.

28 Исто.

29 Подземни јастреб, стр. 15.

30 Исто.

Или је поглед празан зато што је небо празно? Или је небо празно, зато што је поглед празан? Можда је то питање још веће раскршће за овог песничког субјекта – можда се сва раскршћа дају свести на ово једно.

У истој песми несрећа је једновремено одељена од ја (јер јој се обраћа), али је и ту, веома близу, јер је *моја*. Ако би ликовао незасити, који је нужно Зао, кад би несрећа била отета ("уграбљена"), то значи да њен остатак ту где јесте јесте већа срећа него њен нестанак. Осећање несреће је и трпљење, а трпљење може да има сврху или је, макар, може добити. Ако се неко одрекне несреће, одриче се могућности сврхе и могућности неба. Та несрећа је, с друге стране, знак везаности за оно што пролази, дакле једно ху-мано осећање везаности, љубави према земном, а љубав према земном је једино што је у вези с њим а небеско, тј. божанско. Отимање несреће је отимање трпљења, отимање трпљења је отимање љубави, а отимање љубави је отимање среће. Несрећа је, заправо, срећа.

Покушај светлости

У једном од записа, ја ускликне другом "заблистао у Господу / узвисио се изнад свега / ти на неби Свете славио"³¹. Тај гест, у коме се открива жеља да макар други уђе у царство Божје и у њему учествује, јесте и кретање ја ка горе, ка врлини. Али парадокс је у томе што је ја спремно за кретање ка горе само кад проговара из најдубљег јада, тешког и црног, а кад се из тог стања покрене, онда нема снаге за искушења која долазе, а која би превазилажењем греха повела ка просторима јаче светлости.

У Тадићевој збирци, ако постоји нека воља осим невољне воље да се види и проналази зло, онда је то воља да се на себе приме сви жигови других и да се поднесу у дугом трпљењу.³² Толико је рушења и кршења у Тадићевој збирци, толико непознатих војски, "чета врагова" и грозне битке – једини час мира је час јутарњег зрака, који има власт над птицама и песмама;³³ у осталом проговарање је кез или молитва "глодара светих списа"³⁴ која је више вапај, но тако мора да

---

31 У ђавоље мреже, стр. 24.

32 Примићу све жигове, стр. 26.

33 Јутарња светлост, стр. 18.

34 Издахнуо у Београду, стр. 21.

звучи молитва оног који покушава да те спесе разуме, да их ”свари”, али и онај ко их читањем уништава и пада у очајање што тако чини. Није могуће добро без зла, а ако га као таквог нема, нема га никако.

”Као да сам неко коме светлост смета”³⁵, каже Тадић на почетку. Однос према светлости је у збирци амбивалентан, што је и овде сажето у *као*, које подразумева сличност, а не истост. С једне стране, ја не жели светлост због сопствене наготе, јер се плаши откривења; строваљено у пропаст оно жели да се избави, али га зауставља несигурност: да ли би на светлости изгледао као некакво *невиђено* чудовише или анђеолоких крила?³⁶ Невиђено је невиђено сабласно, јер нико други не види ја онаквим какво заиста јесте, а у последњој светлости оно се открива онако како мора. С друге, сопствена нагота се жели јер је само у светлости спасење, јер је коначна нагота и олакшање, јер у њој више нема ни скривања, а ни невиђеног.

Светлост, тако, не може да буде ништа осим светлост (при/после) смрти, која раздире и сече али и ”крике заточене ослобађа[ш]”³⁷. Земља једе, земља усисава у себе, смрт једном разглобљује и сасушује заједно с њом,³⁸ али смрт је и милосрднија јер значи прекид, коначни мир, утекнуће од борбе коју је немогуће добити, и стога је ја види како црни покров *нежно* преко света навлачи.³⁹ Крик се, осећамо, интуитивно доживљава као пражњење, али шта ако се празнина отеловљује као крик умрлог чудовишта? Шта значи ослобођење крика и није ли тек то ослобођење управо права тамница – не постаје ли човек затвореник крика, крика који је ослобођен да коначно закричи свом силином кроз празнину њега?

Питај Господа

Туга троши, а лажни проповедник је проповеда и шири жалост без краја.⁴⁰ А седам је туга Маријиних.⁴¹ Прве три – Симоново предсказање да ће и Богородици самој мач пробости душу јер је Исус знак против кога ће многи говорити, бег у Египат са прекланом

35 Као да сам неко коме светлост смета, стр. 5.

36 Строваљен у пропаст, стр. 9.

37 Пуне руке посла, стр. 35.

38 Разглоби ме смрт, стр. 33.

39 Исто.

40 Од чистог ваздуха, стр. 25.

41 Седам туга, стр. 36.

новорођенчади за леђима и кратки нестанак Исуса са очију родитеља у Јерусалиму – ”црне и топле као земља”⁴², четврта путује до Голготе и у живот, пета остаје ”код куће и чека на врат да скочи”⁴³. Заједно са шестом, та туга због Христове смрти значила би и крај Бога и вере у њега, једнако као и самог света као Божјег, а све консеквенце таквог мишљења можда ни данас нисмо способни да мислимо у њиховој страховној празнини. Али од седме, од полагања Христа у гроб, ”створена су небеса и сви светови”⁴⁴. Овај стих је као и многи други двосмислен: да ли смрт Бога значи рођење овог света, што би се могло на том, првом нивоу, видети као рађање злог света, у коме нема Доброте, јер је она у гроб положена заједно с Богом, или се рађање света и небеса дешава тек онда када се Бог жртвује за њих и оживи их као што је сам васкрснуо? Или ће бити и једно и друго – свет виђен као гроб Бога, али и као место где Бог, васкрсењем ствара?

Тако је спасење могућно једино кроз једно: ”питај Господа”⁴⁵. Но песнички субјект Тадићеве збирке једино њега не пита. Не пита га јер се плаши, а страх, који потом прелази у очајање јер изостаје храброст да се ма шта учини, постоји од недовољне вере, а нема се довољно вере стога што је човек (сувише?) грешан. Тадићево лирско ја не може да прихвати разговор с Богом, и тако ни спасење, јер не може да прихвати своју грешност, између осталог и зато што види себе као горег од других – а ту је та одлука слободне воље за коју нема снаге. Чак и кад покуша да освести неке своје врлине, враг говори из ћошка: ”не лажи”⁴⁶. Ту је још један моменат одлуке: веровати врагу или не, и ту се открива потајна оданост црнилу.

Смемо ли последњој песми приписати статус оне која стоји над свима другима? Ако је тако, та песма доноси разрешење, или га макар наговештава, а у његову коначност остаје крхка вера с обзиром на то где је промуцана:

---

42 Исто.

43 Исто.

44 Исто.

45 Строваљен у пропаст, стр. 9.

46 Ноћ са ђаволом, стр. 43.

Твоја подигнута блага рука
задржава ватру и тутњаву
многих огњева.⁴⁷

Коначно, Божја рука штити и није претња – она је Љубав и не дозвољава да се створење спали.⁴⁸ Ако погледамо, на крају, на којим се местима и како лирско ја обраћа Богу, видећемо следеће: први пут говорећи ”сила је твоја велика... а ја... на све то заборавих”⁴⁹, други пут у поменута три стиха.

Разлика: у последњој песми нема негације. Некако, остао је, макар један, траг чисте вере у спасење. Вере у могућност воље да изабере да из таме изађе, утекне погубној ватри и приђе благој светлости Његове Руке.

47 Твоја подигнута блага рука, стр. 52.

48 Истина, у контексту претходне песме она се може разумети и као рука анђела; међутим, анђелска рука је свакако и „продужена“ Божја рука, па ту суштинске разлике нема.

49 Сила је Твоја велика, стр. 10.

ЛЕТОПИС, МОЛИТВЕНИК, ЦАРОСТАВНИК
(Иван Негришорац, *Светилник*, Орфеус, Нови Сад 2010)

”Светлим, дакле, постојим”!
Ава Јустин Ђелијски

Овако у једној богонадахнутој цртици свети Јустин Ђелијски дефинише стање у коме постоје хришћани. На истом месту он каже: ”Хришћанин мисли светлошћу, тада и стога је проналазач, зна дубине човекове као и Дух Свети дубине Божје”. Да је то тежња и крајњи циљ књиге ”Светилник” Ивана Негришорца види се још у самом наслову и запису непознатог разносача светла који отвара књигу.

”Роман једне душе исписан је по небу закучастим рукописом хиљаде облачића, а по земљи милионима светлосних главица расутих по разним временима и просторима”.

Бавећи се унутрашњим светом својих јунака, помислима, искушењима, врлинама, покајањем које остаје као разговор душе са Богом, њиховим сакривеним намерама, Негришорац поступа баш као хришћанин који мисли светлом и коме су дубине човекове откривене. Он као да се бави прикупљањем светлосних честица које су по разним временима и просторима разасуте, а та времена и простори за Негришорца су сами људи, који чине сабор свете хиландарске лавре. Ту су сви који су уградили себе у живот светог, можда је овог пута прикладније рећи, светлог места. (Архондар у души зилот, подрумар у апокрифним мислима, искушеник, књиговођа, расофор, трпезар, игуменијарх, ризничар, кројач, обућар, арсанар, прософор, дохијар, чтец и многи други). Поред анонимних учесника осмовековног континуитета Хиландара, Негришорац, за своје јунаке узима историјске личности које доводи у везу са појединим догађајима и то у сврху грађења летописа сакривеног у расуђивању или созерцању самих догађаја. Али без обзира на ову

улогу, песник, не одустаје у труду осветљавања душа сваког лика било да је он анонимна или стварна историјска личност.

Међу важније догађаје, светлоноша Иван Негришорац, сврстава преписивање "Шестоднева" Јована Егзарха којег преписује Теодор Граматик, али и одбрану Хиландара од каталонских гусара о којој говори лично архиепископ Данило II, такође светлоноша и аутор средњовековних житија и служби. Ту је и дух косовског боја и по њему задатог завета, Георгије Митрофановић, Јован Рајић, Димитрије Аврамовић, Гаврило Дожић, Матеја Матејић, Дејан Медаковић, проф. Ђурић, Владимир Ћоровић, али и владари Симеон, Александар Обреновић, цар Душан, па чак и пуковник УДБЕ и моћни Недостојник који се у скоријој хиландарској историји спустио без благослова, хеликоптером у манастир што је и у народу забележено у десетерачкој песми "Десант на Хиландар".

Поред летописног тока паралелно иде молитвени ток и то кроз исон који прати целу књигу у виду Акатиста Пресветој Богородици Тројеручици. За овај молитвени бруј он наводи да је "преписан руком недостојног исихасте" чиме у духу хришћанских писаца не приписује себи изречену молитву, себе самог у самоунижењу представља као недостојног и на крају декларише као исихасту. Задржимо се на трен код ове речи. Исихаста је човек који упражњава и живи Исусовом молитвом тежећи да дође у духовно стање када ће бити достојан виђења нетварне божанске светлости Исихије. Ова чињеница нас враћа поново на почетак "Светлим, дакле, постојим". А стих из једног од икоса гласи "Ти си, Богородице Мати, Светлост сама".

Ако је у осталим деловима Негришорац применио форму која јер најближа драмској, у којој је исписана драма пада и подизања људске душе, Акатист је написан у духу старих српских акатиста који су настали и припадају византијском кругу схватања духовности и који се одликују неодступањем од проверених модела и узора. То је Акатист који ниједним својим словом не излази из прописане форме, смењивања икоса и кондака, и само понегде у неким стиховима се одражава време у коме су настали.

Акатист наглашава посебно везу иконе Тријеручице са личношћу древнохришћанског песника Светог Јована Дамаскина

коме је чудесно исцелила руку, и практично од тада и постала ”Тројеручица”, игуманско достојанство које ова икона ужива у Хиландару и улогу Пресвете Богородице у историји свег хришћанства, Свете Горе која њена је башта и чуда која се деловањем овог светог образа Богородице пројавила свету. У 5. икосу Негришорац пева:

”Радуј се Ти, која против зла у бој нас наводиш!

Радуј се, јер путем ка Небеском Јерусалиму заслужнике доводиш!

Радуј се, јер смирене душе уском стазом вере приводиш!

Радуј се, Која блажено магаре, далеким путем, до циља одгониш!

Радуј се, јер миомирисном светињом Атос испуњаваш!

Радуј се, јер чудесном светлошћу Хиландар обасјаваш!

Радуј се Ти, Која заветом мајчинске љубави читав свет озарујеш!”

У њемусевиди Богородичино заштитништво, путеводитељство, чудотворење, светло и мајчинска љубав којом свет озарује.

У 1. кондаку у стиховима:

”И упркос гордој науци и горком сазнању,

Свему што људски разум тешко, поразно схвата,

Ја се у сновима Твојим вазда будим,

А у њима спаса још има и у Твом Сину видим брата”

Негришорац по традицији православног подвижништва, одбацује светску науку и тражи усиновљење прихватајући позив Христов упућен на Гори свима кроз молитву ”Оче наш”.

Све до сада наведено говори да Негришорац у своје трагање за светлом полази добро припремљен, наоружан знањем историје, познавањем старе књижевности, добро зароњен у хагиографије, светоотачке списе и редове Старог и Новог завета. Због тога су говорећи о овом делу Ивана Негришорца, у Жичи 2011. Рајко Петров Ного и Јован Делић дефинисали ово певање као певање знања. То је оправдано јер читалац пролазећи кроз овај роман у стиху, како су га још Ного и Делић класификовали, може да сазна многе детаље из историје Хиландара, а са друге стране може видети вешто изнесене податке из разних области од науке до духовности. Али рећи да пева само знање није довољно. Овде пева вера у оно Светло које обасјава

сваку тајну, унутрашњег бића човека, а шта су тајне историје, старих књига и уметничких поступака наспрам тајне човека.

А сада о самом позвању Ивана Негришорца, као песника да се упусти у састављање овог својеврсног Цароставника, јер дело садржи, слично, Студеничком цароставнику, прво молитве Пресветој Богородици, уместо типика, фрагменте који ислуструју устројство живота у манастиру и летописне списе. У случају ранијих сочињенија оваквих дела у историји, поред писаца доводе се у везу и личности владара, архиепископа, игумана, великаша, војсковођа, који се појављују или као наручиоци или као заштитници ових дела. Овде тога нема. Песник је сам од људи, у свему овоме и као да се на овом примеру потврђују речи Беле Хамваша које је он забележио у свом есеју РОЕТА SACER, где примећује да су са историјске сцене нестали сви ауторитети и то, како он каже, да су се изгубили заувек или је на њиховом месту сумњива особа.

”Свети круг само један човек чува: Песник”, каже Хамваш и одмах затим додаје да је песник ”Чувар свете баштине човечанства, Божанског бивства, коме служи и у чије име влада”. Овде се Хамваш ослонио на учење Григорија Круга који издваја два позвања песника, а то су служба и владање. ”Јер само онај има право да влада ко себе подреди! Само онај је достојан владања који служи” и на другом месту ”поезија је служба високог реда и влада духом, народом, лепотом и светом”.

Зар у свему наведеном не препознајемо и песника Ивана Негришорца, при томе не мислећи на његову личност, већ у делању, држању и служби. Он се до земље поклања, унижава, брише своје име на местима које га могу одвести у самоузношење и што је најважније храбро сведочи. Он признаје сваком човеку његов значај држећи се правила као и Достојевски у свом Дневнику за фебруар 1876. ”Поезија је, такорећи, унутрашња ватра сваког талента” наводећи у даљем тексту као пример столара или било ког другог делатника као носиоце талената. А ако кажемо по узору на јеванђелску причу, таланата, схватамо да сваки човек има дарове од Бога тј. честице светла којима једино може стваралачки да дела. Тако сви, баш сви, код Негришорца, имају право да изнесу своје муке, одушевљење и

све оно што крију у души својој. А Негришорац служећи им преноси то у песму.

Да је ”овај свет само креста невидљивог пожара” како је то испевао Филип Жакоте у једној својој краткој песми, осећа и Негришорац и опрезно покајнички, увек у тону кенозиса, самоунижења, саопштава, чак уређује поредак ове књиге (влада). И због тога прошива је молитвеним брујем свестан у сваком тренутку промислитељског деловања Бога у свету.

Морамо рећи и то да постоје песничке књиге које предходе овом Негришорчевом повратку светлу. То је пре свега цела духовна књижевна баштина која се у свом предивном сјају открила половином шездесетих година XX века под заједничким насловом стара српска књижевност, којој Негришорац и следи, па књига мистике и завета Васка Попе ”Усправна земља”, Павловићеве ”Скитије”, али и више његове ”Антологије српског песништва”, Лалићев српско византијски круг песама који врхуни заветном књигом ”Четири канона, па и Тешићева ”Седмица”, Ногово ”Недремано око”, Симовићева и Бећковићева обраћања Тројеручици, а по начину увођења малих људи и њихових судбина у поезију и моравски круг песма Бранка В. Радичевића.

У сваком случају Иван Негришорац се вратио свим својим силама оним вредностима за којима је он сам, али и читав српски језик, под *јазиком* подразумевам народ, чезне да се врати. Он се још на почетку свог песничког пута одрекао свог имена да би све приписао наслеђу Негришораца од којих потиче, да би се том одлуком, хтео он то или не, отворио за читав духовни свет који корени у првом дану стварања, Поезису. У књизи ”Потајник” он се одужио прецима, а у књизи ”Светилник” пружио светла будућим генерацијама, без кога су до јуче, а неки нажалост и сада, тумарале читаве генерације и кршиле своје снаге.

”Он зачу, Богородице мајко, Твоје, од паучине исткане речи”.

На Свету Петку 2011. године

ТУГА И СМЕХ

Испод таванице која се љуспа

(Горан Петровић, *Испод таванице која се љуспа*,

Новости, Београд, 2010)

Два су велика чина у нашој култури на која асоцира кино-роман Горана Петровића: смех Ахмеда Шаба у Селимовићевој *Тврђави* и путовање провинцијалаца у култном Шијановом филму *Ко то тамо пева*.

Док је *Тврђава* роман осмишљен и урађен по унутрашњим билима једног човека, индивидуе затворене у себе, у лавиринт питања, у трагање за животом и смислом живота, филм *Ко то тамо пева* је виспрена драма о колективу, суженом на неколико ликова који су типови, о њиховом прихватању живота таквог какав је и надом у срећу која их није (до)чекала у престоници ондашње Југославије. Под (небеском) таваницом бивствују и индивидуа и колектив и то је темељна Петровићева идеја. Веома смело: таваница једног биоскопа постала је не само оличење микрокосмоса, оног насликаног и овог право, већ наговештај о човековом вечном питању о протицању времена и забору. Таваница то разјашњава својим љуспањем.

Горан Петровић игра карте, баца их на карташки сто наше књижевности, али његов кец из рукава вири, не показује се цео, чека праву прилику. Таквих је кечева много у самом тексту, као на пример корелативни параграфи под називом *Признајем, тада нисам знао њихова презимена* и *Плоча са презименима* – два пола, два гадно болна пола: спајајући живот и смрт виђењем да су тројица младића истим редоследом седела (с лева надесно) у биоскопу *оног дана* и тим истим редоследом стављена на спомен-плочи погинулих у ратовима деведесетих, свезнајући наратор је употребио кец да елиминише случајност. Својом је иронијом Петровић поставио два питања: је ли узрок колективне несреће заправо у свакој појединачној биолошкој

и физиолошкој мотивацији и је ли болније време у коме се уместо сузама, туга показује смехом?

То је додирна тачка психолошких портрета Меше Селимовића и Горана Петровића. Управо смех о којем је Крањчевић још давно певао у *Мојсију*: ”Насмјешо се силни Јехова/ Ал’ има смијеха којим сужалост/ Над јадницима сузе прол’јева.” По чувеној причи из *Постања*, Мојсије води народ у земљу где млеко и мед тече, а народ не верује већ прави себи златно теле и поново наставља истим темпом живота. Јехова се само насмејао јадницима. А ко су *јехове* Селимовићеве и Петровићеве? Ахмед Шабо који са Мула Ибрахимом гради небески свод поред градских нужника ”мноштво шарених звијезда, шиљатих рогова полумјесеца” као честитку за рођендан султану Абдул Хамиду. Пред тим ће сводом Ахмед Шабо почети хистерично да се смеје: ”... а ја сам се смијао и пријатељевом одушевљењу и своје гађењу... а ја гледам у ово шарено чудо и смијем се, смијем, смијем. Сузе ми теку од смијеха. Ако престанем да се смијем, остаће само сузе.” Свод под којим одјекује смех Десе показује на почетку Петровићевог романа Лаза Јовановић који ”упире прстом ка таваници где је збиља уметнички изведена гипсана представа васионе: разгрејано Сунце и пун Месец, планета по планета, сазвезђа, с крајева и понека комета...” Иако Деса није присутна *оног дана* њен смех је неизоставно ту: ”Иначе,” каже наратор ” Деса би се сигурно смејала и у току ове пројекције... све док други не би почели да је ућуткују... А жалосни кројач Марко (Десин супруг – ММ) би вероватно прошапутао: - Немој, Десо, више... Немој, молим те... Ово је жалостан филм... Што би Десу сигурно натерало да прсне у још јачи смех: - Зато се и смејем, хо-хо-хо... Да ми буде, хе-хе, лакше...” Исти дијалог луда Деса и жалосни Марко воде у маси народа кад је први пут друг Тито дошао у Краљево.

Ни Деса, ни Ахмед Шабо не знају зашто се смеју. Смеју се да олакшају себи, због поубијаних у ратовима, због власти која свој народ шаље у смрт, у *Тврђави* због рата на Хоћину, смрти два сељака и имама из Жупче; у *Таваници* због пројекције жалосног филма који се ”могао жанровски одредити као антрополошки, обиловао сликовитом етнографијом и натуралистичким сценама”, који је такође метафора реалности због које би многи, кад би имало куда,

демонстративно изашли из стварности као из биоскопа у роману. А кад се људима прекине приказивано они почињу да галаме, јер је, ваљда, боље наставити навикнуто него прекинути са сценама смрти и перверзије.

Мотиви земље и колектива у *Таваници* нису огољени, већ вешто скривени у алегоријским сликама или метафорама. Једна од поменутих је и филм у којем је симболично представљено силовање земље и природе, настада у туђој немоћи пројектована кроз доживљај врхунца: "... филм је садржао и веома редак, за то доба неубичајено верно снимљен ритуал оплодње земље. Отприлике приказан тако што урођеник издуби одговарајућу рупицу крај своје кућице, те лица обредно обојеног у бело, го голцијат, а од природе приметно обдарен, залегне опонашајући полни чин, заправо дарујући имању сопствено семе..." Цокуле које купује Лаза Јовановић говоре о бројности једне нације која је наместо ципела производила цокуле што јој је ратовима наметнуто. Нестанак великих планова код поменутог Лазе одлика је интелигенције која се бунила против кривотворства, а када је побегао у снове "сањао је стопала. Сањао је хиљаде изранављених табана у прашини, ту и тамо неку бангаву штуду или штаку. Али кад год би желео да подигне главу и види коме те силне босе ноге припадају, куда иду – будио би се сав у зноју."

Један Петровићев параграф носи назив: *Само је смех свуда исти*. А то је писац и доказао паралелама између свога дела и *Тврђаве*. У времену поробљене Босне, у времену Абдул Хамида, у времену Абдулхамида Другог, у времену пре и после смрти друга Тита – само је смех исти. Онај којим су жалост у ствари сузе пролева. Тај смех је резултат реакције индивидуе на страдање колектива коме припада, и то онда када је та индивидуа морално чиста и духовно племенита.

Дух паланке и њена филозофија наметања стила и скривања, давања надимака, мноштво ликова виспрених и сликовитих - то је свет који нас окружује, то је прошлост, блиска прошлост која нам се догодила, која не може да се заборави, и наша садашњост која понавља грешке. Петровићеви су ликови типови исто као и Шијанови. Клице паланачке филозофије, неуклопљени, у вечной жељи да промене нешто макар само седели у биоскопу или аутобусу. Оба простора имају редове, оба простора гледају слику која се

смењује, оба простора постоје пред сам рат. Код Шијана прича се догађа у дану пред само бомбардовање Београда, а код Петровића важан је дан у коме се чула најпопуларнија и најстрашнија изјава свих наших времена: Умро је друг Тито! Све остало је историја.

Једини који нису подлегли закону погибије јесу они који ни у држави нису подлегали никаквим законима: Цигани. Маштовити, слободни, распевани, распричани. Са по једном утваром (образованим расистом) за леђима. *Несрећници од малена* које смрт заобилази у широком луку, који знају да *зло се спрема*. Њих двојица као да су из филма прешли у књигу.

Како је *Таваница* изникла из истоимене приповетке, нарација је Петровићу у овом делу примарна, а дескрипције скоро и да нема, бар не у оној мери на коју смо навикли читајући *Опсаду* и *Ситничарницу*. Тако је Горан Петровић успео да понуди лако и питко штиво, оно које се чита док се испија кафа, најбоље слатка, јер је писац налио у шољице свог романа много горчине. Ко зна да ли би та горчина имала исти интензитет да се није послужио иронијом и увео смех хијене. Оне хијене која се смеје док је јуре лавови да је растргну, смех плена који боли оне којима је упућен, а још више онога који се смеје. Смех оних људи које, попут у антрополошком филму који се приказује *оног дана* у биоскопу, ”одиста растржу лавови. Што је изазвало жестоку полемику у јавности, пре свега о хуманости филмске екипе која је живот несрећника занемарила ради *јединствених кадрова смрти*.”

Док ја испијам последњи гутљај кафе у згради која би требало да буде некадашњи *Хотел Југославија, Уранија, Сутјеска, CITY-CENTER*, или шта већ, ”одозго као да се чује како нешто сипи, како упорно сипка.” Знам, то је прашина заборавља којај смех хијене ништа не значи, која брише и добро и лоше и упорно понавља историју као цикличну појаву. Национална историја (и светска) гутају човекове творевине невероватном брзином, протицање времена у недоглед жртвује човека као индивидуу, то је један од разлога зашто је човек, како Селимовић каже, увек на губитку.

Испијам последњи гутљај и једино што видим јесте талог на дну шољице. Талог и ништа више. И поново не знам је ли све ово истина, јер ”у овој земљи како заустите да нешто испричате, тако се одмах јаве они што тврде да знају боље...”

О АУТОРИМА

Драган Бабић (Карловац, 1987), дипломирао је на Филозофском факултету у Новом Саду (енглеску књижевност на Одсеку за англистику) где је тренутно студент мастер. Пише поезију, кратке приче, приказе и критике.

До сада је освојио три прве награде за кратку причу: на Првом међународном фестивалу *"Јанош Сивери"* у Новом Саду 2009. године, на XVII *Светосавском књижевном конкурс* Народне библиотеке Његош из Књажевца, 2010.г. и на Четвртном међународном фестивалу за децу и омладину *"Душко Трифуновић"* у Новом Саду, 2010.г. Приче је објављивао у Зборнику XVIII *Светосавског конкурса, Најкраће приче 2009. и Нјкраће приче 2010.* издавачке куће *Алма*, часописима *Поља* и *Златна греда*. Учесник је Међународног лингвистичког скупа *Slavistik's not dead* (Беч, 2009.г.) и Међународне књижевне конференције *Centres and Peripheries in Literature* у Бидгошчу (Пољска, 2010.г.). У периоду од 2005-2011.г. учествује у програму, или је у својству сарадника или волонтера на неколико конференција, курсева и фестивала.

Милан Д. Воркапић (Тројврх, Огулин, 1953) дипломирао је Педагошки факултет у Ријечи. Пише и објављује прозу, приповетке и романе.

Објавио је романе *"Судбеници"* (Београд, 2002), *"Свадбеници"* (СКД Зора, Београд, 2003), *"Сапатнци"* (Stylos, Нови Сад, 2004), роман-хронику *"Измаглица под Капелом"* у три дела. Учествоје прозом на књижевним конкурсима, збирка *"Рођење Николе Крајине"* (*"Филип Вишњић"*, Београд, 2006) садржи награђене и необјављене приповетке. Живи и ради као професор у Врњачкој Бањи.

Владимир Вукомановић (Краљево, 1986), књижевни критичар и песник. Дипломирао на групи за српски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду, докторант на модулу српски језик.

Приказе и критике објављивао у *Летопису МС*, *Корацима*, *Агону*, а објавио и два огледа о песништву Момчила Настасијевића: у часопису *Књижевност* (Београд, 2007) и у зборнику *Фестивал једног писца* (Београд, 2009). Редовно пише књижевну критику за Други програм Радио Београда.

Објавио је збирку песама *Упорност сећања* (Љубостиња, Трстеник, 2005), која је исте године награђена *Матићевим шалом*. Учесник финалних вечери на књажевачком (2005) и зајечарском фестивалу поезије (2007). Песме објављује у *Књижевном листу*, *Трећем тргу*, *Багдали*. Један део *Упорности* преведен на пољски и штампан у часопису *Портрет*.

Горан Дакић (Травник, 1984), апсолвент Филолошког факултета у Бањалуци (Српски језик и књижевност), ради као новинар у "ЕуроБлицу". Пише и објављује прозу и публицистику.

Објавио је роман *Даљ* (ЕуроБлиц и Артпринт, 2010) за који је добио *Чучкову књигу* и *Слово Подгрмеча*, као и признања Министарства просвете и културе РС и Града Бањалука.

Драгана Дринчевић (Котор, 1965), дипломирао на Богословском факултету 2001. г. Радила је као вероучитељ у Београду. 2007. г. Одлуком Његове светости патријарха српског Павла и Министарства вера проглашена је за најбољег православног вероучитеља у Србији. Пише приче и драме.

Ово је њен први покушај да их објави.

Александар Ђуричић Ash (Пожаревац, 1982), дипломирани инжењер електротехнике. Пише прозу: романе, драме, кратке приче.

Аутор романа *Сурф на црвеном таласу* (Укронија, Београд, 2007), драме *Marlon Monro* (Народна библиотека, Пожаревац, 2010) премијерно приказане у Атељеу 212 у Београду јуна 2009. као и више приповедака објављених у збиркама у земљи и региону

Јованка Живановић (Горњи Милановац, 1959) дипломирала је на Економском факултету у Крагујевцу.

Објавила је романе *Говор наличја* (Легенда, Чачак, 2002) и *Путници од стакла* (Геопоетика, Београд, 2008). Предавач је креативног писања у Центру културе Full Art у Чачку.

Андрија Б. Ивановић (Мајданпек, 1980) студира историју на Филозофском факултету у Београду, ради као новинар у дневном листу Глас јавности.

Песме и приче објављивао је у часописима *Мисао и човек*, *Липар*, *Балкански књижевни гласник*, *Градина*, *Terra*, *Емитор*, на сајтовима *Art-apita* и *Урбана интервенција*, у зборницима *Рукописи*, *Шумадијске метафоре*, *Доња страна приче*, *Поезија младих 2002*, *Најкраће приче 2003*, *Рудничка врела*, *Најкраће приче 2004*, *Најкраће приче 2006*, *Једностраничне приче*, *Градске приче 3 – Фантастика*. Добитник је награде *Млади Дис* за 2010. годину.

Објавио је збирку песама *Паклена рунда* (Градска библиотека "Владислав Петковић Дис", Чачак, 2010). Бави се и колажним стрипом излагао је на Међународном салону стрипа у Београду.

Микица Илић (Сремска Митровица, 1972) дипломирао на Правном факултету у Београду и апсолвирао на Богословском институту СПЦ.

Пише прозу, есеје, сатиру. Добитник је више књижевних признања међу којима Награде за приповетку "Лаза К. Лазаревић" 2002.г и *Српско перо* 2006.г. Објављује и сарађује у књижевној периодици, зборницима и антологијама, интернету: *Књижевне новине*, *Летопис Матице српске*, *Кораци*, *Повеља*, *Градина*, *Даница*, *Свеске*, *Поља*, *Улазница*, *Књижевник*, *URB*, *Liberio Ars*, *URBIS*, *Липар*, *Православље*, *Сент*, *Бдење*, *Траг*, *Српска вила*, *Омнибус*, *Албум*, *Сунчани сат*, *Етна*, *Носорог*, *Рукописи*, *Вести*, *Реч народа*, *Наша реч*, *Нови пут*, *Сремске новине*, *Новине Митровица*, *Испод дуге*, *Акт*, *Mons Aureus*, *Просвјетни рад*, *Искра* (Birmingham-Енглеска) *Источник* (Milton-Канада), *Зелени коњ* (Темишвар)... Објавио је збирку приповедака *Западно – источни диван* (СКЦ, Крагујевац, 2003). Приче су му превођене на енглески, немачки и бугарски језик.

Наталија Јаковљевић (Београд, 1960), живи и ради у Београду као лекар. Пише поезију и прозу. Поезију је објављивала у *Годишњацима* и *Алманасима* Удружења писаца Београда. Члан је Удружења песника *Поета* и *Савеза писаца у отаџбини и расејању*. Поезијом је присутна на електронским медијима (*Poezija SCG*, 2008). Објавила је збирку песама *Антикварница душе* (Поета, Београд, 2008). За прозни рад – причу *Мали Медина* награђена је трећом наградом на конкурс *”Симха Кабиљо”* 2010.г.

Соња Јанков (Нови Сад, 1985), дипломирала је на Филозофском факултету у Новом Саду компаративну књижевност и провела годину дана као стипендиста на Карловом универзитету у Прагу. Тренутно је на постдипломским студијама из теорије културе на Факултету политичких наука у Београду.

Пише и објављује есејистику, књижевну и ликовну критику у *Новој мисли*, *Пољима*, *Корацима*, *Улазници*, панчевачким *Свескама*, а такође и преводи са енглеског. У едицији Прва књига Матице српске објављена је збирка песама *Импресионистички кадрови* (Нови Сад, 2008).

Чедомир Љубичић (Београд, 1969) пише прозу, поезију и књижевну критику. Објављивао је у часописима *Књижевна реч*, *Књижевне новине*, *Савременик*, *Липар*, *Свеске*, *Кораци*, *Борба*, *Знак*, *Поља*, *Наш траг*, *Носорог*, *Круг севера*, *Просвјетни рад*, *Албум*, *Сент*, *Ток*, *Траг*, *Екерман*, *Свет књига*, *Кишобран*, *Poezin*, *Етна*, *Prozaonline*, *Метафора*, *Блогорола*, *Балкански књижевни гласник*, *Artija*, *Kul-tim*, *Mons Aureus*, *Књижевност*, *Ulaznica*, *Бдење*, *Луча*, *Акт*, *Стремљења*, *Вечерње новости*, *Књижевни лист*, *Златна греда*, *Књижевни преглед* и *Летопис Матице српске*.

Објавио је збирке песама *Бензинска драперија* (1994), *Идеолог светлости* (1997), *Неронове шибице* (2003), *Поноћни извештаји* (2006) *Прасак малих мисли* (2009), романи *Пошаст у гостинској соби* (2002), *Игуанополис* (2005), *Дијалог са хоризонтом* (2008) и збирку прича *Крвни притисак и танга гађице* (2007).

Александар Марић (Београд, 1973) пише поезију и бави се публицистиком. Објавио је збирке песама *Студеница*, *Студеница*

(СКЦ, 2003), претходно награђену као најбољи рукопис на конкурс у СКЦ Крагујевац за прву песничку књигу, *Косовски прозбеник* (Градац, Рашка, 2008) и *Анђели жетеоци* (Књижевни клуб Краљево, 2008). Добитник је награде "Богдан Мрвош" Књижевног клуба Краљево за 2005.г. Живи у Краљеву.

Душан Мијајловић Адски (Ниш,) пише прозу, поезију, приче и песме за децу, хаику поезију, сатиру, књижевне приказе и новинске текстове. На разним књижевним конкурсима до сада је награђиван преко 100 пута, углавном за кратку причу и приповетку. Објавио је збирке песама *Несаницом до истине*, *Једино признајем своје распеће* (Свен, Ниш, 2010), збирку хаику поезије *Крчаг за росу*, збирке награђених прича *Калигула на кестеновом листу*, *Трошење сна* (НКЦ, Ниш, 2004) и *Трошење страха* (Свен, Ниш, 2009) неколико жанровских новела и преко 1800 жанровских прича. Заступљен је у *Антологији нишких приповедача* (Просвета, Ниш, 2002).

Милица Миленковић (Сврљиг, 1989), студент Филозофског факултета у Нишу одсек за српски језик и књижевност. Објавила роман *Нотинци* (КЦ Сврљиг и КК Бранко Миљковић, 2010). Поред прозе пише есеје и поезију. Освојила је прву награду на 43. фестивалу поезије младих у Врбасу, 2011 г.

Мила Медиговић-Стефановић (Титоград, 1948) дипломирала на Филолошком факултету (Група за југословенску и општу књижевност) у Београду, магистрирала на Филозофском факултету у Новом Саду, докторирала је на *Филолошком факултету у Београду, на Катедри за библиотекарство и информатику*. Бави се књижевном критиком, есејстиком и културном историографијом. Радилa је као новинар-сарадник, стручни сарадник или саветник у институцијама образовања и васпитања, као средњошколски професор српског језика и књижевности у крагујевачким средњим школама, директор је Народне библиотеке у Крагујевцу од 1995. до 2001. г., а потом библиотекар истраживач до 2008.

Аутор је неколико монографија, научних и стручних текстова из књижевности, библиотекарства и културне историје. Монографије *Невеста у свадбеном кругу* (1995), *Народна библиотека у Крагујевцу*

(1866-2004) објављена 2005. и *Јагодинско библиотекарство (1851-2011)* објављено 2011. године. Координатор је или сарадник пројекта САНУ и Универзитета у Крагујевцу, аутор и истраживач дугогодишњег потпројекта *Музички живот Крагујевца 1835-1950*. Приредила је изложбе: изложба и каталог *Библиотека кућа векова* у Народној библиотеци у Крагујевцу. Приредила је неколико изложби: изложба и каталог *Библиотека кућа векова* у Народној библиотеци у Крагујевцу и Народној библиотеци Србије; изложба музичких плаката и каталог *Концертни кодови Крагујевца* у Народној библиотеци у Крагујевцу, сегмент пројекта *Музички живот Крагујевца 1835-1950*; изложба "Трагом *Корака*" поводом 40. година крагујевачког часописа *Кораци* у Народној библиотеци у Крагујевцу и изложба *Лицеум Књажества Србског (1838-1841)* поводом тридесетогодишњице Универзитета у Крагујевцу; изложба *Љубишина писма*, август 2011. Петровац на мору ЈУ "Црвена комуна" – новембар 2011. Београд Универзитетска библиотека "Светозар Марковић".

ГЕНЕРАЛНИ ПОКРОВИТЕЉ

ОПШТИНА СВИЛАЈНАЦ

ДУНАВ
ОСИГУРАЊЕ

Садржај

Образложење Уредништва	3
<i>Милан Д. Воркапић</i> ЕЛ КОМАНДАНТЕ И ЕКИПА.....	7
<i>Драган Бабић</i> СВЕТЛОСТ	19
<i>Горан Дакић</i> ПЕТОДИНАРКЕ	23
<i>Драгана Дринчевић</i> ПРИЧА О МАЛОЈ ПРИЧИ.....	36
<i>Александар Ђуричић Ash</i> ЛЕОПОЛДОВ ГРАД	45
<i>Јованка Живановић</i> МЕТАНОЈА ЈЕДНЕ ЂУРКЕ	52
<i>Андрија Б. Ивановић</i> БОГАЉ	64
<i>Микица Илић</i> ЈХВХ	79
<i>Наталија Јаковљевић</i> ДЕЧАК.....	88
<i>Соња Јанков</i> ТРОИЛ И МЕЈБРИЦ.....	92
<i>Чедомир Љубичић</i> ПРОДАВАЦ ШЕШИРА	96
<i>Душан Мијајловић Адски</i> ЖЕЛУДАЦ КОЈИ (НИ)ЈЕ УСПЕО ДА (С)ВАРИ ИСТИНУ	110
КЊИЖЕВНЕ КРИТИКЕ	119
<i>Мила Медиговић-Стефановић</i> УМЕТНИЧКЕ ЕКСПОЗИТУРЕ КАЊОШЕВОГ ЛИКА	120
<i>Владимир Вукомановић</i> ПРОТИВ СЕБЕ, ПРОТИВ ОЧАЈАЊА	135
<i>Александар Марић</i> ЛЕТОПИС, МОЛИТВЕНИК, ЦАРОСТАВНИК.....	146
<i>Милица Миленковић</i> ТУГА И СМЕХ.....	151
О АУТОРИМА	155

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије

821.163.41-32(082.2)

821.163.41.09"19/20"(082)

КЊИЖЕВНИ конкурс „Андра Гавриловић” (4 ;
2011 ; Свилајнац)

Црте и резе : избор радова са Књижевног
конкурса „Андра Гавриловић”, 4, 2011,
Свилајнац / [уређивачки одбор Мирко Демић,
Гојко Божовић, Оливера Мијаиловић]. -
Свилајнац : Ресавска библиотека, 2012
(Јагодина : Штампа). - 161 стр. ; 19 см

Тираж 150. - О ауторима: стр. 155-160. -
Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-86537-13-3

а) Српска књижевност - 20-21в
COBISS.SR-ID 189571596

Приповетке

Милан Д. Воркапић • Драган Бабић • Горан Дакић
Драгана Дринчевић • Александар Ђуричић Ash
Јованка Живановић • Андрија Б. Ивановић
Микица Илић • Наталија Јаковљевић • Соња Јанков
Чедомир Љубичић • Душан Мијајловић Адски

Књижевна критика

Мила Медиговић-Стефановић • Владимир Вукомановић
Александар Марић • Милица Миленковић

ISBN 978-86-86537-13-3

9 788686 537133